

Digitaliseret af | Digitised by

**DET KGL.
BIBLIOTEK**

Royal Danish Library

Forfatter(e) | Author(s): Kierkegaard, Søren.; af Johannes de Silentio.
Titel | Title: Frygt og Bæven : dialektisk Lyrik
Udgivet år og sted | Publication time and place: København : C. A. Reitzel, 1843
Fysiske størrelse | Physical extent: VIII, 135 s.

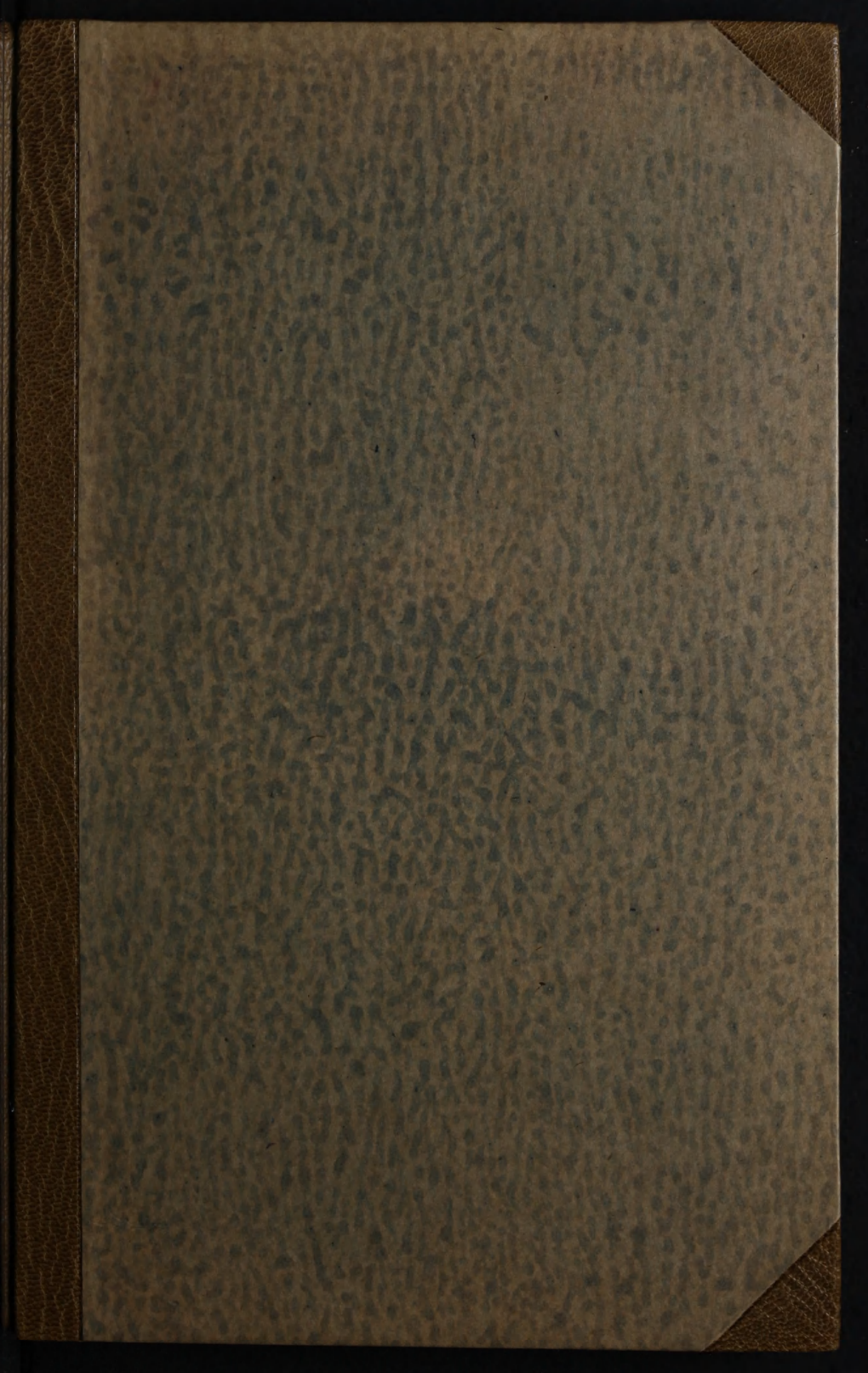
DK

Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work is free of copyright. You can copy, change, distribute or present the work, even for commercial purposes, without asking for permission. Always remember to credit the author.

14.-87.-80 ex. 1

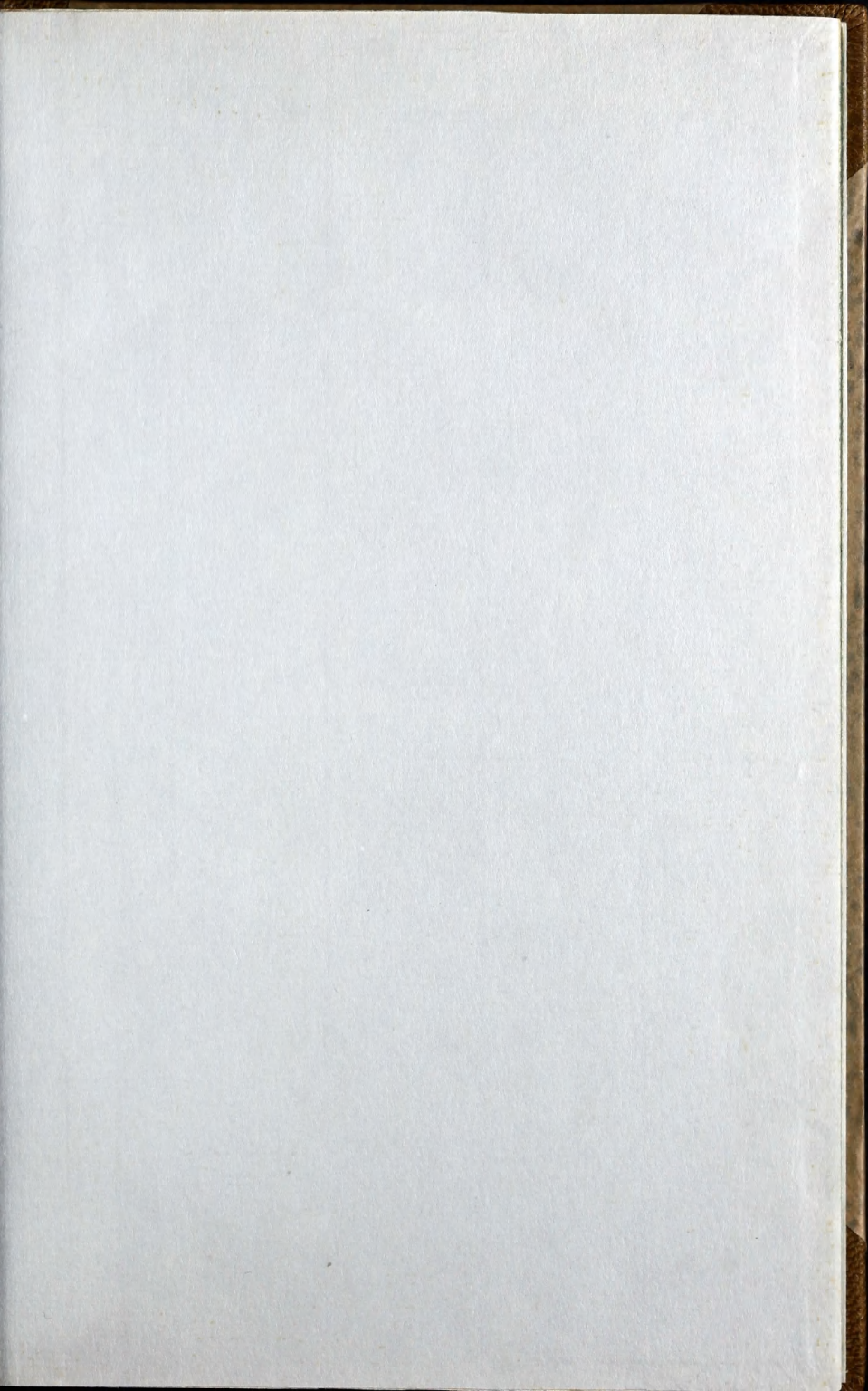
DET KONGELIGE BIBLIOTEK
DA 1.-2.S 14 8°

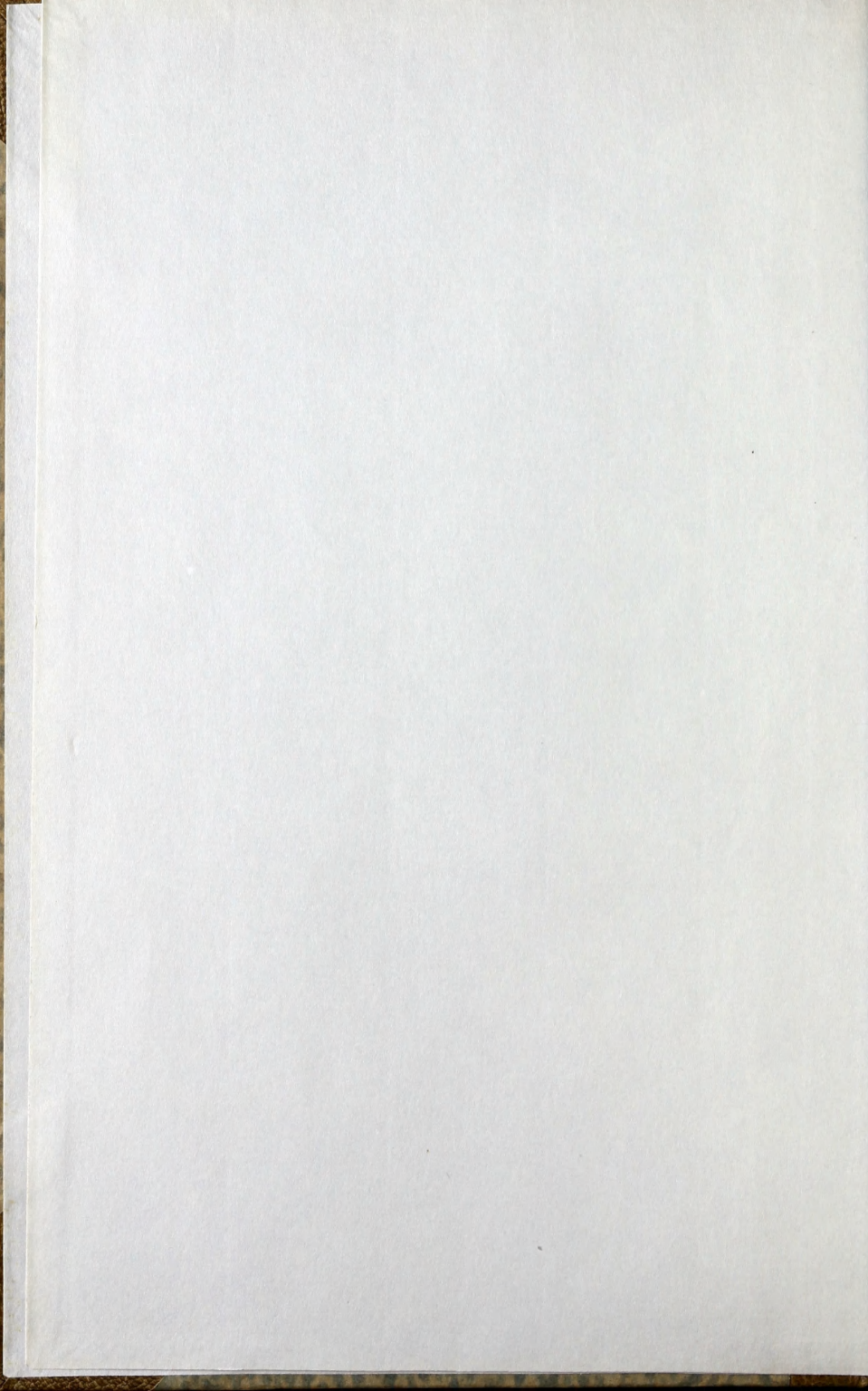

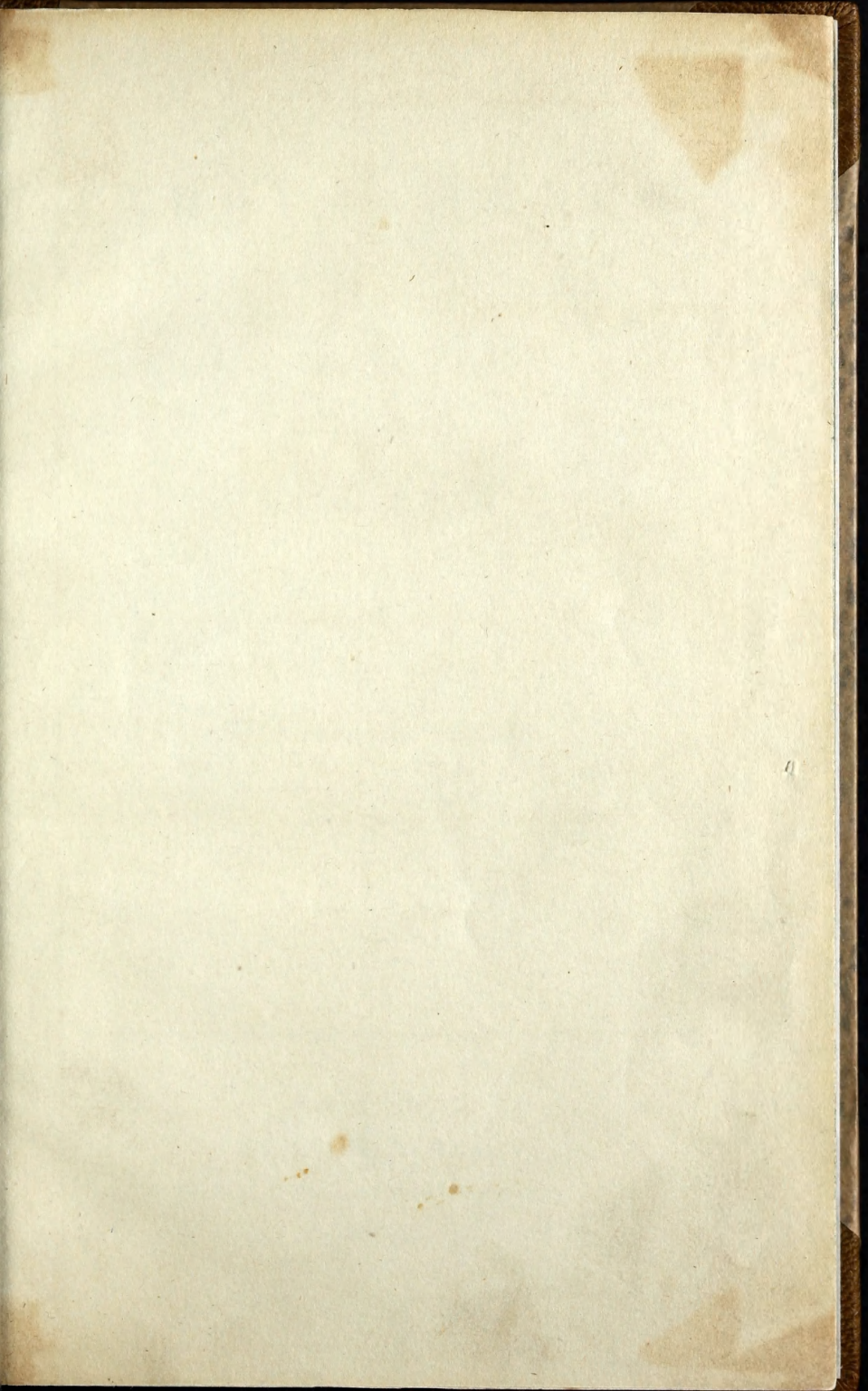
1 1 14 0 8 01436 3

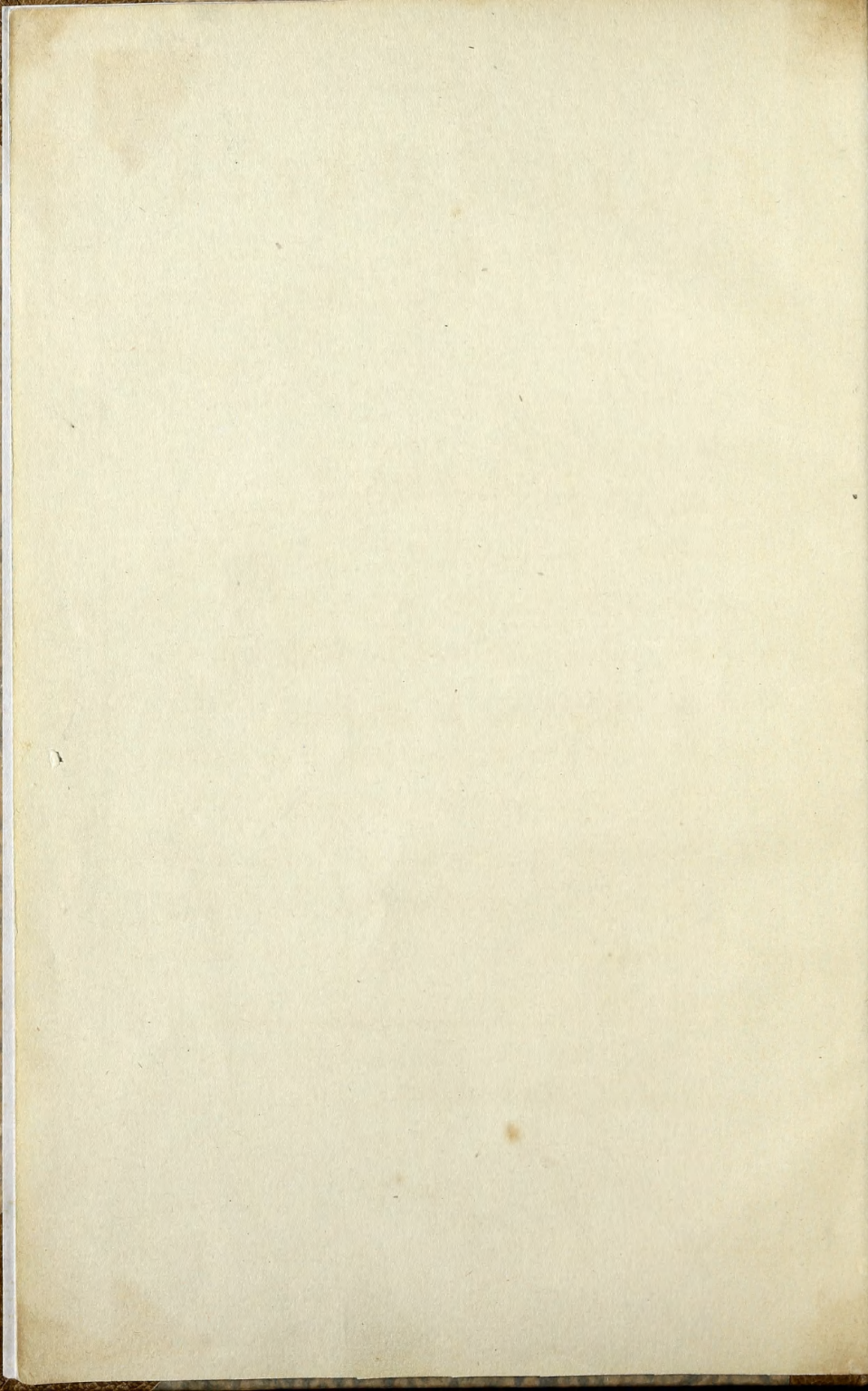
+ REX

F r y g t o g B æ v e n .

Dialektisk Lyrik

af

Johannes de silentio.

Kjøbenhavn.

Faaes hos C. N. Keigel.

Trykt i Bianco Lunos Bogtrykkeri.

1843.

1745

14,-87,-80

Was Tarquinius Superbus in seinem Garten mit den Mohnköpfen
sprach, verstand der Sohn, aber nicht der Bote.

Hamann.

Forord.

Ikke blot i Handelens, men ogsaa i Ideernes Verden foranstalter vor Tid ein wirklicher Ausverkauf. Alt faaes for en saadan Spot-Priis, at det bliver et Spørgsmaal, om der tilsidst er Noget, der vil byde. Enhver speculativ Marqueur, der samvittighedsfuldt pointerer den nyere Philosophies betydningsfulde Gang, enhver Privatdocent, Repetent, Student, enhver Udflytter og Indsiddet i Philosophien bliver ikke staaende ved at tvivle om Alt, men gaaer videre. Maaskee vilde det være utidigt og ubetimeligt at spørge dem, hvor de dog egentlig komme hen, men høfligt og beskedent er det vel at ansee det for afgjort, at de have tvivlet om Alt, da det jo ellers var en besynderlig Tale, at de gif videre. Denne foreløbige Bevægelse have de da Alle gjort og

formodentlig saa let, at de ikke finde det fornødent at lade et Ord falde om, hvorledes; thi end ikke den, der ængstelig og bekymret søgte en lille Oplysning, fandt en saadan, et veiledende Bink, en lille diætetisk Forskrift om, hvorledes man forholder sig under denne uhyre Opgave. „Men Cartesius har jo gjort det?“ Cartesius, en ærværdig, ydmyg, redelig Tænkter, hvis Skrifter vist Ingen kan læse uden den dybeste Nørelse, han har gjort, hvad han har sagt, og sagt, hvad han har gjort. *Uk! Uk! Uk!* det er en stor Sjeldenhed i vor Tid! Cartesius har, som han selv ofte nok gjentager, ikke tvivlet i Forhold til Troen. („*Memores tamen, ut jam dictum est, huic lumini naturali tamdiu tantum esse credendum, quamdiu nihil contrarium a Deo ipso revelatur. . . . Præter cætera autem, memoriæ nostræ pro summa regula est infigendum, ea quæ nobis a Deo revelata sunt, ut omnium certissima esse credenda; et quamvis forte lumen rationis, quam maxime clarum et evidens, aliud quid nobis suggerere videretur, soli tamen auctoritati divinæ potius quam proprio nostro iudicio fidem esse adhibendam. Cfr. Principia philosophiæ, pars prima § 28 og § 76.*) Han har ikke raabt Brand og gjort det til Pligt for Alle at tvivle,

thi Cartesius var en stille eensom Tænkter, ikke en brø-
 lende Gadevægter; han har beskedent bekjendt, at hans
 Methode kun havde Betydning for ham selv og havde
 tildeels sin Grund i hans tidligere forqvælede Biden.
 (Ne quis igitur putet, me hinc traditurum aliquam me-
 thodum, quam unusquisque sequi debeat ad recte regen-
 dam rationem; illam enim tantum, quam ipsemet secutus
 sum, exponere decrevi . . . Sed simul ac illud studiorum
 curriculum absolvi (sc. juventutis), quo decurso mos est
 in eruditorum numerum cooptari, plane aliud coepi cogi-
 tare. Tot enim me dubiis totque erroribus implicatum
 esse animadverti, ut omnes discendi conatus nihil aliud
 mihi profuisse judicarem, quam quod ignorantiam meam
 magis magisque detexissem. Cfr. Dissertatio de methodo
 p. 2 og 3). — Hvad hine gamle Grækere, der dog ogsaa
 forstode sig lidt paa Philosophien, antog at være en
 Opgave for hele Livet, fordi den tvivlende Færdighed
 ikke erhverves i Dage og Uger, hvad den gamle udtjente
 Strider opnaaede, der havde bevaret Tvivlens Ligevægt
 gjennem alle Besnærelser, uforfærdet negtet Sandsens
 Vished og Tankens Vished, ubestikkelig trodsset Selv-
 fjærlighedens Angst og Medfølelsens Insinuationer —
 dermed begynder i vor Tid Enhver.

I vor Tid bliver Enhver ikke staaende ved Troen, men gaaer videre. Et Spørgsmaal om, hvor de komme hen, vilde maaskee være en Dumdriftighed, derimod er det vel et Tegns paa Belevenhed og Dannelselse, at jeg antager, at Enhver har Troen, da det ellers bliver en besynderlig Tale: at gaae videre. I hine gamle Dage var det anderledes, da var Troen en Opgave for hele Livet, fordi man antog, at den troende Færdighed ikke erhverves hverken i Dage eller Uger. Naar da den prøvede Olding nærmede sig sit Endeligt, havde stridt den gode Strid og bevaret Troen, da var hans Hjerte ungt nok til ikke at have glemt hiin Angst og Bævelse, der tugtede Unglingen, som Manden vel beherskede, men som intet Menneske ganske voxer fra—uden forsaavidt det skulde lykkes ved saa tidlig som mulig at gaae videre. Hvor da hine ærværdige Skikkelser naaede hen, der begynder i vor Tid Enhver for at gaae videre.

Nærværende Forfatter er ingenlunde Philosoph, han har ikke forstaaet Systemet, om det er til, om det er færdigt, han har allerede nok for sit svage Hoved i den Tanke, hvilket uhyre Hoved Enhver i vor Tid maa have, da Enhver har en saadan uhyre Tanke. Om man end var istand til at omsætte hele Troens Indhold

i Begrebets Form, saa følger deraf ikke, at man har begrebet Troen, begrebet, hvorledes man kom ind i den, eller hvorledes den kom ind i Gen. Nærværende Forfatter er ingenlunde Philosoph, han er, poetice et eleganter, en Extra-Skriver, der hverken skriver Systemet eller Løfter om Systemet, der hverken forskriver sig paa Systemet, eller til Systemet. Han skriver, fordi det er ham en Luxus, der vinder i Behagelighed og Evidents, jo Færre der kjøbe og læse, hvad han skriver. Han forudseer let sin Skjæbne i en Tid, da man har slaaet en Streg over Videnskaben for at tjene Videnskaben, i en Tid, da en Forfatter, der vil have Læsere, maa passe paa at skrive saaledes, at det beqvemt lader sig gjennemblade under Middagsføvnen, og passe paa at danne sin ydre Optræden i Lighed med hiin høflige Gartnersvends i Adressseavisen, der med Hatten i Haanden og gode Recommendationer fra det Sted, hvor han har tjent sidst, anbefaler sig til et høistæret Publikum. Han forudseer sin Skjæbne, at blive aldeles ignoreret, han aner det Forfærdelige, at den nidkjære Kritik vil lade ham flere Gange staae Skoleret; han gruer for det endnu Forfærdeligere, at en eller anden driftig Registratør, en Paragraphsluger, (der, for at frelse Videnskaben, altid

er villig til at gjøre ved Andres Skrifter, hvad Trop for „at redde Smagen“ høimodigen gjorde ved „Menneskeslægten's Udelæggelse“) — skal skære ham over i SS, og gjøre det med samme Ubøielighed som den Mand, der for at tjene Interpunctions-Videnskaben inddeelte sin Tale ved at tælle Ordene, saa der gif 50 Ord paa et Punktum og 35 paa et Semikolon. — Jeg falder i dybeste Underdanighed ned for enhver systematiff Possidigger: „Det er ikke Systemet, det har ikke det Mindste med Systemet at gjøre. Jeg nedbeder alt Godt over Systemet og over de danske Interessenter i denne Omnibus; thi et Taarn bliver det nok neppe. Jeg ønsker dem alle samtlige og hver især til Lykke og Belsignelse.“

Erbedigt

Johannes de silentio.

Stemning.

Der var engang en Mand, han havde som Barn hørt hiin skjøne Fortælling om, hvorledes Gud fristede Abraham, og hvorledes han bestod i Fristelsen, bevarede Troen og anden Gang fik en Søn mod Forventning. Da han blev ældre, læste han den samme Fortælling med endnu større Beundring; thi Livet havde adskilt, hvad der var forenet i Barnets fromme Genfoldighed. Jo ældre han blev, desto oftere vendte hans Tanke sig til hiin Fortælling, hans Begeistring blev stærkere og stærkere, og dog kunde han mindre og mindre forstaae Fortællingen. Tilslidst glemte han alt Andet over den; hans Sjæl havde kun eet Dnske, at see Abraham, een Længsel, at have været Vidne til hiin Begivenhed. Hans Begjering var ikke at see Østerlandets skjøne Egne, ikke det forjættede Lands jordiske Herlighed, ikke hiint gudsfrygtige Høgtepar, hvis Alderdom Gud velsignede, ikke den bedagede Patriarchs ærverdige Skikkelse, ikke den af Gud skjænkede Isaaks frodige Ungdom — han havde Intet mod, at det Samme foregik paa en gold Hede. Hans Attraa var at følge med de 3 Dages Reise, da Abraham reed med Sorgen foran sig og Isaaq ved sin Side. Hans Dnske var at være tilstede i den Stund, da Abraham opløstede sit Die

og saae Morijaberget i det Fjerne, den Stund han lod
 Væserne tilbage, og gif ene med Isaaq op til Bjerget; thi
 det, der beskæftigede ham, var ikke Phantasiens kunstige
 Bæven, men Tankens Gysen.

Hiin Mand var ikke Tænker, han folte ingen Trang
 til at komme ud over Troen; det tyktes ham at maatte være
 det Herligste, at ihukommes som dens Fader, et misundel-
 sesværdigt Lod, at eie den, om end Ingen vidste det.

Hiin Mand var ikke lærd Greget, han kunde ikke He-
 braisk; havde han kunnet Hebraisk, da havde han maaskee
 let forstaaet Fortællingen og Abraham.

I.

„Dg Gud fristede Abraham og sagde til ham, tag IsaaK, Din eneste Søn, som Du elsker, og gaae hen i det Land Morija og offer ham der til et Brændoffer paa et BjerG, som jeg vil vise Dig.“

Det var en aarle Morgen, Abraham stod tidlig op, han lod Geslerne sadle, forlod sit Paulun, og IsaaK med ham, men Sara saae ud ad Vinduet efter dem, ned gennem Dalen, indtil hun ikke saae dem mere. De rede tause i 3 Dage, paa den 4de Dags Morgen sagde Abraham end ikke et Ord, men opløstede Diet og saae Morijabjerget i det Fjerne. Han lod Drengene tilbage og gif ene med IsaaK ved Haanden op til Bjerget. Men Abraham sagde til sig selv: „jeg vil dog ikke dølge for IsaaK, hvorhen denne Gang fører ham.“ Han stod stille, han lagde sin Haand paa IsaaKs Hoved til en Betsignelse, og IsaaK bøiede sig for at modtage den. Dg Abrahams Afshyn var Faderlighed, hans Blik var mildt, hans Tale formanende. Men IsaaK kunde ikke forstaae ham, hans Sjal kunde ikke opløstes; han omfattede Abrahams Knæ, han bønfaaldt ved hans Fod, han bad for sit unge Liv, for sin skjønne Forhaabning, han mindede om Glæden i Abrahams Huus, han mindede om Sorgen og Censomheden. Da reisste Abraham Drengen op og gif med ham ved sin Haand, og hans Ord vare fulde af Trost og Formaning. Men IsaaK kunde ikke forstaae ham. Han besteg Morijabjerget, men IsaaK forstod ham ikke. Da vendte han sig bort et Dieblik fra ham, men da IsaaK anden Gang saae Abrahams Afshyn, da var det forandret, hans Blik var vildt, hans Skikkelse var Rædsel. Han greb

Isaak i Brystet, kastede ham til Jorden og sagde: „Dumme Dreng, troer Du jeg er Din Fader? Jeg er en Afgudsdyrker. Troer Du det er Guds Befaling? Nei det er min Lyst.“ Da skjælvede Isaak og raabte i sin Angst: „Gud i Himlene forbarm Dig over mig, Abrahams Gud forbarm Dig over mig, har jeg ingen Fader paa Jorden, saa var Du min Fader!“ Men Abraham sagde sagte ved sig selv: „Herre i Himlene, jeg takker Dig; det er dog bedre at han troer, jeg er et Umenneffe, end at han skulde tabe Troen paa Dig.“

*

*

*

Naar Barnet skal vænnes fra, da svarter Moderen sit Bryst, det var jo og Synd, at Brystet skulde see listigt ud, naar Barnet ikke maa faae det. Saa troer Barnet, at Brystet har forandret sig, men Moderen hun er den samme, hendes Blik er hjærtligt og ømt som altid. Held den, der ikke behøvede forferdeligere Midler for at vænne Barnet fra!

II.

Det var en aarle Morgen, Abraham stod tidlig op, han omfavne Sara, sin Alderdoms Brud, og Sara kysede Isaa, der tog Skjendselen fra hende, hendes Stolthed, hendes Haab i alle Slægter. Saa rede de taase hen ad Veien, og Abrahams Blik var fæstet mod Jorden, til paa den 4de Dag, da opløstede han Diet og saae langt borte Morija Bjerget, men hans Blik vendte sig atter mod Jorden. Taus lagde han Brændet til Orden, bandt Isaa, taus drog han Kniven; da saae han Bæderen, som Gud havde udseet. Den offrede han og drog hjem. — — — Fra den Dag af blev Abraham gammel, han kunde ikke glemme, at Gud havde fordret det af ham. Isaa trivedes som forhen; men Abrahams Die var fordunklet, han saae ikke Glæden mere.

*

*

*

Naar Barnet er blevet stort og skal vænnes fra, da skjuler Moderen jomfrueligt sin Barm, saa har Barnet ingen Moder mere. Held det Barn, der ikke anderledes tabte Moderen!

III.

Det var en aarle Morgen, Abraham stod tidlig op; han kysede Sara, den unge Moder, og Sara kysede Izaak, hendes Lyst, hendes Glæde i alle Tider. Og Abraham reed tankfuld hen ad Veien, han tænkte paa Hagar og Sønnen, som han jog ud i Ørkenen. Han besteg Morijabjerget, han drog Kniven.

Det var en stille Aften, da reed Abraham ene ud, og og han reed til Morijabjerget; han kastede sig paa sit Alsyn, han bad Gud at tilgive ham hans Synd, at han havde villet offre Izaak, at Faderen havde glemt sin Pligt mod Sønnen. Han reed oftere sin eensomme-Bei, men han havde ikke No. Han kunde ikke begribe, at det var en Synd, at han havde villet offre Gud det Bedste, han eiede, det, hvorfor han gjerne selv havde ladet sit Liv mange Gange; og hvis det var en Synd, hvis han ikke havde elsket Izaak saaledes, da kunde han ikke forstaae, at den kunde tilgives; thi hvilken Synd var forfærdeligere?

*

*

*

Naar Barnet skal vænnes fra, da er ei heller Moderen uden Sorg, at hun og Barnet mere og mere skilles ad; at Barnet, der først laae under hendes Hjerte, senere dog hvislede ved hendes Bryst, ikke skal være saa nær mere. Saa sørg de sammen den korte Sorg. Held den, der beholdt Barnet saa nær, og ikke behøvede at sørg mere!

IV.

Det var en aarle Morgen, Alt var beredt til Reisen i Abrahams Huus. Han tog Afsted med Sara, og Elieser den troe Tjener fulgte ham ud ad Veien, indtil han atter vendte tilbage. De rede eendragtigen sammen, Abraham og Izaak, indtil de kom til Morijabjerget. Men Abraham beredte Alt til Offret, rolig og mild, men idet han vendte sig bort og drog Kniven, da saae Izaak, at Abrahams Benstre knyttede sig i Fortvivelse, at der gif en Skjalven igjennem hans Legeme — men Abraham drog Kniven.

Da vendte de atter hjem, og Sara ilede dem imøde, men Izaak havde tabt Troen. Der er i Verden aldrig sagt et Ord derom, og Izaak talte aldrig til noget Menneſke, om hvad han havde seet, og Abraham anede ikke, at Noget havde seet det.

*

*

*

Naar Barnet skal vænnes fra, da har Moderen den stærkere Føde ved Haanden, at Barnet ikke skal omkomme. Held den, der har den stærkere Føde ved Haanden!

Saaledes og paa mange lignende Maader tænkte hiin Mand, om hvilken vi tale, over denne Begivenhed. Hver Gang han da efter en Vandring til Morija-Bjerget vendte hjem, da sank han sammen af Træthed, han foldede sine Hænder og sagde: „Ingen var dog stor som Abraham, hvo er istand til at forstaae ham?“

Lovtale over Abraham.

Dersom der ingen evig Bevidsthed var i et Menneske, dersom der til Grund for Alt kun laae en vildt gjærende Magt, der vridende sig i dunkle Lidenstaber frembragte Alt, hvad der var stort og hvad der var ubetydeligt, dersom en bundløs Tomhed, aldrig mættet, skjulte sig under Alt, hvad var da Livet Andet end Fortvivlelse? Dersom det forholdt sig saaledes, dersom der intet helligt Baand var, der sammenknyttede Menneskeheden, dersom den ene Slægt stod op efter den anden som Lovet i Skoven, dersom den ene Slægt afloste den anden som Fuglesangen i Skoven, dersom Slægten gif gjennem Verden, som Skibet gaaer gjennem Havet, som Veiret gjennem Orkenen, en tankeløs og ufrugtbar Gjærning, dersom en evig Glemsel altid hungrig lurede paa sit Bytte, og der var ingen Magt stærk nok til at frarive den det — hvor var da Livet tomt og trøstesløst! Men derfor er det ikke saaledes, og som Gud skabte Mand og Qvinde, saa dannede han Helten og Digteren eller Taleren. Denne kan Intet gjøre af hvad hiin gjør, han kan kun beundre, elske, glæde sig ved Helten. Dog er ogsaa han lykkelig, ikke mindre end denne; thi Helten er ligesom hans bedre Væsen, i hvilket han er forelsket, glad ved, at det dog ikke er ham selv, at hans Kjærlighed kan

være Beundring. Han er Grindringens Genius, kan Intet gjøre uden minde om, hvad der er gjort, Intet gjøre uden beundre, hvad der er gjort; han tager Intet af sit Eget, men er misundelig paa det Betroede. Han følger sit Hjertes Balg, men naar han har fundet det Søjte, da vandrer han om for hver Mands Dør med sin Sang og med sin Tale, at Alle maae beundre Helten som han, være stolt af Helten, som han er det. Dette er hans Bedrift, hans ydmyge Gjerning, dette er hans tro Tjeneste i Heltens Huus. Bliver han saaledes sin Kjærlighed tro, strider han Dag og Nat med Glemselens Underfundighed, der vil fraliste ham Helten, da har han fuldkommet sin Gjerning, da samles han med Helten, der har elsket ham ligesaa trofast, thi Digteren er ligesom Heltens bedre Væsen, vel kraftesløs som et Minde er det, men ogsaa forklaret, som et Minde er det. Derfor skal Ingen være glemt, der var stor, og varer det end længere, tager Misforstaaelsens Sky end Helten bort, hans Elsker kommer dog, og jo længere Tiden gif hen, desto trofastere hænger han ved ham.

Nei! Ingen skal glemmes, der var stor i Verden; men Enhver var stor paa sin Viis, og Enhver i Forhold til dets Størhed, han elskede. Thi den, der elskede sig selv, blev stor ved sig selv, og den, der elskede andre Menneker, blev stor ved sin Hengivenhed, men den, der elskede Gud, blev større end Alle. Enhver skal mindes, men Enhver blev stor i Forhold til sin Forventning. Een blev stor ved at forvente det Mulige; en Anden ved at forvente det Evige; men den, der forventede det Umulige, blev større end Alle. Enhver skal mindes, men Enhver var stor alt i Forhold til dets Størrelse, han stred med. Thi den, der stred med Verden, blev stor ved at overvinde Verden, og den, der stred med sig selv, blev større ved at overvinde sig selv; men den, der stred med Gud, blev større end Alle. Saaledes blev der

stridt i Verden, Mand mod Mand, Gen mod Tusinde, men den, der stred med Gud, var større end Alle. Saaledes blev der stridt paa Jorden: der var den, der overvandt Alt ved sin Kraft, og der var den, der overvandt Gud ved sin Afmagt. Der var den, der stolede paa sig selv og vandt Alt, der var den, der tryg ved sin Styrke offrede Alt, men den, der troede Gud, var større end Alle. Der var den, der var stor ved sin Kraft, og den, der var stor ved sin Wiisdom, og den, der var stor ved sit Haab, og den, der var stor ved sin Kjærlighed, men Abraham var større end Alle, stor ved den Kraft, hvis Styrke er Afmagt, stor ved den Wiisdom, hvis Hemmelighed er Daarskab, stor ved det Haab, hvis Form er Banvid, stor ved den Kjærlighed, der er Had til sig selv.

Bed Troen vandrede Abraham ud fra Fædrenes Land og blev Fremmed i Forjættelsens. Han lod Gæt tilbage, tog Gæt med sig; han lod sin jordiske Forstand tilbage, og tog Troen med sig; ellers var han vel ikke vandret ud, men havde tænkt, det er jo urimeligt. Ved Troen var han en Fremmed i Forjættelsens Land, og der var Intet, der erindrede ham om det Kjære, men Alt fristede ved sin Nyhed hans Sjæl til vemodig Længsel. Og dog var han Guds Udvalgte, i hvem Herren havde Velbehag! Ja havde han været en Forstødt, forstødt fra Guds Naade, da kunde han bedre have fattet det, nu var det jo som en Spot over ham og over hans Tro. Der var i Verden ogsaa den, der levede forviist fra det fædrene Land, som han elskede. Han er ikke glemt, ei heller hans Klagesange, naar han i Vemod søgte og fandt det Tabte. Af Abraham er der ingen Klagesang. Det er menneskeligt at klage, menneskeligt at græde med den Grædende, men det er større at troe, saligere at betragte den Troende.

Ved Troen modtog Abraham Forjættelsen, at i hans Sæd skulde alle Jordens Slægter velsignes. Tiden gif hen, Muligheden var der, Abraham troede; Tiden gif hen, det blev urimeligt, Abraham troede. Der var den i Berden, der ogsaa havde en Forventning. Tiden gif hen, det lakkede mod Aften, han var ikke usfel nok til at have glemt sin Forventning, derfor skal han heller ikke glemmes. Da sørgede han, og Sorgen bedrog ham ikke, som Livet havde gjort det, den gjorde for ham Alt hvad den kunde, i Sorgens Sødme eiede han sin skuffede Forventning. Det er menneskeligt at sørge, det er menneskeligt at sørge med den Sørgende, men det er større at troe, saligere at betragte den Troende. Af Abraham have vi ingen Sørgesang. Han talte ikke vemodig Dagene, medens Tiderne gif, han betragtede ikke Sara med mistænksomme Blikke, om hun ikke blev gammel, han standsede ikke Solens Gang, at Sara ikke skulde ældes og med hende hans Forventning, dyssende sang han ikke for Sara sit vemodige Dvad. Abraham blev gammel, Sara til Spot i Landet, og dog var han Guds Udvalgte og Arving til Forjættelsen, at i hans Sæd skulde alle Jordens Slægter velsignes. Saa var det jo bedre, at han ikke var Guds Udvalgte? Hvad er det at være Guds Udvalgte? Er det at blive negtet i Ungdommen Ungdommens Dnske, for med stor Besværlighed at faae det opfyldt i Alderdommen. Men Abraham troede og holdt Forjættelsen fast. Hvis Abraham havde vaklet, da havde han opgivet den. Han havde sagt til Gud: „saa er det dog maaskee ikke Din Billie, at det skal skee, saa vil jeg opgive Dnsket; det var mit eneste, det var min Salighed. Min Sjæl er oprigtig, jeg skjuler intet hemmeligt Nag, fordi Du negtede det.“ Han skulde ikke være glemt, han skulde have frelst Mange ved sit Exempel, men dog ikke være bleven Troens Fader; thi det er stort at opgive

sit Dnsse, men det er større at fastholde det, efter at have opgivet det; det er stort at gribe det Evige, men det er større at fastholde det Timelige, efterat have opgivet det. — Da kom Tidens Fylde. Havde Abraham ikke troet, da var vel Sara død af Sorg, og Abraham, sløvet i Græmmelse, havde ikke forstaaet Dpfyldelsen, men smilet ad den som ad en Ungdoms Drom. Men Abraham troede, derfor var han ung; thi den, der altid haaber det Bedste, han bliver gammel, bedraget af Livet, og den, der altid er forberedt paa det Værste, han bliver tidlig gammel, men den, der troer, han bevarer en evig Ungdom. Priset derfor hiin Fortælling! Thi Sara, sjønt alderstegen, var ung nok til at begjere Moderens Lyst, og Abraham, sjønt graahærdet, var ung nok til at ønske at være Fader. I udvortes Henseende ligger det Vidunderlige i, at det skete efter deres Forventning, i dybere Forstand ligger Troens Vidunder i, at Abraham og Sara vare unge nok til at ønske, og at Troen havde bevaret deres Dnsse og dermed deres Ungdom. Han modtog Forjættelsens Dpfyldelse, han modtog den troende, og det skete efter Forjættelsen og efter Troen; thi Moses slog Klippen med sin Stav, men han troede ikke.

Da var der Glæde i Abrahams Huus, da Sara stod Brud paa Guldbryllupsdagen.

Dog saaledes skulde det ikke blive; endnu engang skulde Abraham forsøges. Han havde kæmpet med hiin snilde Magt, der opfinder Alt, med hiin aarvaagne Fjende, der aldrig blunder, med hiin gamle Mand, der overlever Alt, — han havde kæmpet med Tiden og bevaret Troen. Nu blev al Stridens Forfærdelse samlet i eet Dieblif. „Og Gud fristede Abraham og sagde til ham, tag Isaaq Din eneste Søn, som Du elsker, gaa hen i det Land Morija og offer ham der til Brændoffer paa et Bjerg, som jeg vil vise Dig.“

Saa var da Alt forspildt, forfærdeligere end om det

aldrig var skeet! Saa drev Herren da kun sin Spot med Abraham! Vidunderligt gjorde han det Urimelige virkeligt, nu vilde han atter see det tilintetgjort. Det var jo en Daarskab, men Abraham loe ikke deraf, som Sara, da Forjættelsen blev forkyndt. Alt var forspildt! 70 Aars trofaste Forventning, den korte Glæde ved Troens Opfyldelse. Hvo er da den, der river Staven fra Oldingen, hvo er den, der fordrer, at han selv skal bryde den! Hvo er den, der gjør et Menneskes graae Haar trostesløse, hvo er den, der fordrer, at han selv skal gjøre det! Er der ingen Medlidenhed med den ærværdige Olding, ingen med det uskyldige Barn! Og dog var Abraham Guds Udvalgte, og det var Herren, der paalagde Provølsen. Alt skulde nu være forspildt! Slægtens herlige Ihukommelse, Forjættelsen i Abrahams Sæd, det var kun et Indfald, en flygtig Tanke, som Herren havde havt, som Abraham nu skulde udplette. Hiin herlige Skat, der var ligesaa gammel som Troen i Abrahams Hjerte, mange mange Aar ældre end Isaa, Frugten af Abrahams Liv, helliget ved Bønner, modnet i Kampe — Velsignelsen paa Abrahams Læber, denne Frugt skulde nu rives af i Utide og blive uden Betydning; thi hvad Betydning havde den, naar Isaa skulde offres! Hiin vemodige, men dog salige Time, da Abraham skulde tage Afsted med Alt, hvad ham hjært var, da han endnu engang skulde opløste sit ærværdige Hoved, da hans Afsyn skulde straale som Herrens, da han skulde samle hele sin Sjæl i en Velsignelse, der var mægtig til at gjøre Isaa velsignet alle Dage — denne Stund skulde ikke komme! Thi Afsted skulde Abraham vel tage med Isaa, men saaledes, at han selv skulde blive tilbage; Døden skulde stille dem ad, men saaledes at Isaa blev dens Bytte. Den gamle Mand skulde ikke glad i Døden lægge velsignende sin Haand paa Isaa, men træt af Livet lægge voldsom Haand paa Isaa.

Dg det var Gud, der prøvede ham. Ja Bee! Bee det Sendebud, der var kommet frem for Abraham med en saadan Tidende! Hvo havde vovet at være denne Sorgens Udsending. Men det var Gud, der prøvede Abraham.

Dog Abraham troede og troede for dette Liv. Ja havde hans Tro blot været for et tilkommende, da havde han vel lettere kastet Alt bort, for at haste ud af den Verden, han ikke tilhørte. Men Abrahams Tro var ikke en saadan; thi egentlig er det ikke Tro, men Troens fjerneste Mulighed, der yderst i Synskredsen ahner sin Gjenstand, dog adskilt fra den ved et svælgende Dyb, indenfor hvilket Fortvivlelsen driver sit Spil. Men Abraham troede netop for dette Liv, at han skulde blive gammel i Landet, hædret i Folket, velsignet i Slægten, uforglemmelig i Isaaq, hans Kjæreste i Livet, hvem han omfattede med en Kjærlighed, for hvilken det kun var et fattigt Udtryk, at han trodsigen opfyldte Faderens Pligt, at elske Sønnen, som det jo og lyder med i Tilføjelsen: den Søn, som Du elsker. Jacob havde 12 Sønner og 1 han elskede, Abraham havde kun een, som han elskede.

Men Abraham troede og tvivlede ikke, han troede det Urimelige. Hvis Abraham havde tvivlet — da skulde han have gjort noget Andet, noget Stort og Herligt; thi hvorledes kunde Abraham gøre Andet end hvad stort og herligt er! Han var dragen ud til Morija Bjerget, han havde fløvet Brændet, antændt Baalet, draget Kniven — han havde raabt til Gud: „forsmaa ikke dette Offer, det er ikke det Bedste, jeg eier, det veed jeg vel; thi hvad er en gammel Mand mod Forjættelsens Barn, men det er det Bedste, jeg kan give Dig. Lad Isaaq aldrig faae det at vide, at han maa trøste sig ved sin Ungdom.“ Han havde stødt Kniven i sit eget Bryst. Han var bleven beundret i Verden, og hans Navn

skulde ikke være glemt; men Gæt er, at blive beundret, et Andet, at blive en ledende Stjerne, der fresser den Vengstede.

Men Abraham troede. Han bad ikke for sig, at han maatte bevæge Herren, det var kun da den retfærdige Straf udgif over Sodoma og Gomorra, at Abraham traadte frem med sine Bønner.

Vi læse i hine hellige Skrifter: „og Gud fristede Abraham, og sagde: Abraham, Abraham hvor er Du? men Abraham svarede: her er jeg.“ Du, til hvem min Tale henvender sig, var det saaledes Tilfælde med Dig? Naar Du langt borte saae de tunge Tilskikkelser nærme sig, sagde Du da ikke til Bjergene, skjuler mig, til Høiene, falder over mig? Eller var Du stærkere, flyttede dog ikke Foden sig langsomt hen ad Beien, længtes den ikke ligesom tilbage efter de gamle Spøer? Naar der blev kaldet ad Dig, svarede Du da, eller svarede Du ikke, maaskee sagte, og hvidskende? Ikke saaledes Abraham, glad, freidig, tillidsfuld, høit svarede han: her er jeg. Vi læse videre: „og Abraham stod aarle om Morgenenen.“ Som var det til en Fest, saaledes ilede han, og aarle om Morgenenen var han paa det aftalte Sted, paa Morija Bjerget. Han talte Intet til Sara, Intet til Elieser, hvo kunde ogsaa forstaae ham, havde Fristelsen ikke ved sit Væsen taget Lausheds Løfte af ham? „Han klovede Brændet, han bandt Izaak, han antændte Baalet, han drog Kniven.“ Min Tilhører! Der var mangan Fader, der troede i sit Barn at miste, hvad ham var kjærest i Verden, at berøves ethvert Fremtids Haab; men der var jo dog Ingen, der i den Forstand var Forjættelsens Barn, som Izaak var det for Abraham. Der var mangan Fader, der mistede sit Barn, men saa var det jo Gud, den Almægtiges uforanderlige og urandsagelige Villie, hans Haand tog det. Ikke saaledes med

Abraham. Ham var en tungere Prøve forbeholdt, og Isaaks Skjebne var med Kniven lagt i Abrahams Haand. Og han stod der, den gamle Mand med sit eneste Haab! Men han tvivlede ikke, han skuede ikke angstelig til Høire eller Venstre, han udfordrede ikke Himlen ved sine Bønner. Han vidste, det var Gud den Almægtige, der prøvede ham, han vidste, det var det tungeste Offer, der kunde fordres af ham; men han vidste ogsaa, at intet Offer var for tungt, naar Gud fordrede det — og han drog Kniven.

Hvo styrkede Abrahams Arm, hvo holdt hans Høire opløstet, at den ikke sank afmægtig ned! Den, der seer derpaa, han bliver lammet. Hvo styrkede Abrahams Sjæl, at det ikke fortnede for hans Die, saa han hverken saae Isaak eller Bæderen! Den, der seer derpaa, han bliver blind. — Og dog sjelden nok er maaskee den, der bliver lam og blind, endnu sjeldnere den, der værdigen fortæller, hvad der skete. Vi vide det Alle — det var kun en Prøvelse.

Hvis Abraham, da han stod paa Morija Bjerget, havde tvivlet, hvis han raadvildt havde skuet omkring sig, hvis han, inden han drog Kniven, ved et Tilfælde havde opdaget Bæderen, hvis Gud havde tilladt ham at ofre den istedenfor Isaak — da var han dragen hjem, Alt var det Samme, han havde Sara, han beholdt Isaak, og dog hvor forandret! Thi hans Tilbagetog var en Flugt, hans Frelse et Tilfælde, hans Løn Bestæmmelse, hans Fremtid maaskee Fortabelse. Da havde han hverken vidnet om sin Tro eller om Guds Naade, men vidnet om, hvor forfærdeligt det er, at drage op til Morija Bjerget. Da skulde Abraham ikke være glemt, ei heller Morija Bjerget. Dette skulde da nævnes ikke som Ararat, hvor Arken landede, men nævnes som en Forfærdelse, fordi det var her, at Abraham tvivlede.

Ærværdige Fader Abraham! Da Du drog hjem fra
 Morija Bjerget, da behøvede Du ingen Lovtale, der kunde
 trøste Dig for det Tabte; thi Du vandt jo Alt, og beholdt
 Izaak, var det ikke saaledes? Herren tog ham ikke mere fra
 Dig, men Du sad glad tilbords med ham i Dit Pautun,
 som Du hisset gjør det i alle Evigheder. Ærværdige Fader
 Abraham! Martusinder ere henrundne siden hine Dage, men
 Du behøver ingen sildig Elsker, der kan udrive Dit Minde
 af Glemsels Bold; thi ethvert Tungemaal minder Dig —
 og dog lønner Du Din Elsker herligere end Nogen, Du gjør
 ham hisset salig i Dit Skjød, Du fængsler her hans Die
 og hans Hjerte ved Din Gjernings Vidunderlighed. Ærvær-
 dige Fader Abraham! Slægtens anden Fader! Du, der først
 fornam og vidnede om hiin uhyre Lidenskab, der forsmaaer
 den forfærdelige Kamp med Clementers Rasen og Skabnin-
 gens Kræfter for at stride med Gud, Du, der først kjendte
 hiin høieste Lidenskab, det hellige, rene, ydmyge Udtryk for
 det guddommelige Banvid, der blev beundret af Hedninger
 — tilgiv den, der vilde tale til Din Priis, om han ikke
 gjorde det retteligen. Han talede ydmygt, som det var hans
 Hjertes Begjering, han talede kort, som det sømmer sig, men
 han skal aldrig glemme, at Du behøvede 100 Aar for at faae
 en Alderdoms Søn mod Forventning, at Du maatte drage
 Kniven, før Du beholdt Izaak, han skal aldrig glemme, at
 Du i 130 Aar ikke kom videre end til Troen.

Problemata.

Foreløbig Expectoration.

Et gammelt Ord, hentet fra den udvortes og synlige Verden, siger: „kun den, der arbejder, faaer Brødet.“ Beshynderligt nok, Ordet passer ikke paa den Verden, hvor den nærmest har hjemme; thi den udvortes Verden er Ufuldkommenhedens Lov underlagt, og her gjentager det sig atter og atter, at ogsaa den, der ikke arbejder, faaer Brødet, at den, der sover, faaer det rigeligere, end den, der arbejder. I den udvortes Verden er Alt Ihændehaverens; den trækker under Ligegyldighedens Lov, og den, der har Ringen, ham lyder Ringens Mand, enten han er en Moureddin eller en Aladdin, og den, der har Verdens Skatte, han har dem, hvorledes han end fik dem. I Mandens Verden er det anderledes. Her hersker en evig guddommelig Orden, her regner det ikke baade over Retfærdige og Uretfærdige, her skinner Solen ikke baade over Gode og Onde, her gjaelder det, at kun den, der arbejder, faaer Brødet, kun den, der var i Angst, finder Hvile, kun den, der stiger ned i Underverdenen, frelser den Elskede, kun den, der drager Kniven, faaer Isack. Den, der ikke vil arbejde, han faaer ikke Brødet, men bliver bedragen, som Guderne bedrog Orpheus med en lustig Skikkelse istedenfor den Elskede, bedrog ham,

fordi han var kjelen, ikke modig, bedrog ham, fordi han var Citharspiller, ikke Mand. Her hjælper det ikke at have Abraham til Fader, eller 17 Ahner, den, der ikke vil arbejde, ham passer det paa, hvad der staaer skrevet om Israels Jomfruer, han føder Vind, men den, der vil arbejde, han føder sin egen Fader.

Der er en Viden, der formastelig vil indføre i Mandens Verden den samme Egegysdighedens Lov, som den, under hvilken den udvortes Verden sukker. Den mener, at det er nok at vide det Store, andet Arbeide behøves der ikke. Men derfor faaer den ikke Brødet, den omkommer af Hunger, medens Alt forvandler sig til Guld. Og hvad veed den ogsaa? Der var mange Tusinder i den græske Samtid, utallige i de senere Slægter, der vidste alle Miltiades's Triumpher, men der var kun Een, der blev søvnløs over dem. Der var tallose Slægter, der vidste Ord til andet udenad Fortællingen om Abraham, hvor Mange gjorde den søvnløs?

Fortællingen om Abraham har nu den mærkelige Egenskab, at den altid bliver herlig, hvor fattigt man end forstaaer den, men dog gjelder det atter her, om man vil arbejde og være besvaret. Men arbejde vil man ikke, og dog vil man forstaae Fortællingen. Man taler til Abrahams Ære, men hvorledes? Man giver det Hele et ganske almindeligt Udtryk: „det var det Store, at han elskede Gud saaledes, at han vilde offre ham det Bedste.“ Det er meget sandt; men det „Bedste“ er et ubestemt Udtryk. Man identificerer i Tankens og Mundens Løb ganske trygt Izaak og det Bedste, og den Mediterende kan godt ryge sin Pipe under Meditationen, og den Hørende kan godt strække Benene mageligt ud fra sig. Dersom hiin rige Ungling, hvem Christus mødte paa sin Vej, havde solgt

alt sit Guds og givet det til de Fattige, da skulde vi prise ham, som alt hvad der er Stort, og end ikke forstaae ham uden at arbeide, men han var dog ikke bleven en Abraham, uagtet han offrede det Bedste. Det man udelader af Abrahams Historie er Angesten; thi mod Penge har jeg ingen ethist Forpligtelse, men mod Sønnen har Faderen den heieste og helligste. Dog Angest er en farlig Sag for Blodagtige, derfor glemmer man den, og desuagtet vil man tale om Abraham. Man taler da, i Talens Løb verle de tvende Udtryk: Izaak og det Bedste, Alt gaaer ypperligt. Traf det sig imidlertid saa, at der iblandt Tilhørerne var en Mand, der leed af Søvnløshed, da ligger den forfærdeligste, den dybeste, tragiske og comisse Misforstaaelse meget nær. Han gif hjem, han vilde gjøre ligesom Abraham; thi Sønnen er jo det Bedste. Hvis hiin Taler fik det at vide, da gif han maaskee til ham, han samlede al sin geistlige Værdighed og raabte: „affhyelige Menneffe, Udskud af Samfundet, hvilken Djævel har saaledes besat Dig, at Du vil myrde din Søn.“ Og Præsten, som ikke havde sporet nogen Barme eller Transpiration ved at prædike om Abraham, han forbåufedes over sig selv, over den Alvorens Brede, med hvilken han nedtordnede hiint stakkels Menneffe; han var glad over sig selv; thi han havde aldrig talet med saadan Frynd og Salvelse; han sagde til sig selv og sin Kone: „Jeg er Taler, det, der har manglet, har været Anledningen, da jeg i Søndags talte om Abraham, følte jeg mig aldeles ikke greben.“ Dersom samme Taler havde en lille Overflødighed af Forstand, der lod sig tabe, saa tænker jeg han tabte den, hvis Synderen roligt og værdigt svarede: det var jo, hvad Du selv prædikede om i Søndags. Hvorledes skulde ogsaa Præsten kunne faae Sigt i sit Hoved, og dog var det jo saa, og Feilen kun den, at han ikke

havde vidst, hvad han sagde. At der dog ikke er en Digter, der kunde beslutte sig til at foretrække saadanne Situationer for det Fias og Tant, hvormed man fylder Comedier og Romaner! Det Komiske og det Tragiske berøre her hinanden i absolut Uendelighed. Præstens Tale var maaskee i og for sig latterlig nok, men blev uendelig latterlig ved sin Virkning, og dog var denne ganske naturlig. Eller hvis Synderen virkelig uden at gjøre nogen Indvending blev omvendt af Præstens Straffetale, hvis denne nidkjære Geistlige gik glad hjem, glad i Bevidstheden om, at han ikke blot virkede fra Prædikestolen, men fremfor Alt med uimodstaaelig Magt som Sjælesørger, idet han om Søndagen begejstrede Menigheden, medens han om Mandagen som en Cherub med luende Glavind stillede sig for den, der ved sin Gjerning vilde gjøre hiint gamle Ord til Skamme, at det ikke gaaer til i Verden som Præsten prædiker*).

Hvis Synderen derimod ikke blev overbeviist, saa er hans Situation tragisk nok. Han blev da formodentlig henrettet eller sendt i Daarekisten, kort, han blev ulykkelig i Forhold til den saakaldte Virkelighed, i en anden Forstand tænker jeg vel, at Abraham gjorde ham lykkelig; thi den, der arbejder, omkommer ikke.

Hvoraf forklarer man en saadan Modsigelse som hiin Talers? Er det fordi Abraham har faaet Hævd paa at være en stor Mand, saa at hvad han gjør, er stort, og naar en Anden gjør det Samme, er det Synd, himmelraabende Synd? I saa Fald da ønsker jeg ikke at deeltage

*) I gamle Dage sagde man: det er sørgeligt, at det ikke gaaer til i Verden som Præsten prædiker — maaskee kommer den Tid, især ved Philosophiens Hjælp, da man kan sige: heldigvis gaaer det ikke saaledes til som Præsten prædiker; thi i Livet er der dog lidt Mening, i hans Præken er der slet ingen.

i sig tankeløs Lovprisen. Kan Troen ikke gjøre det til en hellig Handling at ville myrde sin Søn, saa lad den samme Dom gaae over Abraham som over enhver Anden. Mangler man maaskee Mod til at gjennemføre sin Tanke, at sige, at Abraham var en Morder, da er det vel bedre at erhverve dette Mod, end at spille Tiden paa ufortjente Lovtaler. Det ethiske Udtryk for hvad Abraham gjorde er, at han vilde myrde Izaak, det religiøse er, at han vilde ofre Izaak; men i denne Modsigelse ligger netop Angesten, der vel kan gjøre et Menneske søvnløst, og dog er Abraham ikke den, han er, uden denne Angst. Eller gjorde Abraham maaskee slet ikke, hvad der fortælles, var det maaskee paa Grund af hine Tidens Forhold noget ganske Andet, saa lad os glemme ham; thi hvad er det Umagen værd at erindre det Forbigangne, der ikke kan blive et Nærværende. Eller havde maaskee hiin Taler glemt Noget, der svarede til den ethiske Forglemmelse, at Izaak var Sønnen. Naar Troen nemlig ved at blive til Nul og Nichts tages bort, saa bliver kun det raae Factum tilbage, at Abraham vilde myrde Izaak, hvilket er nemt nok at eftergjøre for Enhver, der ikke har Troen, det vil sige den Tro, der gjør ham det svært.

Jeg for mit Bedkommende mangler ikke Mod til at tænke en Tanke heel; hidtil har jeg ingen frygtet, skulde jeg støde paa en saadan, da vil jeg haabe, at jeg idetmindste har Oprigtighed til at sige, denne Tanke frygter jeg, den oprører noget Andet i mig og derfor vil jeg ikke tænke den, gjør jeg Uret dermed, saa vil Straffen vel ikke udeblive. Hvis jeg havde erkjendt det for Sandhedens Dom, at Abraham var en Morder, da veed jeg ikke, om jeg havde funnet bringe min Pietet for ham til Taushed. Havde jeg imidlertid tænkt det, saa havde jeg formodentlig tiet dermed;

thi i flige Tanker skal man ikke indvie Andre. Men Abraham er intet Blendværk, han har ikke sovet sig til sin Navnkundighed, han skylder den ikke en Lune af Skjebnen.

Kan man da uforbeholdent tale om Abraham, uden at løbe Fare for, at en Enkelt gaaer hen i Forvildelse og gjør ligesaa? Tør jeg det ikke, saa vil jeg reent tie om Abraham, og fremfor Alt vil jeg ikke nedsætte ham saaledes, at han netop derved bliver en Snare for de Svage. Gjør man nemlig Troen til Alt 3: til det, den er, saa tænker jeg vel, man tør tale uden Fare derom i vor Tid, der neppe extra vagerer i Troen, og det er kun ved Troen man faaer Lighed med Abraham, ikke ved Mordet. Gjør man Kjærligheden til en flygtig Stemning, en vellystig Rørelse i et Menneffe, saa lægger man kun Snarer for den Svage, naar man vil tale om Kjærlighedens Bedrifter. En forbiggaaende Bevægelse har vel Enhver, men hvis derfor Enhver vilde gjøre det Forfærdelige, som Kjærligheden har helliget som u dødelig Bedrift, da er Alt tabt, baade Bedriften og den Forvildede.

Der lod sig da vel tale om Abraham; thi det Store kan aldrig skade, naar det opfattes i sin Storhed; det er som et tveagget Sværd, der dræber og frelser. Hvis Loddet faldt paa mig at tale derom, da vilde jeg begynde med at vise, hvilken from og gudfrygtig Mand Abraham var, værdig at kaldes Guds Udvalgte. Kun en Saadan paalægges en saadan Prøve; men hvo er en Saadan? Dernæst vilde jeg skildre, hvorledes Abraham elskede Izaak. Til den Ende vilde jeg bede alle gode Mander staae mig bi, at min Tale maatte blive glødende som Faderkjærligheden er det. Jeg haaber da at skulle skildre den saaledes, at der ikke blev mangen Fader i Kongens Riger og Lande, der turde paa staae, at han elskede saaledes. Men elskede han ikke som

Abraham, saa var jo enhver Tanke om at offre Izaak en Anfægtelse. Dette kunde man allerede tale adskillige Søndage om, man behøver jo ikke at forhaste sig. Følgen vilde da blive, hvis der blev talet retteligen, at en Deel Fædre slet ikke vilde forlange at høre mere, men indtil videre være glade ved, om det virkelig lykkedes dem at elske saaledes, som Abraham elskede. Var der da Gen, som, efter at have hørt det Store, men ogsaa det Forfærdelige i Abrahams Daad, vovede at gaae frem ad Veien; da vilde jeg sadle min Hest og ride med ham. Paa hver Station, indtil vi kom til Morija-Bjerget, vilde jeg forklare ham, at han endnu kunde vende om, kunde angre den Misforstaaelse, at han var kaldet til at forsøges i saadan Strid, kunde bejvende, at han manglede Mod, saa Gud selv maatte tage Izaak, hvis han vilde have ham. Det er min Overbevisning, at et saadant Menneſke ikke er forskudt, at han kan blive salig med alle Andre, men i Tiden bliver han det ikke. Vilde man, selv i de mest troende Tider, ikke dømme saaledes om et saadant Menneſke? jeg har kjendt et Menneſke, der engang kunde have frelst mit Liv, hvis han havde været høimodig. Han sagde ligefrem: „jeg seer nok, hvad jeg kunde gjøre; men jeg vover det ikke, jeg frygter, at jeg senere skal mangle Kraft, at jeg skal fortryde det.“ Han var ikke høimodig, men hvo vilde dog derfor ikke vedblive at elske ham?

Naar jeg da saaledes havde talt, havde bevæget Tilhørerne, saa de dog havde fornummet Troens dialectiske Kampe og dens gigantiske Lidenſkab, da vilde jeg ikke forskyde en Bildfarelse fra de Tilhørendes Side, at de skulde tænke: „han har nu Troen i saa høi en Grad, os er det allerede nok, at holde i Skjoderne paa ham.“ Jeg vilde nemlig tilføie: „jeg har ingenlunde Troen. Jeg er af Naturen et fløgtigt Hoved og ethvert saadant har altid store

Banskeligheder ved at gjøre Troens Bevægelse, uden at jeg dog i og for sig vil tillægge den Banskelighed noget Værd, der bragte det kløgtige Hoved videre ved at overvinde den, end til det Punkt, hvor det simpleste og enfoldigste Menneske lettere kommer hen."

Kjærligheden har dog i Digterne sine Præster, og stundom hører man en Røst, der veed at holde den i Hævd; men om Troen høres der intet Ord, hvo taler til denne Videnskabs Ære? Philosophien gaaer videre. Theologien sidder sminket ved Vinduet og beiler til dens Gunst, falsk byder sin Deilighed til Philosophien. Det skal være vanskeligt at forstaae Hegel, men at forstaae Abraham, det er en smal Sag. At gaae ud over Hegel, det er et Underværk, men at komme ud over Abraham, det er det Letteste af Alt. Jeg for mit Bedkommende har anvendt adskillig Tid paa at forstaae den hegel'ske Philosophi, troer ogsaa nogenlunde at have forstaaet den, er dumdriftig nok til at mene, at, naar jeg, trods anvendt Umage, paa enkelte Steder ikke kan forstaae ham, saa har han nok ikke selv været ganske klar. Alt Dette gjør jeg let, naturligt, mit Hoved lider ikke derved. Naar jeg derimod skal til at tænke over Abraham, da er jeg som tilintetgjort. Jeg faaer i ethvert Moment Die paa hiint uhyre Paradox, der er Indholdet af Abrahams Liv, i ethvert Moment bliver jeg stødt tilbage, og min Tanke kan, trods al sin Videnskab, ikke trænge ind i det, ikke komme et Haarsbred videre. Jeg anstrænger enhver Muskel for at faae Buet, i samme Dieblik bliver jeg paralytisk.

Jeg er ikke ukjendt med hvad der i Verden er blevet beundret som stort og høimodigt, min Sjæl føler sit Slægtskab dermed, den er i al Ydmyghed forvisset om, at det ogsaa var min Sag, Helten stred, i Betragtningens

Dieblit tilraaber jeg mig selv: jam tua res agitur. I Helten tænker jeg mig ind, i Abraham kan jeg ikke tænke mig ind, naar jeg har naaet Høiden, falder jeg ned, da det, der bydes mig, er et Paradox. Dog derfor mener jeg ingenlunde, at Troen er noget Ringe, men tværtimod, at den er det Høieste, samt at det er uredeligt af Philosophien at give noget Andet isteden og lade haant om Troen. Philosophien kan og skal ikke give Troen, men den skal forstaae sig selv, og vide hvad den byder og Intet tage og allermindst franarre Menneskene Noget, som var det Intet. Jeg er ikke ukjendt med Livets Nød og Farer, jeg frygter dem ikke, og gaaer dem freidigt imøde. Jeg er ikke ufortrolig med det Forfærdelige, min Sukommelse er en trofast Viv og min Phantasi er, hvad jeg selv ikke er, en slittig lille Pige, der sidder hele Dagen stille ved sit Arbeide, og om Aftenen veed at snakke saa hønt for mig, at jeg maa see derpaa, uagtet det just ikke altid er Landskaber eller Blomster, eller Schäfer-Historier, hun maler. Jeg har seet det under Dinene, jeg flyer det ikke ræd, men jeg veed meget vel, at, om jeg end gaaer det modig imøde, mit Mod dog ikke er Troens Mod og Intet at sammenligne med dette. Jeg kan ikke gjøre Troens Bevægelse, jeg kan ikke lukke Dinene og styrte mig tillidsfuld i det Absurde, det er mig en Umulighed, men jeg roser mig ikke deraf. Jeg er overbevist om, at Gud er Kjærlighed; denne Tanke har for mig en oprindelig lyrisch Gyldighed. Naar den er mig nærværende, er jeg uudsigelig salig, naar den er fraværende, længes jeg efter den hæftigere, end den Elskende efter sin Gjenstand; men jeg troer ikke, dette Mod mangler mig. Guds Kjærlighed er mig, baade i directe og omvendt Forstand, incommensurabel for hele Virkeligheden. Jeg er ikke feig nok til derfor at klynke og klage, men heller ei lumsk nok til at negte, at

Troen er noget langt Høiere. Jeg kan godt udholde at leve paa min Viis, jeg er glad og tilfreds, men min Glæde er ikke Troens og er dog i Sammenligning med denne ulykkelig. Jeg besværer ikke Gud med mine Smaa=Sorger, det Enkelte bekymrer mig ikke, jeg stirrer kun paa min Kjærlighed, og holder dens jomfruelige Flamme reen og klar; Troen er overbevist om, at Gud bekymrer sig om det Mindste. Jeg er fornøiet med i dette Liv at være viet til venstre Haand, Troen er ydmyg nok til at forlange den høire; thi at det er Ydmyghed, det negter jeg ikke og skal aldrig negte.

Mon virkelig Enhver i min Samtid er istand til at gjøre Troens Bevægelser? Dersom jeg ikke har taget meget feil af den, da er den snarere tilbøielig til at være stolt af at gjøre hvad den vel end ikke troer mig istand til: det Ufuldkomme. Det er min Sjæl imod at gjøre, hvad der saa ofte skeer, at tale umenneskeligt om det Store, som var nogle Martusfinder en uhyre Afstand; jeg taler helst menneskelig derom, som var det sleet igaar, og lader kun Storheden selv være Afstanden, der enten opløfter eller dømmer. Hvis jeg da (i Dualitet af tragisk Helt; thi høiere kan jeg ikke komme) var bleven tilfagt til en saadan extraordinair Kongereise som den til Morija=Bjerget, jeg veed vel, hvad jeg havde gjort. Jeg havde ikke været feig nok til at blive hjemme, havde heller ikke ligget og drevet paa Landeveien, havde heller ei glemt Kviven, at der kunde blive lidt Sinkeri, jeg er temmelig forvisset om, at jeg havde været paa Klokkeslettet, havt Alt i Orden — maaffee var jeg snarere kommen for tidlig, at det snart kunde være overstaaet. Men jeg veed tillige, hvad jeg fremdeles havde gjort. Jeg havde i samme Dieblif, som jeg besteg Hesten, sagt til mig selv: nu er Alt tabt, Gud fordrer Isaaak, jeg offerer ham, med ham al min Glæde — dog er Gud Kjærlighed og vedbliver at være det

for mig; thi i Timeligheden kan Gud og jeg ikke tale sammen, vi have intet Sprog tilfælleds. Maaskee vil En eller Anden i vor Tid være taabelig nok, misundelig nok paa det Store, til at ville indbilde sig og mig, at hvis jeg virkelig havde gjort dette, da havde jeg gjort det endnu større, end hvad Abraham gjorde; thi min uhyre Resignation var langt mere ideal og poetisk end Abrahams Smaalighed. Og dog er dette den største Usandhed; thi min uhyre Resignation var Surrogatet for Troen. Jeg kunde da heller ikke gjøre mere end den uendelige Bevægelse for at finde mig selv og atter hvile i mig selv. Jeg havde da heller ikke elsket Isaaq, saaledes som Abraham elskede. At jeg var resolut til at gjøre Bevægelsen, kunde bevise mit Mod menneffeligt talt, at jeg elskede ham af min ganske Sjæl er Forudsætningen, uden hvilken det Hele bliver en Misgjerning, men jeg elskede dog ikke som Abraham; thi da havde jeg holdt igjen selv i det sidste Minut, uden at jeg derfor var kommen for silde paa Morija-Bjerget. Jeg havde fremdeles ved min Afsærd forðærvet hele Historien; thi hvis jeg havde faaet Isaaq igjen, da havde jeg været i Forlegenhed. Det, der faldt Abraham lettest, vilde falde mig svært, det igjen at være glad ved Isaaq! thi den, der med hele sin Sjæls Uendelighed, proprio motu et propriis auspiciis, har gjort den uendelige Bevægelse og ikke kan gjøre mere, han beholder kun Isaaq i Smerten.

Men hvad gjorde Abraham? Han kom hverken for tidlig eller for sildig. Han besteg Ueslet, han reed langsom hen ad Beien. I al den Tid troede han; han troede, at Gud ikke vilde fordre Isaaq af ham, medens han dog var villig til at offre ham, naar det forlangtes. Han troede i Kraft af det Absurde; thi menneffelig Beregning kunde der ikke være Tale om, og det var jo det Absurde, at Gud, som

fordrede det af ham, i næste Dieblif skulde tilbagekalde Fordringen. Han besteg Bjerget, endnu i det Dieblif da Kniven blinkede, da troede han — at Gud ikke vilde fordre Izaak. Han blev da vel overrasket ved Udfaldet, men han havde gennem en Dobbelt=Bevægelse naaet hen til sin første Tilstand, og derfor modtog han Izaak gladere end den første Gang. Lad os gaae videre. Vi lade Izaak virkelig blive offret. Abraham troede. Han troede ikke, at han engang skulde blive salig hisset, men at han skulde blive lykkelig her i Verden. Gud kunde give ham en ny Izaak, kalde den offrede tillive. Han troede i Kraft af det Absurde; thi al menneffelig Beregning var jo forlængst ophørt. At Sorg kan gjøre et Menneffe sindsbvaegt, det seer man, og det er tungt nok; at der gives en Willie=Kraft, der kan knibe saa yderligt op mod Vinden, at den fresser Forstanden, om end Menneffet bliver lidt underligt, det seer man ogsaa, jeg agter ikke at nedsaette det, men at kunne tabe sin Forstand og dermed hele den Endelighed, hvis Verel=Mægler den er, og da i Kraft af det Absurde vinde netop den samme Endelighed, det forfærder min Sjæl, men derfor siger jeg ikke, at det er noget Ringe, da det tvertimod er det eneste Vidunder. Man mener i Almindelighed, at det, Troen frembringer, ikke er Kunstværk, at det er grovt og plumpt Arbeide, kun for de mere klobsede Naturer; dog er det langt anderledes. Troens Dialektik er det Finessste og det Mærkværdigste af Alt, den har en Elevation, som jeg vel kan gjøre mig en Forestilling om, men heller ikke mere. Jeg kan gjøre det store Trampolin=Spring, hvorved jeg gaaer over i Uendeligheden, min Ryg er som en Liniedandsers, vreden i min Barndom, derfor falder det mig let, jeg kan een, to, tre gaae paa Hovedet i Tilværelsen, men det næste kan jeg ikke; thi det Vidunderlige kan jeg ikke gjøre; men kun forbauses ved.

Ja dersom Abraham i det Dieblif, han svingede sit Been over Gselets Ryg, har sagt til sig selv: nu er Izaak tabt, jeg kunde ligesaa gjerne offre ham her hjemme som reise den lange Wei til Morija — saa behøver jeg ikke Abraham, medens jeg nu bøier mig syv Gange for hans Navn og halvfjerstindstive Gange for hans Gjerning. Dette har han nemlig ikke gjort, hvad jeg kan bevise deraf, at han blev glad ved at modtage Izaak, ret inderlig glad, at han ingen Forberedelse behøvede, ingen Tid til at samle sig paa Endeligheden og dens Glæde. Hvis det ikke stod sig saaledes med Abraham, da havde han maaskee elsket Gud, men ikke troet; thi den, der elsker Gud uden Tro, han reflekterer paa sig selv, den, der elsker Gud troende, han reflekterer paa Gud.

Paa denne Spidse staaer Abraham. Det sidste Stadium, han taber af Sigte, er den uendelige Resignation. Han gaaer virkelig videre og kommer til Troen; thi alle disse Brængbilleder af Troen, den jammerlige lunkne Dorsthed, der tænker: det har vel ingen Nød, det er ikke værd at sørge for Tiden; det usle Haab, der siger: man kan ikke vide, hvad der vil skee, det var dog muligt — disse Brængbilleder høre hjemme i Livets Glendighed, og dem har allerede den uendelige Resignation uendelig foragtet.

Abraham kan jeg ikke forstaae, jeg kan i en vis Forstand Intet lære af ham uden at forbauses. Naar man indbilder sig, at man ved at betænke Udfaldet af hiin Historie, skulde lade sig bevæge til at troe, saa bedrager man sig selv, og vil bedrage Gud for Troens første Bevægelse; man vil suge Leve-Viisdom ud af Paradoxet. Maaskee lykkes det En og Anden; thi vor Tid bliver ikke staaende ved Troen, ikke ved dens Mirakel, at gjøre Vand til Viin, den gaaer videre, den gjør Viin til Vand.

Var det dog ikke bedst, at blive staaende ved Troen,

og er det ikke oprørende, at Enhver vil gaae videre? Naar man i vor Tid, og det forkyndes jo paa forskjellig Maade, ikke vil blive staaende ved Kjærligheden, hvor kommer man da hen? Til jordiff Kløgt, smaalig Beregning, til Uselshed og Glendighed, til alt Det, der kan gjøre Menneskets guddommelige Herkomst tvivlsom. Var det ikke bedst, at man blev staaende ved Troen, og at den, der staaer, saae til, at han ikke faldt; thi Troens Bevægelse maa bestandig gjøres i Kraft af det Absurde, dog vel at mærke saaledes, at man ikke taber Endeligheden, men vinder den heel og holden. Jeg for mit Vedkommende kan vel beskrive Troens Bevægelser, men jeg kan ikke gjøre dem. Naar man vil lære at gjøre Svømmebevægelserne, da kan man lade sig hænge i Seler under Loftet, man beskriver vel Bevægelserne, men man svømmer ikke; saaledes kan jeg beskrive Troens Bevægelser, men naar jeg bliver kastet ud i Vandet, da svømmer jeg vel (thi jeg hører ikke til Baderne), men jeg gjør andre Bevægelser, jeg gjør Uendelighedens Bevægelser, medens Troen gjør det Modsatte, gjør, efter at have gjort Uendelighedens Bevægelser, Endelighedens. Held den, der kan gjøre disse Bevægelser, han gjør det Vidunderlige, og jeg skal aldrig blive træt af at beundre ham, om det er Abraham eller det er Trællen i Abrahams Huus, om det er en Professor i Philosophi eller en stakkels Tjenestepige, er mig absolut ligegyldigt, jeg seer blot paa Bevægelserne. Men dem seer jeg ogsaa paa, og lader mig ikke narre, hverken af mig selv eller af noget Menneske. Ridderne af den uendelige Resignation kjender man let, deres Gang er svævende, driftig. De derimod, der bære Troens Klenodie, skuffe let, fordi deres Ydre har en paafaldende Lighed med det, som saavel den uendelige Resignation som Troen dybt foragter — med Spidsborgerlighed.

Jeg tilstaaer oprigtigt, jeg har i min Praxis ikke fundet noget paalideligt Exemplar, uden at jeg derfor vil negte, at maaskee hvert andet Menneſſe er et ſaadant Exemplar. Imidlertid har jeg dog i flere Aar eftersporet det forgiyves. Man reifer i Almindelighed Verden rundt for at ſee Gloder og Bjerge, nye Stjerner, ſpraglede Fugle, vanſkabte Fiſke, latterlige Menneſſeracer, man hengiver ſig til den dyriffe Stupor, der gloer paa Tilværelſen, og man mener at have ſeet Noget. Dette beſtaftiger mig ikke. Vidſte jeg derimod, hvor der levede en ſaadan Troens Ridder, da vilde jeg paa min Fod vandre til ham; thi dette Vidunder beſtaftiger mig abſolut. Jeg vilde intet Dieblif ſlippe ham, hvert Minut paſſe paa, hvorledes han bar ſig ad med Bevægelſerne; jeg vilde betragte mig ſelv ſom forſørget i Livet, og dele min Tid mellem at ſee paa ham og ſelv at gjøre Dveller, og ſaaledes anvende al min Tid paa at beundre ham. Som ſagt jeg har ikke fundet nogen ſaadan, imidlertid kan jeg vel tænke ham. Her er han. Bekjendtkabet ſtiftes, jeg bliver foreſtillet for ham. I det Moment, jeg forſt tager ham paa mine Dine, kaſter jeg ham i ſamme Nu fra mig, gjør ſelv et Spring tilbage, ſlaaer Hænderne ſammen og ſiger halv høit: „Herre Gud! er det Menneſket, er det virkelig ham, han ſeer jo ud ſom en Rodemeſter.“ Imidlertid er det dog ham. Jeg ſlutter mig lidt nærmere til ham, paſſer paa den mindſte Bevægelse, om der ikke ſkulde viſe ſig en lille uenſartet Broks-Telegraphering fra det Uendelige, et Blik, en Mine, en Geſtus, et Bemod, et Smil, der forraadte det Uendelige i ſin Uenſartethed med det Endelige. Nei! Jeg examinerer hans Skikkelfe fra Top til Taa, om der ikke ſkulde være en Revne, igjennem hvilken det Uendelige tittede ud. Nei! Han er heelt igjennem ſolid. Hans Fodfaſte? er kraftigt, tilhører ganſke Endeligheden, ingen pyntet Bor-

germand, der Søndag=Eftermiddag gaaer ud paa Fresberg, træder grundigere paa Jorden, han tilhører ganske Verden, ingen Spidsborger kan tilhøre den mere. Intet er at opdage af dette fremmede og fornemme Væsen, hvorpaa man kjender Uendelighedens Ridder. Han glæder sig ved Alt, deeltager i Alt, og hver Gang man seer ham deeltage i det Enkelte, seer det med en Vedholdenhed, som betegner det jordiske Menneſke, hvis Sjæl hænger fast ved Sligt. Han passer sin Gjerning. Naar man da seer ham, skulde man troe, han var en Skriverskarl, der havde fortabt sin Sjæl i det italienske Bogholderi, saa punktilig er han. Han ferierer om Søndagen. Han gaaer i Kirke. Intet himmelsk Blik eller noget Tegn paa det Incommensurable forraader ham; hvis man ikke kjendte ham, var det umuligt, at udsøndre ham af den øvrige Mængde; thi hans sunde kraftige Psalmesang beviser i det Høieste, at han har et godt Bryst. Om Eftermiddagen gaaer han til Skoven. Han fryder sig over Alt, hvad han seer, over Menneſke=Vrimlen, de nye Omnibusser, Sundet, — naar man møder ham paa Strandveien skulde man troe, han var en Krammersjæl, der slog sig løs, netop saaledes glæder han sig; thi han er ikke Digter, og jeg har forgjeves søgt at aflure ham den poetiske Incommensurabilitet. Genad Aften gaaer han hjem, hans Gang er uførtroden som et Postbuds. Underveis tænker han paa, at hans Kone vist har en apparte lille Ret varm Mad til ham, naar han kommer hjem, f. Ex. et stegt Lammehoved med Grønt til. Hvis han mødte en Ligefindet, da kunde han vedblive lige til Østerport at samtale med ham om denne Ret med en Videnskab, der vilde passe for en Restaurateur. Tilfældigvis eier han ikke 4 Sk., og dog troer han fuldt og fast, at hans Kone har hiin lækre Ret til ham. Har hun den, da skal det være et misundelsesværdigt Syn for fornemme Folk,

begeistrende for Menigmand at see ham spise; thi hans Appetit er stærkere end Gfaus. Hans Kone har den ikke — besynderligt nok — han er aldeles den Samme. Paa Veien kommer han forbi en Byggeplads, han træffer en anden Mand. De tale et Dieblik sammen, han opfører i et Nu en Bygning, han disponerer over alle Kræfter dertil. Den Fremmede forlader ham med den Tanke, det var vist en Capitalist, medens min beundrede Ridder tænker: ja kom det derpaa an, kunde jeg sagtens faae det. Han ligger i et aabent Vindue og betragter Pladsen, paa hvilken han boer, Alt hvad der foregaaer, at en Rotte smutter ned under et Kendeesteensbræt, at Børnene lege, alt beskæftiger ham med en Ro i Tilværelsen, som var han en Pige paa 16 Aar. Og dog er han ikke Genie; thi Geniets Incommensurabilitet har jeg forgjeves søgt at udsponere hos ham. Han ryger sin Pibe i Aftenstunden; naar man seer ham, skulde man sværge paa, det var Spekhoferen ligeoverfor, der vegeterer i Skumringen. Han lader sig være lige med en Sorgløshed, som var han en letsindig Døgenigt, og dog kjøber han hvert Dieblik, han lever, den beleilige Tid til den dyreste Pris; thi han gjør end ikke det Mindste uden i Kraft af det Absurde. Og dog, dog, ja jeg kunde blive rasende derover, om ikke af anden Grund saa af Misundelse, dog har dette Menneffe gjort og gjør hvert Dieblik Uendelighedens Bevægelse. Han tommer i den uendelige Resignation Tilværelsens dybe Bemod, han kjender Uendelighedens Salighed, han har fornummet Smerten af at forsaage Alt, det Kjæreste, man har i Verden, og dog smager Endeligheden ham fuldt saa godt som den, der aldrig kjendte noget Høiere, thi hans Forbliven i Endeligheden havde intet Spøer af en forknytt beangstet Dressur, og dog har han denne Tryghed til at fryde sig ved den, som var den det Bisefste af Alt. Og dog, dog er hele den jordiske

Skikkelse, han frembringer, en ny Skabning i Kraft af det Absurde. Han resignerede uendeligt paa Alt, og da greb han Alt igjen i Kraft af det Absurde. Han gjør bestandig Uendelighedens Bevægelse, men han gjør det med en saadan Correcthed og Sikkerhed, at han bestandig faaer Endeligheden ud, og der er intet Secund, hvor man ahner noget Andet. Det skal være den vanskeligste Opgave for en Dandsfer, at springe sig ind i en bestemt Stilling, saaledes, at der intet Secund er, da han griber efter Stillingen, men i Springet selv staaer i Stillingen. Maaskee kan ingen Dandsfer gjøre det — dette gjør hiin Ridder. Mængden af Menneſter lever fortabt i verdslig Sorg og Glæde, disse ere Oversidderne, som ikke komme med i Dandsen. Uendelighedens Riddere ere Dandsfere og have Elevation. De gjøre Bevægelsen op efter og falde ned igjen, og ogsaa dette er en ikke usalig Tidsfordriv og ikke uskjønt at see paa. Men hver Gang de falde ned, kunne de ikke strax antage Stillingen, de vakte et Dieblik, og denne Vaksen viser, at de dog ere Fremmede i Verden. Den er mere eller mindre paasaldende, eftersom de have Kunst, men selv den kunstigste af disse Riddere kan dog ikke skjule denne Vaksen. Man behøver ikke at see dem i Luften, man behøver blot at see dem i det Dieblik, de berøre og have berørt Jorden — og man kjender dem. Men at kunne falde saaledes ned, at det i samme Secund seer ud som stod og gik man, at forvandle Springet i Livet til Gang, absolut at udtrykke det Sublime i det Pedestre — det kan kun hiin Ridder, — og dette er det eneste Vidunder.

Dog dette Vidunder kan saa let skuffe, jeg vil derfor beskrive Bevægelserne i et bestemt Tilfælde, der kan belyse disse Forhold til Virkeligheden; thi derom er det at Alt dreier sig. En Ungersvend forelsker sig i en Prindsesse, og hele hans Livs Indhold ligger i denne Kjærlighed, og dog

er Forholdet et saadant, at den umulig lader sig realisere, umuligt lader sig oversætte fra Idealiteten til Realiteten*). Glendighedens Trælle, Frøerne i Livets Sump, skrige naturligvis: en saadan Kjærlighed er en Daarskab, og den rige Bryggerenke er et fuldkomment saa godt og solidt Parti. Lad dem uforstyrret kvække i Sumpen. Saaledes gjør Ridderen af den uendelige Resignation ikke, han opgiver ikke Kjærligheden, ikke for al Verdens Herlighed. Han er ingen Gjak. Han forvisser sig først om, at den virkelig er ham Livets Indhold, og hans Sjæl er for sund og for stolt til at ødsle det Mindste paa en Ruus. Han er ikke feig, han frygter ikke for at lade den snige sig ind i hans lønligste, hans mest affides Tanker, at lade den snøe sig i utallige Slynnginger om ethvert Ligament i hans Bevidsthed — bliver Kjærligheden ulykkelig, da vil han aldrig kunne rive sig ud af den. Han føler en salig Bellsyt ved at lade Kjærligheden gennemgaae hver hans Nerve, og dog er hans Sjæl holdtidelig som Dens, der har tømt Giftbageret og føler, hvorledes Saften gennemtrænger hver en Blodsdraabe, — thi dette Dieblik er Liv og Død. Naar han da saaledes har indsuget hele Kjærligheden i sig og fordybet sig i den, da mangler han ikke Mod til at forsøge og vove Alt. Han overskuer Livets Forhold, han sammenkalder de hurtige Tanker, der som slagvante Duer lyde hvert hans Bink, han svinger Staven over dem, og de styrte sig i alle Retninger.

*) Det følger af sig selv, at hvilkensomhelst anden Interesse, i hvilken et Individ har hele Virkelighedens Realitet for sig concentreret, kan, naar den viser sig urelskabel, foranledige Resignationens Bevægelse. Jeg har imidlertid valgt en Forelskelse til at vise Bevægelserne paa, fordi denne Interesse vil lettere forståaas, og saaledes fritager mig for alle foreløbige Derveielser, der i dybere Forstand kun kunne bestaae ganske Enkelte.

Men naar de nu alle vende tilbage, alle som Sorgens Bud og forklare ham, at det er en Umulighed, da bliver han stille, han takker dem af, han bliver ene og da foretager han sig Bevægelsen. Dersom hvad, jeg her siger, skal have nogen Betydning, da gjælder det om, at Bevægelsen skeer normalt*). Ridderen vil da for det første have Kraft til at concentrere hele Livets Indhold og Virkelighedens Betydning i eet eneste Duffe. Mangler et Menneſte denne Concentration, denne Sluttethed, er hans Sjæl fra Begyndelsen adspjaltet i det Mangfoldige, da kommer han aldrig til at gjøre Bevægelsen, han vil i Livet handle klogt som de Pengemænd, der anbringe deres Capital i alle forskjellige Papirer, for at vinde paa det ene, naar de tabe paa det andet — kort, saa er han ikke Ridder. Dernæst vil Ridderen have Kraft til at concentrere hele Tanke-Operationens Resultat i een Bevidstheds-Akt. Mangler han denne Sluttethed, er hans Sjæl fra Begyndelsen adspjaltet i det Mangfoldige, da vil han aldrig faae Tid til at gjøre Bevægelsen, han vil bestandig løbe Grinder

*) Dertil hører der Lidenſkab. Enhver Uendelighedens Bevægelse skeer ved Lidenſkab, og ingen Reflexion kan tilveiebringe en Bevægelse. Dette er det idelige Spring i Tilværelsen, der forklarer Bevægelsen, medens Mediationen er en Chimaire, som hos Hegel skal forklare Alt, og som tillige er det Eneste, han aldrig har forſøgt at forklare. Selv til at gjøre den bekjendte socratiſte Distinction mellem hvad man forſtaaer og hvad man ikke forſtaaer, hører der Lidenſkab, end mere naturligt til at gjøre den egentlige socratiſte Bevægelse, Uvidenhedens. Men det, Tiden mangler, er ikke Reflexion, men Lidenſkab. Derfor er Tiden egentlig i en vis Forſtand for ſeiglivet til at døe, thi det at døe er et af de mærkeligſte Spring, og et lille Vers af en Digter har altid tiltalt mig meget, fordi han, efter i en 5, 6 foregaaende Linier ſmukt og einfoldigt at have ønsket ſig gode Ting i Livet, ender ſaaledes:

ein ſeliges Sprung in die Ewigkeit.

i Livet, aldrig gaae ind i Evigheden; thi selv i det Dieblit, da han er nærmest derved, vil han pludselig opdage, at han har glemt Noget, hvorfor han maa tilbage. I næste Dieblit, vil han tænke, er det muligt, og det er ogsaa ganske sandt; men ved flige Betragtninger kommer man aldrig til at gjøre Bevægelsen, men ved Hjælp af dem synker man dybere og dybere i Mudret.

Ridderen gjør da Bevægelsen, men hvilken? Vil han glemme det Hele; thi ogsaa deri ligger jo en Slags Concentration? Nei! thi Ridderen modsiges ikke sig selv, og det er en Modsigelse at forglemme hele sit Livs Indhold og dog blive den Samme. At blive en Anden, føler han ingen Drift til, og anseer det ingenlunde for det Store. Kun de lavere Naturer glemme sig selv og blive noget Nyt. Saaledes har Sommerfuglen aldeles glemt, at den var Kaaform, maaskee kan den igjen glemme, at den var Sommerfugl saa aldeles, at den kan blive en Fisk. De dybere Naturer glemme aldrig sig selv og blive aldrig til Andet end hvad de vare. Ridderen vil da erindre Alt; men denne Grindren er netop Smerten, og dog er han i den uendelige Resignation forsonet med Tilværelsen. Kjærligheden til hiin Prindsesse blev for ham Udtrykket for en evig Kjærlighed, antog en religiøs Charakter, forklarede sig i en Kjærlighed til det evige Væsen, der vel negtede Dødsfølelsen, men dog atter forsonede ham i den evige Bevidsthed om dens Gyldighed i en Evighedsform, som ingen Virkelighed kan fratage ham. Daarer og unge Menneſker snakke om, at Alt er muligt for et Menneſke. Det er imidlertid en stor Bildfarelse. Mandelig talt er Alt muligt, men i Endelighedens Verden er der Meget, der ikke er muligt. Dette Umulige gjør imidlertid Ridderen muligt derved, at han udtrykker det aandeligt, men aandeligt udtrykker han det derved, at han giver Afſald derpaa. Duſtet,

der vilde føre ham ud i Virkeligheden men strandede paa Umuligheden, høies nu indefter, men er derfor ikke tabt, heller ikke glemte. Snart er det Dnsfets dunkle Rørelser i ham, der vække Grindringen, snart vækker han den selv; thi han er for stolt til at ville, at det, der var hele hans Livs Indhold, skulde have været et flygtigt Moments Sag. Han holder denne Kjærlighed ung, og den tiltager med ham i Aar og i Skjonhed. Derimod behøver han ingen Endeligheds Anledning til dens Fremvært. Fra det Dieblik, han har gjort Bevægelsen, er Prindsessen tabt. Han behøver ikke disse erotiske Nervezittringer ved at see den Elskede o. s. v., han behøver heller ikke i endelig Forstand bestandig at tage Afsted med hende, fordi han i evig Forstand erindrer hende, og han veed meget godt, at de Elskende, der ere saa forhippede paa endnu engang til Afsted at see hinanden for sidste Gang, have Ret i at være forhippede, Ret i at mene, at det er sidste Gang; thi de glemme snarest hinanden. Han har fattet den dybe Hemmelighed, at ogsaa i at elske et andet Menneske bør man være sig selv nok. Han tager intet endeligt Hensyn mere til hvad Prindsessen gjør, og netop dette beviser, at han har gjort Bevægelsen uendeligt. Her kan man faae Leilighed til at see, om Bevægelsen hos den Enkelte er sand eller tilløiet. Der var den, der ogsaa troede, at han havde gjort Bevægelsen, men see Tiden gik, Prindsessen gjorde noget Andet, hun gistede sig f. Ex. med en Prinds, da tabte hans Sjæl Resignationens Elasticitet. Han viste derved, at han ikke havde gjort Bevægelsen rigtigt; thi den, der har resigneret uendeligt, han er sig selv nok. Ridderen hæver ikke sin Resignation, han bevarer sin Kjærlighed ligesaa ung, som den var i det første Dieblik, han slipper den aldrig fra sig, netop fordi han har gjort Bevægelsen uendeligt. Hvad Prindsessen gjør kan ikke forstyrre ham, det

er kun de lavere Naturer, der have Loven for deres Handlinger i et andet Menneske, Præmisserne til deres Handlinger udenfor sig selv. Er Prindsessen derimod en Ligesindet, da vil det Skønne fremkomme. Hun vil da introducere sig selv i den Ridderorden, i hvilken man ikke optages ved Ballotation, men af hvilken Enhver er Medlem, der har Mod til at indføre sig selv, den Ridderorden, der derved beviser sin Udsødelighed, at den ingen Forskjel gjør paa Mand og Kvinde. Og saa hun vil bevare sin Kjærlighed ung og sund, ogsaa hun vil have forvundet sin Qvide, om hun end ikke, som der staaer i Bisen: hver Nat ligger ved sin Herres Side. Disse Tvende vil da i al Evighed passe for hinanden, med en saadan taktfast harmonia præstabilita, at hvis nogenstunde Dieblicket kom, et Dieblif, der dog ikke endeligt beskæftiger dem, thi da ældes de, hvis nogenstunde Dieblicket kom, der tillod at give Kjærligheden sit Udtryk i Tiden, da vilde de være istand til at begynde netop der, hvor de vilde have begyndt, hvis de oprindeligen havde været forenede. Den, der forstaaer dette, hvad enten han er en Mand eller en Kvinde, han kan aldrig blive bedragen, thi det er kun de lavere Naturer, der indbilde sig, at de ere bedragne. Ingen Pige, der ikke er saa stolt, forstaaer egentlig at elske, men er hun saa stolt, da kan Alverdens List og Kløgt ikke bedrage hende.

I den uendelige Resignation er der Fred og Hvile; ethvert Menneske, der vil det, der ikke har fornødret sig selv ved, hvad der er endnu forfærdeligere end at være for stolt — at lade haant om sig selv, kan optugte sig selv til at gjøre denne Bevægelse, der i sin Smerte forsoner med Tilværelsen. Den uendelige Resignation er hiin Skjorte, om hvilken der tales i et gammelt Folkesagn. Traaden er spunden under Taarer, bleget ved Taarer, Skjorten syet i Taarer,

men da besytter den ogsaa bedre end Jern og Staal. Det Ufuldkomne i Folkesagnet er, at en Tredie kan forarbeide dette Kinned. Hemmeligheden i Livet er, at Enhver maa sje sig den selv, og Mærkeligheden er, at en Mand kan sje den fuldt saa vel som en Qvinde. I den uendelige Resignation er der Fred og Hvile og Trøst i Smerten, det vil sige naar Bevægelsen er gjort normalt. Det var mig imidlertid ikke vanskeligt at skrive en heel Bog, naar jeg vilde gennemgaae de forskjellige Misforstaaelser, de bagvendte Stillinger, de sjustede Bevægelser, jeg har stødt paa blot i min lille Praxis. Man troer meget lidt paa Aand, og dog gjelder det netop om Aand for at gjøre denne Bevægelse, det gjelder om, at den ikke er et eensidigt Resultat af en dira necessitas, og jo mere denne er tilstede, desto tvivlsommere bliver det altid, om Bevægelsen er normal. Naar man saaledes vil mene, at den kolde, usrugtbare Nødvendighed nødvendigt maa være tilstede, saa siger man dermed, at Ingen kan opleve Døden, før han virkelig døer, hvilket forekommer mig en cras Materialisme. Dog i vor Tid bekymrer man sig mindre om at gjøre rene Bevægelser. Der som Gen, der skulde lære at dansse, vilde sige: nu har i Aarhundreder den ene Slægt efter den anden lært Positioner, det er paa den høie Tid, at jeg drager mig dette til Fordeel og uden videre begynder paa Francaiser, saa vilde man vel lee lidt ad ham; men i Aandens Verden finder man det yderst plausibelt. Hvad er da Dannelsse? Jeg troede, det var det Cursus, den Enkelte gennemløb for at indhente sig selv; og den, der ikke vil gennemgaae dette Cursus, ham hjælper det saare lidet, om han blev født i den mest oplyste Tidsalder.

Den uendelige Resignation er det sidste Stadium, der gaaer forud for Troen, saaledes, at Enhver, der ikke har

gjort denne Bevægelse, ikke har Troen; thi først i den uendelige Resignation bliver jeg mig selv klar i min evige Gyldighed, og først da kan der være Tale om i Kraft af Troen at gribe Tilværelsen.

Vi ville nu lade Troens Ridder give Møde i det omtalte Tilfælde. Han gjør aldeles det samme, som den anden Ridder, han giver uendeligt Afkald paa den Kjærlighed, der er hans Livs Indhold, han er forsonet i Smerten; men da skeer Vidunderet, han gjør endnu en Bevægelse, forunderligere end Alt, thi han siger: jeg troer dog, at jeg faaer hende, i Kraft nemlig af det Absurde, i Kraft af, at for Gud er Alting muligt. Det Absurde hører ikke til de Differentser, der ligge indenfor Forstandens eget Omfang. Det er ikke identisk med det Usandsynlige, det Uventede, det Uformodede. I det Dieblik, Ridderen resignerede, da forvissede han sig om Umuligheden, menneskelig talt, dette var Forstandens Resultat, og han havde Energi nok til at tænke det. I uendelig Forstand var det derimod muligt, det er ved at resignere derpaa, men denne Besiddelse er jo tillige en Opgiven, men dog er denne Besiddelse for Forstanden ingen Absurditet; thi Forstanden vedblev at beholde Ret i, at i den Glendighedens Verden, hvor den hersker, var og blev det en Umulighed. Denne Bevidsthed har Troens Ridder ligesaa klar; det Gnefte, der altsaa kan frelse ham, er det Absurde, og dette griber han ved Troen. Han erkjender altsaa Umuligheden og i samme Dieblik troer han det Absurde; thi vil han uden med al sin Sjæls Lidenskab og af sit ganske Hjerte at erkjende Umuligheden, indbilde sig at have Troen, da bedrager han sig selv, og hans Vidnesbyrd har intetsteds hjemme, da han end ikke er kommen til den uendelige Resignation.

Troen er derfor ingen æsthetisk Rørelse, men noget

langt Høiere, netop fordi den har Resignationen forud for sig, den er ikke Hjertets umiddelbare Drift, men Tilværelses Paradox. Naar saaledes en ung Pige tiltrods for alle Banskfeligheder dog holder sig forvisset om, at hendes Dnsfe vel bliver opfyldt, saa er denne Forvisning slet ikke Troens, og det uagtet hun er opdragen af christelige Forældre, og maaskee et heelt Aar har gaaet til Præsten. Hun er forvisset i al sin barnlige Naivitet og Ufkyldighed, ogsaa denne Forvisning adler hendes Bæsen, og giver hende en overnaturlig Størrelse, saa at hun som en Thaumaturg kan besværge Tilværelsens endelige Kræfter, og bringe Stene selv til at græde, medens hun paa den anden Side i sin Besfippethed ligesaa godt kan løbe til Herodes som til Pilatus og røre al Verden med sine Bønner. Hendes Forvisning er saare effelig, og man kan lære Meget af hende, men een Ting lærer man ikke af hende, man lærer ikke at gjøre Bevægelser; thi hendes Forvisning tør ikke i Resignationens Smerte see Umuligheden under Dine.

Indsee kan jeg da, at der horer Kraft og Energi og Aandens Frihed til at gjøre Resignationens uendelige Bevægelse; jeg kan tillige indsee, at den lader sig gjøre. Det Næste forbauser mig, min Hjerne vender sig i mit Hoved; thi, efter at have gjort Resignationens Bevægelse, nu i Kraft af det Absurde at faae Alt, faae Dnsfet, heelt, ubeskaarent, det er over menneskelige Kræfter, det er et Vidunder. Men det kan jeg indsee, at den unge Piges Forvisning kun er Letfæindighed i Sammenligning med Troens Uroffkelighed, uagtet den har indseet Umuligheden. Hver Gang jeg vil gjøre denne Bevægelse, fortner det for mit Die, i samme Dieblif beundrer jeg det absolut, og i samme Dieblif griber en uhyre Angst min Sjæl, thi hvad er da det at friste

Gud? Og dog er denne Bevægelse Troens, og bliver ved at være det, om saa Philosophien end, for at forvirre Begreberne, vil bilde os ind, at den har Troen, om saa Theologien vil sælge den ud for godt Kjøb.

Til at resignere hører der ikke Tro, thi det, jeg i Resignation vinder, er min evige Bevidsthed, og dette er en reen philosophisk Bevægelse, som jeg trøster mig til at gjøre, naar forlanges, og som jeg kan tugte mig selv til at gjøre, thi hver Gang nogen Endelighed vil vore mig overhovedet, da hungrer jeg mig selv ud, indtil jeg gjør Bevægelsen; thi min evige Bevidsthed er min Kjærlighed til Gud, og den er mig høiere end Alt. Til at resignere hører der ikke Tro, men til at faae det allermindeste mere end min evige Bevidsthed hører der Tro, thi dette er det Paradoxe. Man forverler ofte Bevægelserne. Man siger, at man behøver Troen for at give Afkald paa Alt, ja man hører det endnu Besynderligere, at et Menneſke klager over, at han har tabt Troen, og naar man seer efter paa Scalaen, for at see, hvor han er, seer man besynderlig nok, at han kun er kommen til det Punkt, at han skal gjøre Resignationens uendelige Bevægelse. Ved Resignationen giver jeg Afkald paa Alt, denne Bevægelse gjør jeg ved mig selv, og naar jeg ikke gjør det, da er det fordi jeg er feig og blødagtig og uden Begeistring og ikke føler Betydningen af den høie Værdighed, ethvert Menneſke er anvist, at være sin egen Censor, hvilket er meget fornemmere end at være General-Censor for hele den romerske Republik. Denne Bevægelse gjør jeg ved mig selv, og det, jeg derfor vinder, er mig selv i min evige Bevidsthed, i salig Forstaaelse med min Kjærlighed til det evige Væsen. Ved Troen giver jeg ikke Afkald paa Noget, tværtimod ved Troen faaer jeg Alt, netop i den Forstand, i hvilken det hedder, at den, som har Tro som et Sennepskorn, kan flytte Bjerge.

Der hører et reent menneskeligt Mod til at give Afkald paa hele Timeligheden, for at vinde Evigheden, men denne vinder jeg, og kan i al Evighed ikke give Afkald paa, det er en Selvmodsigelse; men der hører et paradox og ydmygt Mod til nu at gribe hele Timeligheden i Kraft af det Absurde, og dette Mod er Troens. Ved Troen gav Abraham ikke Afkald paa Isaa, men ved Troen fik Abraham Isaa. I Kraft af Resignationen skulde hiin rige Yngling have bortgivet Alt, men naar han da havde gjort det, da skulde Troens Ridder have sagt til ham: I Kraft af det Absurde skal Du faae hver en Hvid igjen, kan Du troe det. Og denne Tale skal ingeniunde være den forhen rige Yngling ligegyldig; thi dersom han bortgav sit Gods, fordi han er tjed deraf, da var det daarligt bevendt med hans Resignation.

Timeligheden, Endeligheden er det, hvorom Alt dreier sig. Jeg kan ved egen Kraft resignere paa Alt, og da finde Fred og Hvile i Smerten, jeg kan finde mig i Alt, selv om hiin rædsomme Dæmon, forfærdeligere end Knokkelmanden, der forfrækker Menneskene, selv om Banvidet holdt Narredragten op for mit Die, og jeg forstod dens Mine, at det var mig, der skulde iføre mig den, jeg kan endnu frelse min Sjæl, dersom det ellers er mig mere om at gjøre, at min Kjærlighed til Gud seirer i mig, end min jordiske Lykke. Et Menneske kan endnu i dette sidste Dieblif samle hele sin Sjæl i eet eneste Blik mod den Himmel, fra hvilken al god Gave kommer, og dette Blik skal være forstaaeligt for ham og for den, hvem det søger, at han dog blev sin Kjærlighed tro. Da skal han rolig iføre sig Dragten. Den, hvis Sjæl ikke har denne Romantik, har solgt sin Sjæl, hvad enten han nu fik et Kongerige for den, eller en ussel Sølvpengge. Men ved egen Kraft kan jeg ikke faae det Mindste af hvad der tilhører Endeligheden; thi jeg bruger bestandig min Kraft

til at resignere paa Alt. Ved egen Kraft kan jeg opgive Prindsessen, og jeg skal ikke blive nogen Suurmuler, men finde Glæde og Fred og Hvile i min Smerte, men ved egen Kraft kan jeg ikke faae hende igjen, thi jeg bruger netop min Kraft til at resignere. Men ved Troen, siger hiin vidunderlige Ridder, ved Troen skal Du faae hende i Kraft af det Absurde.

See denne Bevægelse kan jeg ikke gjøre. Saasnart jeg vil begynde derpaa, vender Alt sig om, og jeg flygter tilbage i Resignationens Smerte. Jeg kan svømme i Livet, men til denne mystiske Svæven er jeg for tung. At existere saaledes, at min Modsætning til Existentsen i ethvert Dieblik udtrykker sig som den skønneste og tryggeste Harmoni med den, det kan jeg ikke. Og dog maa det være herligt at faae Prindsessen, det siger jeg ethvert Dieblik, og den Resignationens Ridder, der ikke siger det, han er en Bedrager, han har ikke havt et eneste Ønske, og han har ikke holdt Ønsket ungt i sin Smerte. Maaskee var der den, der fandt det beqvemt nok, at Ønsket ikke mere var levende, at Smerdens Piiil var sløvet; men en saadan er ingen Ridder. En fribaaren Sjæl, der greb sig deri, han vilde foragte sig selv, og begynde forfra, og fremfor Alt ikke tillade sin Sjæl at være bedragen ved sig selv. Og dog maa det være herligt at faae Prindsessen, og dog er Troens Ridder den eneste Lykkelige, Endelighedens Stamherre, medens Resignationens Ridder er en Fremmed og Udlænding. Saaledes at faae Prindsessen, at leve glad og lykkelig, Dag ud og Dag ind med hende, (thi ogsaa dette lod sig jo tænke, at Resignationens Ridder kunde faae Prindsessen, men hans Sjæl havde gennemskuet Umuligheden af deres Fremtids Lykke), saaledes at leve glad og lykkelig hvert Dieblik i Kraft af det Absurde, hvert Dieblik see Sværdet svæve over den Elskedes

Hoved, og dog ikke finde Hvile i Resignationens Smerte, men Glæde i Kraft af det Absurde — det er Vidunderligt. Den, der gjør det, han er stor, den eneste Store, Tanken derom bevæger min Sjæl, der aldrig var farrig i at beundre det Store.

Dersom nu virkelig Enhver i min Samtid, der ikke vil blive staaende ved Troen, er en Mand, der har fattet Livets Rædsel, der har forstaaet, hvad Daub mener, naar han siger, at en Soldat, der ene staaer paa Post med skarpladt Gevær, ved et Krudttaarn, i en Uveirs-Nat, faaer besynderlige Tanker; dersom nu virkelig Enhver, der ikke vil blive staaende ved Troen, er en Mand, der havde Sjæls Kraft til at fatte og derpaa gav sig Tid til at blive eensom med den Tanke, at Dnsket var en Umulighed; dersom Enhver, der ikke vil blive staaende ved Troen, er en Mand, der i Smerten forsonedes og forsonedes ved Smerten, dersom Enhver, der ikke vil blive staaende ved Troen, er en Mand, der dernæst (og hvis han ikke har gjort alt det Foregaaende, saa skal han ikke uleilige sig, naar der er Tale om Troen) gjorde det Vidunderlige, greb hele Tilværelsen i Kraft af det Absurde — saa er hvad jeg skriver den høieste Lovtale over Samtiden, af den Ringeste i den, der kun kunde gjøre Resignationens Bevægelse. Men hvorfor vil man da ikke blive staaende ved den, hvorfor hører man stundom, at Folk undsee sig ved at bekjende, at de have Troen? Dette kan jeg ikke fatte. Dersom jeg nogensinde driver det til at kunne gjøre denne Bevægelse, da vil jeg for Fremtiden høre med 4 Heste.

Er det virkelig saa, er al den Spidsborgerlighed, jeg feer i Livet, som jeg ikke lader mit Ord men min Gjerning dømme, er den virkelig ikke hvad den synes, er den Vidunderet? Det lod sig jo tænke; thi hiin Troens Helt havde

jo en paafaldende Lighed dermed; thi hiin Troens Helt var end ikke Ironiker og Humorist, men noget endnu Hoiere. Der tales i vor Tid meget om Ironi og Humor især af Folk, som aldrig have formaaet at praktisere deri, men som desuagtet vide at forklare Alt. Jeg er ikke ganske ubekjendt med disse tvende Lidenskaber, jeg veed lidt mere om dem end hvad der staaer i tydske og tydskdanske Compendier. Jeg veed derfor, at disse tvende Lidenskaber ere væsentlig forskjellige fra Troens Lidenskab. Ironi og Humor reflektere ogsaa paa sig selv og høre derfor hjemme i den uendelige Resignations Sphære, de have deres Elasticitet i, at Indvidet er incommensurabelt for Virkeligheden.

Den sidste Bevægelse, Troens paradore Bevægelse, kan jeg ikke gjøre, det være nu Pligt eller hvad det er, uagtet jeg hellere end gjerne vilde det. Om et Menneffe har Lov til at sige dette, det maa overlades til ham; det bliver en Sag mellem ham og det evige Væsen, der er Troens Gjenstand, om han i denne Henseende kan træffe en mindelig Overenskomst. Hvad ethvert Menneffe kan, det er, han kan gjøre den uendelige Resignations Bevægelse, og jeg for mit Vedkommende vilde ikke tage i Betænkning, at erklære Enhver den for feig, der vil indbilde sig, at han ikke kan det. Med Troen er det en anden Sag. Men hvad ethvert Menneffe ikke har Lov til, det er, at indbilde Andre, at Troen er noget Ringe eller at den er en let Sag, medens den er det Største og det Sværeste.

Man opfatter Fortællingen om Abraham paa en anden Maade. Man lovpriser Guds Naade, at han skænkede ham Isaaq igjen, det Hele var kun en Prøvelse. En Prøvelse, dette Ord kan sige Meget og Lidet, og dog er det Hele saa hurtigt forbi som det er sagt. Man bestiger en bevinget Hest, i samme Nu er man paa Morijaberget, i

samme Nu seer man Bæderen; man glemmer, at Abraham kun reed paa et Æsel, der gaaer langsomt hen ad Veien, at han havde tre Dages Reise, at han behøvede nogen Tid for at fløve Brændet, binde Isaaq, og for at hvæsse Kniven.

Dg dog loypriser man Abraham. Den, der skal tale, han kan godt sove indtil det sidste Dvarteer før han skal tale, Tilhøreren kan godt falde i Søvn under Taleren; thi Alt gaaer nemt nok, uden Uleilighed fra nogen af Siderne. Hvis der var en Mand tilstede, som leed af Søvnløshed, da gif han maaskee hjem, satte sig hen i en Krog og tænkte: det er et Dieblifs Sag det Hele, blot Du venter en Minut, saa seer Du Bæderen, og Prøvelsen er forbi. Traf Taleren ham i denne Tilstand, da tænker jeg, han vilde træde frem for ham i al sin Værdighed og sige: „Glendige, at Du kan lade Din Sjæl synke i sliq Daarstab; der skeer intet Mirakel, og hele Livet er en Prøvelse.“ Altsom Taleren foer frem i sin Udgydelse, kom han mere og mere i Affect, blev gladere og gladere over sig selv, og medens han ingen Blodcongestion havde bemærket, da han talede om Abraham, følte han nu, hvorledes Aaren svulmede i hans Pande. Maaskee vilde han tabe Næse og Mund, hvis Synderen roligt og værdigt svarede: det var jo derom Du prædikede sidste Søndag.

Lad os saa enten slaae en Streg over Abraham, eller lad os lære at forfærdes ved det uhyre Paradox, der er hans Livs Betydning, at vi maae forstaae, at vor Tid, ligesom enhver Tid, kan være glad, om den har Troen. Derksom Abraham ikke er en Nullitet, et Phantom, noget Stads, man bruger til Tidsfordriv, saa kan Feilen aldrig ligge i, at Synderen vilde gjøre ligesaa, men det gjælder om at see, hvor Stort det var, som Abraham gjorde, for at Manden kan dømme sig selv, om han har Kald og Mod til at forsoeges i Eligt. Den comiste Modsigelse i Talerens Udsfærd

var, at han gjorde Abraham til en Ubetydelighed, og dog vilde formene den Anden at bære sig ad paa samme Maade.

Skulde man da ikke turde tale om Abraham? Det troer jeg dog nok. Hvis jeg skulde tale om ham, da vilde jeg først skildre Prøvelsens Smerte. Til den Ende vilde jeg som en Igale suges af Angst og Nød og Dval ud af en Faders Lidelse, for at jeg kunde beskrive, hvad Abraham leed, medens han dog under alt dette troede. Jeg vilde minde om, at Reisen varede 3 Dage og et godt Stykke op paa den 4de, ja disse halvtfjerde Dag skulde blive uendelig meget længere end det Bar tusind Aar, der adskiller mig fra Abraham. Da vilde jeg minde om, hvad der er min Mening, at ethvert Menneske tør endnu vende om, inden han begynder paa Sigt, og hvert Dieblif kan angrende vende tilbage. Gjør man dette, saa frygter jeg ingen Fare, ei heller frygter jeg for, at vække Lyst hos Folk til at forsøges i Lighed med Abraham. Men vil man afhænde en Godtjobs-Udgave af Abraham, og dog formene Enhver at gjøre ligesaa, da er det latterligt.

Det er da nu min Agt af Fortællingen om Abraham i Form af Problemata at uddrage det Dialektiske, der ligger i den, for at see, hvilket uhyre Paradox Troen er, et Paradox, der formaaer at gjøre et Mord til en hellig og gudvelbehagelig Handling, et Paradox, der giver Abraham Isaaq igjen, hvilket ingen Tænkning kan bemægtige sig, fordi Troen netop begynder der, hvor Tænkningen hører op.

Problema I.

Gives der en teleologisk Suspension af det
Ethiske?

Det Ethiske er som saadant det Almene, og som det Almene Det, der er gjeldende for Enhver, hvilket fra en anden Side lader sig udtrykke saaledes, at det er gjeldende i ethvert Dieblif. Det hviler immanent i sig selv, har Intet uden for sig, der er dets *telos*, men er selv *telos* for Alt, hvad det har udenfor sig, og naar det Ethiske har optaget dette i sig, da kommer det ikke videre. Umiddelbar sandselig og sjælelig bestemmet er den Enkelte den Enkelte, der i det Almene har sit *telos*, og dette er hans ethiske Opgave, bestandig at udtrykke sig selv i dette, at ophæve sin Enkelthed for at blive det Almene. Saasnart den Enkelte vil gjøre sig gjeldende i sin Enkelthed ligeoverfor det Almene, da synder han, og kan kun ved at anerkjende dette atter forsones sig med det Almene. Hver Gang den Enkelte, efterat have været traadt ind i det Almene, føler en Tilskyndelse til at gjøre sig gjeldende som den Enkelte, da er han i Anfægtelse, af hvilken han kun arbejder sig ud, ved angrende at opgive sig selv som den Enkelte i det Almene. Er dette det Høieste, der lader sig siige om Mennesket og om hans Tilværelse, saa har det Ethiske samme Beskaffenhed som et Menneskes evige Salighed, hvilken i al Evighed og i ethvert Dieblif er hans *telos*, da det

wilde være en Modsigelse, at den skulde kunne opgives (∴ teleologisk suspenderes) da den, saasnart den suspenderes, forskjærtzes, medens hvad der suspenderes ikke er forskjærtset, men netop bevaret i det Høiere, der er dets *τελος*.

Forholder det sig saaledes, da har Hegel Ret, naar han lader Mennesket i det Gode og Samvittigheden kun være bestemt som den Enkelte, han har Ret i at betragte denne Bestemmethed som en „moralisk Form af det Onde“ (sefr. især Retsphilosophien) hvilken skal ophæves i det Sædeliges Teleologi, saaledes at den Enkelte, der forbliver i hiint Stadium, enten synder eller ligger i Anfægtelse. Hvad Hegel derimod ikke har Ret i, er at tale om Troen, Uret i ikke høit og lydeligt at protestere mod, at Abraham nyder Hæder og Ære som en Troens Fader, medens han burde hjemvises og udvises som en Morder.

Troen er nemlig dette Paradox, at den Enkelte er høiere end det Almene, dog vel at mærke saaledes, at Bevægelsen gjentager sig, at han altsaa, efterat have været i det Almene, nu som den Enkelte isolerer sig som høiere end det Almene. Dersom dette ikke er Troen, saa er Abraham tabt, saa har Troen aldrig været til i Verden, netop fordi den altid har været til. Thi hvis det Ethiske ∴ det Sædelige er det Høieste, og der intet Incommensurabelt bliver tilbage i Mennesket paa anden Maade, end at dette Incommensurable er det Onde ∴ det Enkelte, der skal udtrykkes i det Almene, saa behøver man ikke andre Kategorier end hvad den græske Philosophi havde, eller hvad der ved en consequent Tænkning lader sig uddrage af disse. Dette burde Hegel ikke have lagt Skjul paa; thi han har dog havt græske Studier.

Man hører ikke sjældent Mand, der, i Mangel af at fortabe sig i Studier, fordybe sig i Phraser, fortælle, at der over den christelige Verden skinner et Lys, medens der ruger

et Mærke over Hedenkabet. Denne Tale har altid forekommet mig besynderlig, da endnu enhver grundigere Tænkter, enhver alvorligere Kunstner foryrger sig ved det græske Folks evige Ungdom. Et saadant Udsagn lader sig forklare af, at man ikke veed hvad man skal sige, men kun, at man skal sige Noget. Det er i sin Orden, at man siger, at Hedenkabet ikke havde Troen, men naar man derved skal have sagt Noget, da maa man være lidt mere paa det Rene om, hvad man forstaaer ved Troen, da man ellers synker tilbage i saadanne Phraser. At forklare hele Tilværelsen, Troen med, uden at have en Forestilling om hvad Troen er, er let, og den calculerer ikke flettest i Livet, der regner paa Beundring, naar han har en saadan Forklaring; thi det er som Boileau siger: un sot trouve toujours un plus sot, qui l'admire.

Troen er netop dette Paradox, at den Enkelte som den Enkelte er høiere end det Almene, er berettiget ligeoverfor dette, ikke subordineret, men overordnet, dog vel at mærke saaledes, at det er den Enkelte, der efter at have været som den Enkelte det Almene underordnet, nu gjennem det Almene bliver den Enkelte, der som den Enkelte er det overordnet; at den Enkelte som den Enkelte staaer i et absolut Forhold til det Absolute. Dette Standpunkt lader sig ikke mediere; thi al Mediation skeer netop i Kraft af det Almene; det er og bliver i al Ewighed et Paradox, utilgængeligt for Tænkningen. Og dog er Troen dette Paradox eller ogsaa (dette er de Conseqventser, som jeg vil bede Læseren have in mente paa ethvert Punkt, om det end vilde blive mig for vidtløftigt overalt at nedskrive dem) eller ogsaa har der aldrig været Tro til, netop fordi den altid har været, eller ogsaa er Abraham tabt.

At dette Paradox for den Enkelte let kan forverles med en Ansægtelse, er vel sandt, men derfor bør man ikke skjule

det. At Manges hele Bygning kan være saaledes, at det støder dem fra sig, er vel sandt; men derfor bør man ikke gjøre Troen til noget Andet, for ogsaa at kunne have den, men hellere tilstaae, at man ikke har den, medens de, der have Troen, burde være betænkte paa, at opstille nogle Kjendtegn, at man kunde adskille Paradoxet fra en Anfægtelse.

Fortællingen om Abraham indeholder nu en saadan teologisk Suspension af det Ethiske. Det har ikke manglet paa skarpsindige Hoveder og grundige Forskere, der have fundet Analogier til den. Deres Wiisdom løber ud paa den skønne Sætning, at i Grunden er Alt det Samme. Naar man vil see lidt nærmere til, tvivler jeg meget paa, at man i den ganske Verden skal finde en eneste Analogi, undtagen en senere, hvilket Intet beviser, naar det staaer fast, at Abraham repræsenterer Troen, og at den normalt er udtrykt i ham, hvis Liv ikke blot er det mest Paradoxe, der lader sig tænke, men saa paradox, at det slet ikke lader sig tænke. Han handler i Kraft af det Absurde; thi det er netop det Absurde, at han som den Enkelte er høiere end det Almene. Dette Paradox lader sig ikke mediere; thi saasnart han begynder derpaa, da maa han tilstaae, at han var i en Anfægtelse, og naar saa er, kommer han aldrig til at offere Isaaq, eller hvis han har offret Isaaq, da maa han angrende vende tilbage til det Almene. I Kraft af det Absurde faaer han Isaaq igjen. Abraham er derfor i intet Dieblik en tragisk Helt, men noget ganske Andet, enten en Morder eller en Troende. Den Mellembestemmelse, der frelser den tragiske Helt, har Abraham ikke. Derfor er det, at jeg kan forstaae en tragisk Helt, men ikke forstaae Abraham, om jeg end i en vis affindig Forstand beundrer ham mere end alle Andre.

Abrahams Forhold til Isaaq er ethisk udtrykt ganske simpelt dette, at Faderen skal elske Sønnen høiere end sig selv.

Dog det Ethiske har indenfor sit eget Omfang adskillige Gradationer; vi ville see, om der i denne Fortælling findes noget saadant høiere Udtryk for det Ethiske, der ethisk kan forklare hans Udfærd, ethisk berettige ham til at suspendere den ethiske Forpligtelse mod Sønnen, uden dog derfor at bevæge sig ud over det Ethiskes Teleologi.

Naar et Foretagende, der er et heelt Folks Bekymring, forhindres, naar en saadan Bedrift standses ved Himlens Unnaade, naar den vrede Guddom sender et Blikstille, der spotter alle Anstrængelser, naar Spaamanden fuldkommer sin tunge Gjerning og forkynder, at Guden fordrer en ung Pige som Offer — da skal Faderen heltemodigen bringe dette Offer. Høimodig skal han følge sin Smerte, om han end kunde ønske, han var „den ringe Mand, der tør græde,“ ikke Kongen, der maa handle kongeligt. Og trænger Smerten end eensomt ind i hans Bryst, har han kun 3 Medvidere i Folket, snart skal det hele Folk være Medvider i hans Smerte, men ogsaa Medvider i hans Daad, at han for det Heles Vel vilde offre hende, Datteren, den unge deilige Pige. O Barm! o fagre Kinder, lysegule Haar (v. 68 7.). Og Datteren skal røre ham ved sine Taarer, og Faderen skal vende sit Ansigt bort, men Helten skal løfte Kniven. — Naar da Efterretningen derom naaer det fædrene Hjem, da skal Grækenlands skønne Piger rødme af Begeistring, og hvis Datteren var Brud, da skal den Trolovede ikke vredes, men være stolt af at deeltage i Faderens Daad, fordi Pigen tilhørte ham sømmere end hun tilhørte Faderen.

Naar den skjæffe Dommer, der frelste Israel i Nødens Stund, i eet Mandedrag binder Gud og sig selv ved det samme Løfte, da skal han heltemodigen forvandle den unge Piges Jubel, den elskede Datters Glæde til Sorg, og hele Israel skal sørge med hende over hendes jomfruelige Ungdom; men

enhver fribaaren Mand skal forstaae, enhver behjerted Dvinde beundre Jephthah, og enhver Jomfru i Israel skal ønske at handle som hans Datter; thi hvad hjalp det, at Jephthah seirede ved sit Løfte, naar han ikke holdt det, skulde da Seiren ikke atter tages fra Folket?

Naar en Søn forglemmer sin Pligt, naar Staten betroer Faderen Dommersværdet, naar Lovene kræve Straffen af Faderens Haand, da skal Faderen heltemodigen glemme, at den Skyldige er hans Søn, han skal høimodigen skjule sin Smerte, men der skal ikke være en Gæste i Folket, end ikke Sønnen, uden at han beundrer Faderen, og hver Gang Roms Love blive fortolkede, skal det mindes, at Mangen fortolkede dem lærdere, men Ingen herligere end Brutus.

Hvis derimod Agamemnon, medens en gunstig Wind fører Flaaden for fulde Segl til sit Maal, vilde have affendt hiint Bud, der hentede Iphigenia, for at offre hende; hvis Jephthah, uden at være bunden ved noget Løfte, der afgjorde Folkets Skjebne, vilde have sagt til Datteren: sørg nu i to Maaneder over Din korte Ungdom, da vil jeg offre Dig; hvis Brutus havde havt en retfærdig Søn, og dog vilde have kaldt ad Victorerne for at henrette ham — hvo skulde da have forstaaet dem? Hvis disse tre Mænd paa det Spørgsmaal, hvorfor de gjorde det, havde svaret: det er en Prøvelse, i hvilken vi forsøges, skulde man da have forstaaet dem bedre?

Naar Agamemnon, Jephthah, Brutus i det afgjørende Dieblisk heltemodigen overvinder Smerten, heltemodigen har tabt det Elskede og blot skal fuldkomme Gjerningen i det Døde, da skal der aldrig være en adelig Sjæl i Verden, uden at han har Medlidenshedens Taarer for deres Smerte, Beundringens for deres Daad. Hvis derimod disse tre Mand i det afgjørende Dieblisk til det Heltemod, med hvilket de bar

Smerten, ville føie det lille Ord: det skeer dog ikke — hvo skulde da forstaae dem? Hvis de som en Forklaring tilføiede: det troe vi i Kraft af det Absurde, hvo skulde da bedre forstaae dem, thi hvo skulde ikke let forstaae, at det var absurdt, men hvo skulde forstaae, at man saa kunde troe det?

Forskjellen mellem den tragiske Helt og Abraham er let iøinefaldende. Den tragiske Helt bliver endnu indenfor det Ethiske. Han lader et Udtryk af det Ethiske have sit *zelos* i et høiere Udtryk af det Ethiske, han nedfatter det ethiske Forhold mellem Fader og Søn eller Datter og Fader til en Følelse, der har sin Dialektik i sit Forhold til Sædelighedens Idee. Der kan da ikke her være Tale om en teologisk Suspension af selve det Ethiske.

Med Abraham forholder det sig anderledes. Han overskred ved sin Gjerning hele det Ethiske, og havde et høiere *zelos* udenfor, i Forhold til hvilket han suspenderede dette. Thi jeg gad dog nok vide, hvorledes man vil bringe Abrahams Gjerning i Forhold til det Almene, om der lader sig opdage nogenfomhelst anden Berøring mellem det, Abraham gjorde, og det Almene end den, at Abraham overtraadte det. Det er ikke for at frelse et Folk, ikke for at have Statens Idee, at Abraham gjør det, ikke for at forsone vrede Guder. Kunde der være Tale om, at Guddommen var vred, da var han jo kun vred paa Abraham, og Abrahams hele Gjerning staaer i intet Forhold til det Almene, er et reent privat Foretagende. Medens derfor den tragiske Helt er stor ved sin sædelige Dyd, er Abraham stor ved en reen personlig Dyd. Der er intet høiere Udtryk for det Ethiske i Abrahams Liv, end dette, at Faderen skal elske Sønnen. Det Ethiske i Betydning af det Sædelige kan der slet ikke være Tale om. Forsaavidt det Almene var tilstede, var det jo krypt i Isaa, skjult saa at

fige i Isaaks Lænd, og maatte da raabe med Isaaks Mund:
Gjør det ikke, Du tilintetgjør Alt.

Hvorfor gjør Abraham det da? For Guds Skyld og aldeles identisk hermed for sin egen Skyld. For Guds Skyld gjør han det, fordi Gud fordrer dette Bevis paa hans Tro, for sin egen Skyld gjør han det, at han kan føre Beviset. Enheden heraf er aldeles rigtigt udtrykt i det Ord, hvormed man altid har betegnet dette Forhold: det er en Prøvelse, en Fristelse. En Fristelse; men hvad vil dette sige? Det, der ellers frister et Menneske, er jo det, der vil holde ham tilbage fra at gjøre sin Pligt, men her er Fristelsen selve det Ethiske, der vil holde ham tilbage fra at gjøre Guds Willie. Men hvad er da Pligten? Pligten er jo netop Udtrykket for Guds Willie.

Her viser Nødvendigheden sig af en ny Kategori for at forstaae Abraham. Et saadant Forhold til Guddommen kjender Hedenstabet ikke. Den tragiske Helt træder ikke i noget privat Forhold til Guddommen, men det Ethiske er det Guddommelige, og derfor lader det Paradore deri sig mediere i det Almene.

Abraham kan ikke medieres, hvilket ogsaa kan udtrykkes saaledes: han kan ikke tale. Saasnart jeg taler, udtrykker jeg det Almene, og naar jeg ikke gjør det, saa kan Ingen forstaae mig. Saasnart da Abraham vil udtrykke sig i det Almene, saa maa han sige, at hans Situation er en Ansægtelse, thi han har intet høiere Udtryk af det Almene, der staaer over det Almene, han overtræder.

Medens derfor Abraham vækker min Beundring, forfærder han mig tillige. Den, der fornægter sig selv og offerer sig for Pligten, han opgiver det Endelige for at gribe det Uendelige, han er sikker nok; den tragiske Helt opgiver det Visse for det endnu Visserne, og Betragterens Die hviler

trygt paa ham. Men den, der opgiver det Almene for at gribe noget endnu Høiere, der ikke er det Almene, hvad gjør han? Er det muligt, at dette kan være andet end en Anfægtelse? Og hvis det er muligt, men den Enkelte da greb fejl, hvad Frelse er der for ham? Han lider den tragiske Helts hele Smerte, han tilintetgjør sin Glæde i Verden, han forsager Alt, og maaskee tilspærrer han sig i samme Dieblik den ophøiede Glæde, der var ham saa dyrebar, at han vilde kjøbe den for enhver Priis. Ham kan Betragteren slet ikke forstaae, ei heller trygt lade sit Die hvile paa ham. Maaskee lader det sig slet ikke gjøre, hvad den Troende intenderer, da det jo er utænkeligt. Eller om det lod sig gjøre, hvis den Enkelte havde misforstaaet Guddommen, hvad Frelse var da for ham? Den tragiske Helt han behøver Taarer og han fordrer Taarer, og hvor var det misundelige Die, der var saa ufrugtbar, at det ikke kunde græde med Agamemnon, men hvor var den, hvis Sjæl var saa forvildet, at han formastede sig til at græde over Abraham. Den tragiske Helt fuldkommer sin Gjerning i et bestemt Tidsmoment, men i Tidernes Løb gjør han, hvad der ikke er Mindre, han besøger den, hvis Sjæl er omspændt af Sorg, hvis Bryst ikke kan faae Luft for qualte Sukke, hvis Tanker hænge betyngede over ham, svanger med Taarer, han viser sig for ham, han hæver Sorgens Trolddom, han løsner Snorelivet, han afløkker Taaren, idet den Lidende glemmer sine Lidelser i hans. Abraham kan man ikke græde over. Man nærmer sig ham med en horror religiosus, som Israel nærmede sig Sinai-Bjerget. — Hvis da den eensomme Mand, der bestiger Morijabjerget, der med sin Spidse rager himmelhøit over Aulis's Sletter, hvis han ikke er en Søvgænger, der gaaer trygt over Afgrunden, medens den, der staaer ved Bjergets Fod og seer derpaa, skjælver af Angst, af Urbødighed og Forsærdelse ikke

engang tør falde paa ham, hvis han bliver forstyrret i sig selv, hvis han havde taget Feil! — Tak! atter Tak! være en Mand, der rækker den, hvem Livets Sorger overfaldt og lode nogen tilbage, rækker ham Udtrykket, Ordets Blad, hvormed han kan skjule sin Glendighed; Tak være Dig, store Shakespeare, Du som kan sige Alt, Alt, Alt netop som det er — og dog hvorfor udtalte Du aldrig denne Dval? beholdt Du den maaskee for Dig selv? som den Elskede, hvis Navn man end ikke kan taale at Verden nævner; thi en Digter kjober denne Ordets Magt til at udsige alle Andres tunge Hemmeligheder for en lille Hemmelighed, han ikke kan udsige, og en Digter er ikke en Apostel, han uddriver kun Dævle ved Dævelens Magt.

Men naar nu det Ethiske saaledes teleologisk er suspenderet, hvorledes eksisterer da den Enkelte, i hvem det er suspenderet? Han eksisterer som den Enkelte i Modsatning til til det Almene. Synder han da? thi dette er Syndens Form, seet i Ideen, saaledes, at om Barnet end ikke synder, fordi det ikke er sig sin Eksistens bevidst som saadan, saa er dets Eksistens dog seet i Ideen Synd, og det Ethiske kræver sig selv af det i ethvert Dieblis. Vil man negte, at denne Form lader sig gjentage saaledes, at den ikke er Synd, saa er Dommen fældet over Abraham. Hvorledes eksisterede da Abraham? Han troede. Dette er det Paradox, ved hvilket han bliver paa Spidsen, hvilket han ikke kan gjøre tydeligt for nogen Anden, thi Paradoxet er, at han som den Enkelte sætter sig i et absolut Forhold til det Absolute. Er han berettiget? Hans Berettigelse er igjen det Paradox; thi dersom han er det, er han det ikke i Kraft af at være noget Alneent, men i Kraft af at være den Enkelte.

Hvorledes forviser da den Enkelte sig om, at han er berettiget? Det er nemt nok at nivellere hele Tilværelsen

paa Statens Idee eller paa en Samsunds Idee. Gjør man det, saa kan man ogsaa let nok mediere; thi da kommer man slet ikke til Paradoxet, at den Enkelte som den Enkelte er høiere end det Almene, hvilket jeg ogsaa betegnende kan udtrykke i en Sætning af Pythagoras, at det ulige Tal er fuldkommere end det lige Tal. Forsaavidt man leilighedsviis i vor Tid hører et Svar i Retning af Paradoxet, da lyder det gjerne saaledes: det bedømmer man efter Udfaldet. En Helt, der er bleven sin Samtids *oxavdalov*, i Bevidsthed af, at han er et Paradox, der ikke kan gjøre sig forstaaelig, tilraaber trostlig Samtiden: Udfaldet skal vel bevise, at jeg var berettiget. I vor Tid hører man sjeldnere dette Raab; thi som den ikke frembringer Helte, hvilket er dens Brost, saa har den det Gode, at den ogsaa frembringer saa Karrikaturer. Naar man da i vor Tid hører disse Ord: det skal bedømmes efter Udfaldet, saa er man strax klar over, hvem man har den Gæde at tale med. De, der tale saaledes, er et talrigt Folkesæd, som jeg med eet fælleds Navn vil kalde Docenterne. De leve i deres Tanker betryggede i Tilværelsen, de have en fast Stilling og sikke Udsigter i en velorganiseret Stat, de have Aarhundreder, eller vel endog Aartusinder mellem sig og Tilværelsens Rystelser, de frygte ikke for, at Sligt kan gjentages, hvad vilde ogsaa Politiet og Bladene sige? Deres Gjerning i Livet er at bedømme de store Mænd, og bedømme dem efter Udfaldet. En saadan Udsæd mod det Store røber en besynderlig Blanding af Hovmod og Glendighed, Hovmod, fordi man mener sig kaldet til at bedømme, Glendighed, fordi man ikke føler sit Liv end ikke i fjerneste Maade beslægtet med de Stores. Enhver, der er blot en *Smule erectionis ingenii*, han er dog ikke bleven et aldeles koldt og klamt Bløddyr, og idet han nærmer sig det Store, da kan det aldrig gaae ham af Sinde, at det

siden Verdens Skabelse har været Skik og Brug, at Udfaldet kommer sidst, og at man, naar man i Sandhed skal lære noget af det Store, netop maa være opmærksom paa Begyndelsen. Dersom den, der skal handle, vil bedømme sig selv efter Udfaldet, saa kommer han aldrig til at begynde. Om da Udfaldet end kan glæde hele Verden, Helten kan det ikke hjælpe; thi Udfaldet fik han først at vide, da det Hele var forbi, og derved blev han ikke Helt, men han var det derved, at han begyndte.

Desuden er Udfaldet (for saa vidt det er Endelighedens Svar paa det uendelige Spørgsmaal) i sin Dialektik aldeles ueensartet med Heltens Eksistens. Eller skal det kunne bevise, at Abraham var berettiget til at forholde sig som den Enkelte til det Almene, at han ved et Vidunder fik Isaaq? Hvis Abraham virkelig havde offret Isaaq, skulde han derfor have været mindre berettiget?

Men Udfaldet er man nysgjerrig efter, som efter Udfaldet paa en Bog; Angsten, Røden, Paradoxet vil man ikke vide Noget af. Udfaldet leser man æsthetisk med; det kommer ligesaa uventet men ogsaa ligesaa let som en Gevinst i Lotteriet; og naar man har hørt Udfaldet, da har man opbygget sig. Og dog er ingen Tempelraner, der arbejder i Bolt og Jern, saa nedrig en Forbryder, som den, der saaledes plyndrer det Hellige, og dog er Judas, der solgte sin Herre for 30 Secler, ikke foragteligere end den, der saaledes sælger det Store.

Det er min Sjæl imod, at tale umenneskeligt om det Store, at lade det dæmre i en uhyre Afstand i ubestemt Skikkelse, at lade det være Stort, uden at dog det Menneskelige deri kommer frem, hvorved det da ophører at være Stort; thi ikke hvad der hænder mig, gør mig stor, men hvad jeg gør, og der er dog vel Ingen, der mener, at en Mand blev

stor, fordi han vandt den store Gevinst i Lotteriet. Om et Menneske blev født i ringe Kaar, jeg fordrer dog af ham, at han ikke skal være saa umenneskelig mod sig selv, at han ikke skulde kunne tænke Kongens Borg uden paa Afstand og og ubestemt drømme om dens Storhed, og paa eengang ville ophøje den og ophæve den derved, at han paa en nedrig Maade ophøiede den; jeg fordrer af ham, at han skal være Menneske til tillidsfuld og værdig at træde frem ogsaa der. Han skal ikke være Umenneske nok til uforskammet at ville frakte Alt, ved lige fra Gaden at ville storme ind i Kongens Sale, derved taber han mere end Kongen; tværtimod han skal finde en Glæde i at iagttage ethvert Sømmeligheds Bud med glad og tillidsfuldt Sværmeri, som netop vil gjøre ham frimodig. Dette er kun et Billede; thi hiin Forskjel er kun et saare ufuldkomment Udtryk for Aandens Afstand. Jeg fordrer af ethvert Menneske, at han ikke skal tænke umenneskeligt nok om sig selv, til at han ikke tør træde ind i hine Balladser, hvor ikke blot Mindet om de Udvalgte boer, men hvor de selv boe. Han skal ikke uforskammet trænge sig frem og paadutte dem sit Slægtskab, han skal være salig for hver Gang han bøier sig for dem, men han skal være frimodig og tillidsfuld og altid være noget mere end en Gangkone; thi vil han ikke være mere, da kommer han aldrig derind. Og det, der skal hjælpe ham, er netop Angsten og Røden, hvori de Store blive forsøgte, thi ellers vilde disse, hvis han har en Smule Mærk i sig, blot vække hans retfærdige Misundelse. Og hvad der kun kan være stort paa Afstand, hvad man ved Hjælp af tomme og udhulede Præser vil gjøre til noget Stort, det tilintetgjør man selv.

Hvo var stor i Verden som hiin benaadede Dvinde, Guds Moder, Jomfru Maria? Og dog hvorledes taler man derom? At hun var den Benaadede blandt Dvinder gjør hende

ikke stor, og dersom det ikke traf sig saa besynderligt, at de, der høre, kunne tænke ligesaa umenneskeligt som de, der tale, saa maatte vel enhver ung Pige spørge, hvorfor blev ikke ogsaa jeg den Benaadede? og hvis jeg ikke havde Andet at sige, da skulde jeg slet ikke afvise et saadant Spørgsmaal som dumt; thi ligeoverfor en Begunstigelse, abstract seet, er ethvert Menneske lige berettiget. Man udelader Nøden, Angsten, Paradoxet. Min Tanke er reen trods Nogens, og den, der kan tænke Sigt, hans Tanke bliver nok reen, og han har ogsaa det Rædsomme at vente, hvis det ikke er saa; thi den, der engang har faaet disse Billeder frem, han kan ikke blive af med dem igjen, og synder han mod dem, da hævne de sig forfærdeligt ved stille Brede, forfærdeligere end 10 glubende Recensenters Hvirvstethed. Vel fødte Maria Barnet vidunderligt, men det gif hende dog paa Dwinders Bliss, og denne Tid den er Angstens, Nødens og Paradoxets. Engelen var vel en tjenende Aand, men han var ikke en tjenstvillig Aand, der gif til de andre unge Piger i Israel og sagde: foragter ikke Maria, hende handes det Overordentlige. Men Engelen kom kun til Maria, og Ingen kunde forstaae hende. Hvilken Dvinde blev dog krænket som Maria, og er det ikke ogsaa her sandt, at den, hvem Gud velsigner, forbander han i samme Aandedrag? Dette er Aandens Opfattelse af Maria, og hun er ingenlunde, hvad der oprører mig at sige, men endnu mere, at man tankeløst og leslende har opfattet hende saaledes, hun er ingenlunde en Dame, der sidder paa Stads og leger med et Gudebarn. Naar hun da desuagtet sagde: see jeg er en Herrens Tjenerinde, saa er hun stor, og jeg tænker, det skal ikke falde vanskeligt at forklare, hvorfor hun blev Guds Moder. Hun behøver ingen verdslig Beundring, ligesaa lidet som Abraham behøver Taarer, thi hun var ikke Heltinde, og han ikke Helt, men begge bleve de ingenlunde

større end disse, ved at være fritagne for Nøden og Qualen og Paradoxet, men bleve det ved disse.

Det er stort, naar Digteren, idet han stiller sin tragiske Helt frem for Menneskenes Beundring, at han da tør sige: Græder over ham, thi han fortjener det; thi det er Stort at fortjene deres Taarer, der fortjene at udgyde Taarer; det er Stort, at Digteren tør holde Mængden i Aye, tør tugte Menneskene, at Enhver prøver sig selv, om han er værdig til at græde over Helten, thi Flæbernes Spildevand er en Redværdigelse af det Hellige. — Dog større end Alt dette er det, at Troens Ridder tør sige endog til det ædle Menneske, der vil græde over ham: græd ikke over mig, men græd over Dig selv.

Man bliver rørt, man søger tilbage i hine skønne Tider, søde kjæle Længsler føre Een til Duffets Maal, at see Christus vandre om i det forjættede Land. Man glemmer Angesten, Nøden, Paradoxet. Var det saa let en Sag ikke at tage feil? Var det ikke Forfærdeligt, at dette Menneske, der gif mellem de Andre, at han var Gud, var det ikke forfærdeligt at sidde tilbords med ham? Var det saa let en Sag at blive en Apostel? Men Udfaldet, 18 Aarhundreder, det hjælper, det hjælper til dette lumpne Bedrag, hvormed man bedrager sig selv og Andre. Jeg føler ikke Mod til at ønske at være Samtidig med saadanne Begivenheder, men derfor dømmer jeg ikke strengt om dem, der toge feil, ikke ringe om dem, der saae det Rette.

Dog jeg vender tilbage til Abraham. I den Tid før Udfaldet var Abraham enten i hvert Minut en Morder, eller vi staae ved det Paradox, der er højere end alle Mediationer.

Abrahams Historie indeholder da en teleologisk Suspension af det Ethiske. Han er som den Enkelte bleven højere end det Almene. Dette er Paradoxet, som ikke lader sig

mediere. Det er ligesaa uforklarligt, hvorledes han kom ind i det, som det er uforklarligt, hvorledes han bliver i det. Forholder det sig ikke saaledes med Abraham, da er han end ikke en tragisk Helt, men en Morder. At ville vedblive at kalde ham Troens Fader, at tale derom til Menneſker, som ikke bekymre sig om Andet end om Ord, er tankeløst. En tragisk Helt kan et Menneſke blive ved egne Kræfter, men Troens Ridder ikke. Naar et Menneſke tiltræder den tragiske Helts i en vis Forſtand tunge Bei, da ſkal Mange kunne raade ham; den, der gaaer Troens trange Bei, ham kan Ingen raade, Ingen forſtaa. Troen er et Vidunder, og dog er intet Menneſke udeluffet derfra; thi det, hvori alt Menneſkeliv enes, er i Lidenſkab *), og Troen er en Lidenſkab.

*) Lessing har etſjeds yttret noget Lignende fra et rent æſtetiſt Standpunkt. Han vil egentlig paa det Sted viſe, at Sorgen ogſaa kan give sig et vittigt Udtryk. Han anſører til den Ende en Replik i en beſteemt Situation af den ulykkelige engſke Konge Edvard den Anden. I Modſætning dertil anſører han, efter Diderot, en Fortælling om en Bondkone og en Replik af hende. Nu vedbliver han: Auch das war Wiß, und noch dazu Wiß einer Bäuerin; aber die Umſtände machten ihn unvermeidlich. Und ſolglich auch muß man die Entſchuldigung der wißigen Ausdrücke des Schmerzes und der Betrübniß nicht darin ſuchen, daß die Person, welche sie sagt, eine vornehme, wohlgezogene, verſtändige, und auch ſonſt wißige Person ſey; denn die Leidenschaften machen alle Menschen wieder gleich: ſondern darin, daß wahrſcheinlicher Weiſe ein jeder Mensch ohne Unterſchied in den nämlichen Umſtänden das nämliche ſagen würde. Den Gedanken der Bäuerin hätte eine Königin haben können und haben müſſen: ſo wie das, was dort der König ſagt, auch ein Bauer hätte ſagen können und ohne Zweifel würde geſagt haben. Cfr. Sämtlich. B. 30. B. p. 223.

Problema II.

Gives der en absolut Pligt mod Gud?

Det Ethiske er det Almene, og som saadant igjen det Gudsdommelige. Man har derfor Ret i at sige, at enhver Pligt i Grunden er Pligt mod Gud; men kan man ikke sige mere, da siger man tillige, at jeg egentlig ingen Pligt har mod Gud. Pligten bliver Pligt ved at henføres til Gud, men i Pligten selv træder jeg ikke i Forhold til Gud. Det er saaledes Pligt at elske sin Næste. Det er Pligt derved, at det henføres til Gud, men i Pligten træder jeg ikke i Forhold til Gud, men til den Næste, jeg elsker. Siger jeg da i denne Forbindelse, at det er min Pligt at elske Gud, da siger jeg egentlig kun en Tautologi, forsaavidt „Gud“ her tages i en aldeles abstrakt Forstand som det Guddommelige α : det Almene α : Pligten. Menneskeslægtens hele Tilværelse afrunder sig da fuldkommen kugleformet i sig selv, og det Ethiske er paa een gang det Begrændsende og det Udfyldende. Gud bliver et usynligt, forsvindende Punkt, en asmagtig Tanke, hans Magt er kun i det Ethiske, der udfylder Tilværelsen. Forsaavidt da Gen skulde vilde falde paa at ville elske Gud i nogen anden end den her angivne Betydning, da er han overspændt, han elsker et Phantom, der, hvis det blot havde saa megen Kraft, at det kunde tale, vilde sige til ham: jeg forlanger ikke

din Kjærlighed, bliv kun hvor Du horer hjemme. Forsaauidt Gen skulde falde paa at ville elske Gud anderledes, da bliver denne Kjærlighed mistænkelig ligesom den Kjærlighed, hvilken Rousseau omtaler, hvormed et Menneſke elsker Kafferne istedenfor at elske sin Næste.

Derſom nu det her Udviklede forholder sig rigtigt, derſom der intet Incommensurabelt er i et Menneſkeliv, men det Incommensurable der er, kun er det ved et Tilfælde, af hvilket Intet følger, forſaauidt Tilværelsen betragtes under Ideen, ſaa har Hegel Ret; men hvad han ikke har Ret i er, at tale om Troen eller at tillade, at Abraham anſees for dens Fader; thi ved det Andet har han affagt Dommen baade over Abraham og over Troen. I den hegelſke Philoſophi er das Außere (die Entäußerung) høiere end das Innere. Dette oplyſes oftere ved et Exempel. Barnet er das Innere, Manden das Außere; deraf kommer det, at Barnet netop er beſtemmet ved det Ydre, og omvendt Manden ſom das Außere netop er beſtemt ved das Innere. Troen derimod er dette Paradox, at Inderligheden er høiere end Yderligheden, eller for atter at erindre om et Udtryk i det Foregaaende, at det ulige Tal er høiere end det lige.

For den ethiſke Betragtning af Livet er det da den Enkeltes Opgave, at afføre ſig ſelv Inderlighedens Beſtemmelse og udtrykke denne i et Ydre. Hver Gang den Enkelte krymper ſig derved, hver Gang han vil holde ſig tilbage i eller ſnutte ned igjen i Inderlighedens Beſtemmelse af Følelſe, Stemning o. ſ. v., da forſhynder han ſig, da ligger han i en Anfægtelſe. Troens Paradox er dette, at der er en Inderlighed, der er incommensurabel fra det Ydre, en Inderlighed, der vel at mærke ikke er identiſk med hiin førſte, men en ny Inderlighed. Dette maa ikke overſees. Den nyere Philoſophi har tilladt ſig uden videre iſtedenfor „Tro“ at ſub-

sittere det Umiddelbare. Naar man gjør det, da er det en
 Latterlighed at negte, at Troen har været til til alle Tider.
 Troen kommer nu paa den Maade i temmelig simpelt Com-
 pagni med Følelse, Stemning, Idiosynkrasi, vapeurs o. s. v.
 Forsaa vidt kan Philosophien have Ret i, at man ikke bør
 blive staaende derved. Men der er Intet, der berettiger
 Philosophien til denne Sprogbrug. Foran for Troen gaaer
 en Uendelighedens Bevægelse, først da indtræder, nec opinata,
 i Kraft af det Absurde Troen. Dette kan jeg vel forstaae,
 uden derfor at paastaae, at jeg har Troen. Naar Troen ikke
 er Andet end hvad Philosophien udgiver den for, saa er
 allerede Socrates gaaet videre, langt videre, istedenfor at det
 er omvendt, at han ikke er kommen til den. Han har i in-
 tellectuel Henseende gjort Uendelighedens Bevægelse. Hans
 Uvidenhed er den uendelige Resignation. Denne Opgave er
 allerede en passende for menneskelige Kræfter, om man end
 i vor Tid forsmaaer den; men først naar den er gjort, først
 naar den Enkelte har udtømt sig selv i det Uendelige, først
 da er det Punkt kommet, da Troen kan bryde frem.

Troens Paradox er da dette, at den Enkelte er høiere
 end det Almene, at den Enkelte, for at erindre om en nu
 sjeldnere dogmatisk Distinction, bestemmer sit Forhold til det
 Almene ved sit Forhold til det Absolute, ikke sit Forhold til
 det Absolute ved sit Forhold til det Almene. Paradoxet kan
 ogsaa udtrykkes saaledes, at der er en absolut Pligt mod
 Gud; thi i dette Pligtforhold forholder den Enkelte som den
 Enkelte sig absolut til det Absolute. Naar det da i denne
 Forbindelse hedder, at det er Pligt at elske Gud, saa siges
 dermed noget Andet end i det Foregaaende; thi er denne
 Pligt absolut, saa er det Ethiske nedsat til det Relative. Heraf
 følger dog ikke, at dette skal tilintetgjøres, men det faaer et
 ganske andet Udtryk, det paradoxale Udtryk, saaledes at f. Ex.

Kjærlighed til Gud kan bringe Troens Ridder til at give sin Kjærlighed til Næsten det modsatte Udtryk af hvad der ethisk talt er Pligt.

Forholder det sig ikke saaledes, da har Troen ikke sin Plads i Tilværelsen, saa er Troen en Anfægtelse, og Abraham er tabt, da han gav efter for den.

Dette Paradox lader sig ikke mediere; thi det beroer netop paa, at den Enkelte kun er den Enkelte. Saasnart denne Enkelte vil udtrykke sin absolute Pligt i det Almene, blive sig denne bevidst i dette, saa erkjender han sig selv at være i Anfægtelse, og kommer da, hvis han ellers gjør den Modstand, ikke til at opfylde den saa kaldte absolute Pligt, og hvis han ikke gjør det, da synder han, om hans Gjerning end realiter bliver det, der var hans absolute Pligt. Hvad skulde saaledes Abraham gjøre? Hvis han vilde sige til et andet Menneske: Isaa elsker jeg høiere end Alt i Verden, og derfor er det mig saa tungt at ofre ham, saa skulde vel den Anden have rystet paa Hovedet og sagt: hvorfor vil Du saa ofre ham; eller hvis den Anden havde været et siffigt Hoved, da skulde han vel endog have gennemskuet Abraham, at han bar Følelser til Skue, som stode i en himmelskrigende Modsigelse til hans Gjerning.

I Fortællingen om Abraham finde vi et saadant Paradox. Hans Forhold til Isaa er ethisk udtrykt dette, at Faderen skal elske Sønnen. Dette ethiske Forhold nedfattes til det Relative i Modsætning til det absolute Forhold til Gud. Paa Spørgsmaalet hvorfor, har Abraham intet andet Svar, end at det er en Prøvelse, en Fristelse, hvilket, som ovenfor bemærket, er Genheden af, at det er for Guds Skyld og for hans egen Skyld. Disse to Bestemmelser svare ogsaa til hinanden i Sprogbrug. Naar man saaledes seer et Menneske gjøre Noget, der ikke gaaer op i det Almene, saa siger

man, det gjorde han nok neppe for Guds Skyld, og betegner derved, at han gjorde det for sin egen Skyld. Troens Paradox har tabt det Mellemliggende α : det Almene. Den har paa den ene Side Udtrykket for den høieste Egoisme (at gjøre det Forfærdelige, den gjør, for sin egen Skyld); paa den anden Side Udtrykket for den absoluteste Hengivenhed, at gjøre det for Guds Skyld. Troen selv kan ikke medieres ind i det Almene; thi derved hæves den. Troen er dette Paradox, og den Enkelte kan aldeles ikke gjøre sig forstaaelig for Noget. Man indbilder sig vel, at den Enkelte kan gjøre sig forstaaelig for en anden Enkelt, der er i samme Casus. En saadan Betragtning var utænkkelig, hvis man ikke paa saa mange Maader i vor Tid søgte at snige sig lumskelig ind i det Store. Den ene Troens Ridder kan slet ikke hjælpe den anden. Enten bliver den Enkelte selv en Troens Ridder derved, at han tager Paradoxet paa sig, eller han bliver det aldrig. Compagniskab i disse Regioner er aldeles utænkligt. Enhver nærmere Explication af hvad der skal forstaaes ved Izaak kan den Enkelte bestandig kun give sig selv. Og hvis man endog nok saa nøie kunde bestemme, almindeligt talt, hvad der skulde forstaaes ved Izaak (hvilket da forøvrigt vilde være den latterligste Selvmodsigelse, at bringe den Enkelte, der netop staaer udenfor det Almene, ind under almindelige Bestemmelser, idet han skal handle netop som den Enkelte, der er udenfor det Almene) saa vil den Enkelte dog aldrig kunne forvisse sig derom ved Andre, end ved sig selv som den Enkelte. Om derfor end et Menneſke var feigt og usælt nok til at ville blive en Troens Ridder paa fremmed Ans og Tilſvar, han bliver det dog ikke; thi kun den Enkelte bliver det som den Enkelte, og dette er det Store, som jeg vel kan forstaae uden at komme ind deri, da jeg mangler Mod; men dette er ogsaa det Forfærdelige, hvilket jeg endnu bedre kan fatte.

Der foredrages som bekjendt i Luc. XIV, 26 en mærkelig Lære om den absolute Pligt mod Gud: „dersom Noget kommer til mig og ikke hader sin egen Fader, og sin Moder, og sin Hustru, og sine Børn, og sine Brødre og sine Søstre, ja endog sin egen Sjæl, han kan ikke være min Discipel.“ Dette er en haard Tale, hvo kan taale at høre paa den? Den høres desaarjag ogsaa meget sjeldent. Dog denne Tausshed er kun en Udflugt, som Intet hjælper. Den theologiske Studerende kan faaer imidlertid at vide, at disse Ord forekomme i det nye Testamente, og i et eller andet exegetisk Hjælpe-middel finder han den Oplysning, at *μωσιυ* paa dette og et Par andre Steder per *μειωσιυ* betyder: minus diligo, post-habeo, non colo, nihili facio. Forbindelsen, hvori disse Ord forekomme, synes dog ikke at bestyrke denne smagsfulde Forklaring. I det næstfølgende Vers nemlig findes en Fortælling om, hvorledes Gen, der vil opføre et Taarn, først gjør Overslag, om han er istand dertil, at man ikke bag efter skal lee ad ham. Denne Fortællings noie Forbindelse med det citerede Vers synes netop at tyde paa, at Ordene skulle tages saa forfærdelige som muligt, for at Enhver maa prøve sig selv, om han kan opføre Bygningen.

Dersom hiin fromme og kjelne Exeget, der ved saaledes at prutte mener at smugle Christendommen ind i Verden, havde Lykke til at overbevise et Menneffe om, at dette baade gramaticalsk, linguistisk og *κατ' αναλογιαν* var Meningen af hiint Sted, saa vil han, forhaabentlig, ogsaa have Lykke til i samme Dieblisk at overbevise det samme Menneffe om, at Christendommen er noget af det Erbarmeligste i Verden. Thi den Lære, der i et af sine mest lyriske Udbrud, hvor Bevidstheden om dens evige Gyldighed svulmer stærkest i den, ikke har andet at sige end et larmende Ord, der Intet betyder, men kun betegner, at man skal være mindre velvillig,

mindre opmærksom, mere ligegyldig; den Lære, der i det Dieblif, da den gjør Miue til at ville sige det Forførdelige, ender med at sayle istedenfor at forførdere — den Lære er det vist ikke Umagen værd at reise sig for.

Ordene ere forførdelige, dog troer jeg nok, man kan forstaae dem, uden at dog deraf følger, at den, der har forstaaet dem, derfor har Mod til at gjøre det. Saa redelig skal man dog være, at man vedgaaer hvad der staaer, at man tilstaaer, at det er det Store, om man end ikke selv har Mod dertil. Den, der bærer sig saaledes ad, han skal ikke udelukke sig selv fra Deelagtighed i den skjønnede Fortælling, thi den indeholder jo dog paa en Maade Trøst for den, der ikke havde Mod til at begynde paa Taarnets Opførelse. Men ærlig maa han være, og ikke forklare denne Mangel paa Mod som Ydmyghed, da den tvertimod er Stolthed, medens Troens Mod er det eneste ydmyge Mod.

Man indseer nu let, at hvis der skal være Mening i Stedet, maa det forstaaes lige efter Ordene. Gud er den, der fordrer absolut Kjærlighed. Den, der nu, idet han fordrer et Mennekses Kjærlighed, vil mene, at denne tillige skal bevise sig derved, at han bliver lunken ved Alt, hvad ham ellers var kjær, han er ikke blot en Egoist, men han er tillige dum, og den, der vilde fordrer en saadan Kjærlighed, han underskriver i samme Dieblif sin egen Dødsdom, forsaavidt han havde sit Liv i den attraaede Kjærlighed. En Mand fordrer saaledes, at hans Hustru skal forlade Fader og Moder, men hvis han vilde ansee det for et Beviis paa hendes overordenlige Kjærlighed til ham, at hun for hans Skyld blev en lunken dvast Datter o. s. v., saa er han dummere end den Dumme. Hvis han havde nogen Forestilling om, hvad Kjærlighed er, da vilde han ønske at opdage og deri see en Sikkerhed for, at hans Hustru vilde elske ham som ingen

Anden i Riget, hvis han opdagede, at hun som Datter og Søster var fuldkommen i Kjerlighed. Hvad man da hos et Menneske vilde ansee for et Tegn paa Egoisme og Dumhed, det skal man ved en Cregets Hjælp ansee for en værdig Forestilling om Guddommen.

Men hvorledes da hade dem? Jeg skal her ikke erindre om den menneskelige Distinction enten elske eller hade, ikke fordi jeg har saa meget imod den, thi den er dog lidenskabelig, men fordi den er egoistisk og passer ikke her. Betragter jeg derimod Opgaven som et Paradox, saa forstaaer jeg den : jeg forstaaer den saaledes, som man kan forstaae et Paradox. Den absolute Pligt kan da bringe til at gjøre, hvad Ethiken vilde forbyde, men den kan ingenlunde bringe Troens Ridder til at lade være at elske. Dette viser Abraham. I det Dieblik, han vil offre Isaaq, da er det ethiske Udtryk for hvad han gjør dette: han hader Isaaq. Men dersom han virkelig hader Isaaq, saa kan han være rolig for, at Gud ikke forlanger det af ham; thi Kain og Abraham ere ikke identiske. Isaaq maa han elske af hele sin Sjæl; idet Gud fordrer ham, maa han elske ham, om mulig endnu høiere, og kun da kan han offre ham; thi denne Kjerlighed til Isaaq er det jo, der ved sin paradore Modsetning til hans Kjerlighed til Gud gjør hans Gjerning til et Offer. Men dette er Nøden og Angesten i Paradoxet, at han, menneskeligt talt, aldeles ikke kan gjøre sig forstaaelig. Kun i det Dieblik, da hans Gjerning er i absolut Modsigelse med hans Følelse, kun da offerer han Isaaq, men hans Gjernings Realitet er det, hvorved han tilhører det Almene, og der er og bliver han en Morder.

Stedet hos Lucas maa fremdeles forstaaes saaledes, at man indseer, at Troens Ridder ikke faaer nogetsomhelst høiere Udtryk af det Almene (som det Ethiske), hvori han kan frelse

fig. Naar man saaledes lod Kirken kræve dette Offer af et Medlem i den, saa have vi kun en tragisk Helt. Kirkens Idee er nemlig ikke qualitativ forskjellig fra Statens, saasnart den Enkelte ved en simpel Mediation kan komme ind i den, og saa snart den Enkelte er kommen ind i Paradoxet, kommer han ikke til Kirkens Idee; han kommer ikke ud af Paradoxet, men maa enten finde sin Salighed deri, eller sin For- tabelse. En saadan kirkelig Helt udtrykker i sin Gjerning det Almene, og der skal Ingen være i Kirken, end ikke hans Fader og Moder o. s. v. uden at de forstaae ham. Troens Ridder er han derimod ikke, og har ogsaa et andet Svar end Abrahams; han siger ikke, at det er en Prøvelse eller en Fristelse, hvori han forsøges.

Man afholder sig i Almindelighed fra at anføre saadanne Steder som det i Lucas. Man frygter for at slaae Menneffene løs, man frygter, at det Værste skal skee, naar først den Enkelte behager at gerere sig som den Enkelte. Fremdeles mener man, at det at existere som den Enkelte er det Letteste af Alt, og derfor skal man netop tvinge Folk til at blive det Almene. Jeg kan hverken dele hiin Frygt eller denne Mening, og det af samme Grund. Den, som har lært, at det at existere som den Enkelte er det Forfærdeligste af Alt, han skal ikke være bange for at sige, at det er det Største, men han skal ogsaa sige det saaledes, at hans Ord neppe bliver en Snare for en Forvildet, men snarere hjælper ham ind i det Almene, om hans Ord end skaffe lidt Plads for det Store. Den, der ikke tør nævne slige Steder, han tør heller ikke nævne Abraham, og det at mene, at det at existere som den Enkelte er nemt nok, indeholder en meget betænkelig indirecte Concession med Hensyn til sig selv; thi den, der virkelig har Agtelse for sig selv og Bekymring for sin Sjæl, han er forvisset om, at den, der lever under sit eget

Opfyn ene i den ganske Verden, han lever mere strængt og indgetogent end en Pige i sit Jomfrubuur. At der kan være dem, der behøve Tvang, dem, der hvis de bleve satte paa fri Fod, vilde som ubændige Dyr tumle sig i selvist Lyst, er vel sandt, men man skal netop vise, at man ikke hører til dem, derved, at man veed at tale med Angst og Bøvelse, og tale skal man af Verbødighed for det Store, at det ikke glemmes af Frygt for Skaden, der vel vil udeblive, naar der tales saaledes, at man veed, det er det Store, veed dets Rådslær, og uden dette veed man heller ei dets Storhed.

Lad os saa lidt nærmere overveie Nøden og Angesten i Troens Paradox. Den tragiske Helt resignerer paa sig selv for at udtrykke det Almene, Troens Ridder resignerer paa det Almene for at blive den Enkelte. Som sagt Alt beroer paa, hvorledes man er stillet. Den, som troer, at det er nemt nok at være den Enkelte, han kan altid være sikker paa, at han ikke er Troens Ridder; thi løse Fugle og landstrygende Genier de ere ikke Troens Mand. Dennes Ridder derimod veed, at det er herligt at tilhøre det Almene. Han veed, at det er skjønt og velgjørende, at være den Enkelte, der oversætter sig selv i det Almene, den, der saa at sige selv besørger en reen og ziirlig og saavidt mulig feilfri Udgave af sig selv, læselig for Alle; han veed, at det er vederqvægende, at blive sig selv forstaaelig i det Almene, saaledes, at han forstaaer dette, og at enhver Enkelt, der forstaaer ham, igjen i ham forstaaer det Almene, og begge glæde sig ved det Almenes Tryghed. Han veed, det er skjønt at fødes som den Enkelte, der i det Almene har sit Hjem, sit venlige Blivested, der strax modtager ham med aabne Arme, naar han vil blive i det. Men han veed tillige, at der høiere end dette snoer sig en eensom Wei, trang og steil; han veed, det er forfærdeligt, at fødes eensomt ud af det Almene, at gaae uden at

møde en eneste Vandrer. Han veed meget godt, hvor han er, og hvorledes han forholder sig til Menneffene. Mennefskeligt talt er han affindig og kan ikke gjøre sig forstaaelig for Noget. Og dog er det at være affindig det mildeste Udtryk. Betragtes han ikke saaledes, da er han en Hykler, og jo høiere han stiger ad Veien, desto rædsommere en Hykler.

Troens Ridder veed, at det er begeistrende at opgive sig selv for det Almene, at der hører Mod dertil, men at der ogsaa er en Tryghed deri, netop fordi det er for det Almene; han veed, at det er herligt at blive forstaaet af enhver Edel, og saaledes, at Betragteren selv forædles derved. Dette veed han, og han føler sig ligesom bunden, han kunde ønske, at det var denne Opgave, der var sat ham. Saaledes kunde Abraham vel af og til have ønsket, at Opgaven var at elske Izaak som det sig en Fader bør og bør, forstaaelig for Alle, uforglemmelig i Tiderne; han kunde ønske, at det var Opgaven at ofre Izaak for det Almene, at han kunde begeistre Fædre til berømmelig Daad — og han forfærdedes næsten ved Tanken om, at saadanne Dnsfer for ham kun ere Anfægtelser, og maae behandles som saadanne; thi han veed, det er en eensom Bei, han betræder, og at han Intet udretter for det Almene, men selv kun forsøges og prøves. Eller hvad udrettede Abraham for det Almene? Lad mig tale mennefskeligt derom, ret mennefskeligt! Han bruger 70 Aar for at faae en Alderdoms Søn. Hvad Andre faae hurtigt nok og længe have Glæde af, det bruger han 70 Aar til; og hvorfor? fordi han prøves og fristes. Er det ikke Affindighed! Men Abraham troede, og kun Sara vakkede og fik ham til at tage Hagar til Medhustru; men derfor maatte han ogsaa jage hende bort. Han faaer Izaak — da skal han atter prøves. Han vidste, det er herligt at udtrykke det Almene, herligt at leve med Izaak. Men det er ikke Opgaven. Han vidste,

det er kongeligt at offere en saadan Søn for det Almene, han selv skulde have fundet Hvile deri, og Alle skulde have hvilet berømmende i hans Daad, som Bofalen hviler i sit Hvilebogstav; men det er ikke Dpgaven — han prøves. Hiin romerske Feldtherre, der er berømt ved sit Tilnavn Cunctator, han standsede Fjenden ved sin Nølen — men hvad er dog Abraham ikke for en Nøler i Sammenligning med ham — men han frelser ikke Staten. Dette er Indholdet af 130 Aar. Hvo kan holde det ud, skulde ikke hans Samtid, hvis der kunde være Tale om en saadan, sige: „det er en evig Nølen med Abraham; endelig fik han en Søn, det varede længe nok, saa vil han offere ham — er han ikke sindsvag? Og kunde han endda forklare, hvorfor han vil det, men altid er det en Prøvelse.“ Mere kunde Abraham heller ikke forklare; thi hans Liv er som en Bog, der er lagt under gudsdommeligt Beslag, og som ikke bliver publici juris.

Dette er det Forfærdelige. Den, som ikke seer dette, han kan altid være sikker paa, at han ikke er nogen Troens Ridder, men den, som seer det, han skal ikke ville negte, at selv den mest forsøgte tragiske Helt han gaaer som i en Dands i Sammenligning med Troens Ridder, der kun kommer langsomt og krybende frem. Og naar han har indseet dette og forvisset sig om, at han ikke har Mod til at forstaae det, da skal han vel ane den vidunderlige Herlighed, som hiin Ridder opnaaer, at han bliver Guds Fortrolige, Herrens Ven, at jeg skal tale ret menneskeligt, at han siger Du til Gud i Himlene, medens selv den tragiske Helt kun tiltaler ham i 3die Person.

Den tragiske Helt er snart færdig, og har snart udstridt, han gjør den uendelige Bevægelse og er nu betrygget i det Almene. Troens Ridder derimod holdes søvnløs; thi han prøves bestandig, og i ethvert Dieblif er der en Mulighed

af at kunne vende angrende tilbage til det Almene, og denne Mulighed kan ligesaa godt være en Ansægtelse som Sandhed. Dplysning derom kan han ikke hente hos noget Menneffe; thi saa er han udenfor Paradoxet.

Troens Ridder har da først og fremmest Lidenskab til i et eneste Moment at concentrere hele det Ethiske, han bryder, at han kan give sig selv den Forvisning, at han virkelig elsker Isaaak af sin ganske Sjæl*). Kan han ikke det, saa ligger han i Ansægtelse. Dernæst har han Lidenskab til i et Nu at tage hele denne Forvisning frem, og det saaledes, at den er ligesaa fuldgyltig som i det første Dieblif. Kan han ikke det, saa kommer han ikke af Stedet; thi saa maa han bestandig begynde forfra. Den tragiske Helt koncentrerer ogsaa det Ethiske, han teleologisk gik ud over, i eet Moment, men han har i denne Henseende Tilhold i det Almene. Troens Ridder har kun ene og alene sig selv, og deri ligger det Forfærdelige. De fleste Menneffer leve i en ethisk Forpligtelse

*) Forskjellen mellem Collisionen, saaledes som denne er sat den tragiske Helt og Troens Ridder, vil jeg endnu engang belyse. Den tragiske Helt forvisser sig om, at den ethiske Forpligtelse er totalt tilstede i ham derved, at han forvandler den til et Dnske. Agamemnon kan saaledes sige: dette er mig Beviset for, at jeg ikke krænker min Faderpligt, at det, der er min Pligt, er mit eneste Dnske. Vi have altsaa her Dnske og Pligt ligeoverfor hinanden. Det Lykkelige i Livet er, at det falder sammen, at mit Dnske er min Pligt og omvendt, og de fleste Menneffers Opgave i Livet er netop at blive i deres Pligt, og at forvandle den ved deres Begeistring til deres Dnske. Den tragiske Helt opgiver sit Dnske for at fuldkomme sin Pligt. For Troens Ridder er Dnske og Pligt ogsaa identiske, men der ferdres, at han skal opgive begge Dele. Naar han da vil resignere ved at opgive sit Dnske, da finder han ikke Hvile; thi det er jo hans Pligt. Vil han blive i Pligten og i sit Dnske, da bliver han ikke Troens Ridder; thi den absolute Pligt ferdrede netop, at han skulde opgive den. Den tragiske Helt fik et høiere Udtryk af Pligt, men ikke en absolut Pligt.

saaledes, at de lade hver Dag have sin Sorg, men de komme da heller aldrig til denne lidenskabelige Concentration, denne energiske Bevidsthed. Til at faae denne kan i en vis Forstand det Almene være den tragiske Helt behjælpeligt, men Troens Ridder er ene om Alt. Den tragiske Helt gjør det og finder Hvile i det Almene, Troens Ridder holdes bestandig i Spænding. Agamemnon opgiver Iphigenia og har derved fundet Hvile i det Almene, skrider nu til at offre hende. Har Agamemnon ikke gjort Bevægelsen, har hans Sjæl i det afgjørende Dieblik, istedenfor lidenskabelig Concentration, været fortabt i almindeligt Bjat om, at han havde flere Døttre, og at der endnu vielleicht kunde skee das Außerordentliche — saa er han naturligviis ikke Helt, men Hospitalslem. Heltens Concentration har Abraham ogsaa, om den end i ham er langt vanskeligere, da han slet intet Tilhold har i det Almene, men han gjør endnu en Bevægelse, hvorved han samler sin Sjæl tilbage paa Vidunderet. Har Abraham ikke gjort det, saa er han kun en Agamemnon, forsaavidt man da ellers kan forklare, hvorledes det lader sig forsvare at ville ofre Izaak, naar man dermed ikke gavner det Almene.

Om den Enfelte nu virkelig ligger i en Anfægtelse eller han er Troens Ridder, det kan kun den Enfelte selv afgjøre. Smidlertid lod der sig dog ud af Paradoxet construere nogle Kjendetegn, som ogsaa den kan forstaae, der ikke er deri. Den sande Troens Ridder er altid den absolute Isolation, den uagte er secterisk. Dette er et Forsøg paa at springe af fra Paradoxets trange Bei og blive en tragisk Helt for godt Kjøb. Den tragiske Helt han udtrykker det Almene og offerer sig for dette. Isteden derfor har den secteriske Mester Tackel et Privattheater, nogle gode Benner og Kammerater, der omtrent repræsenterer det Almene ligesaa godt som Stokke-

mændene i Gulddasen repræsenterer Retfærdigheden. Troens Ridder derimod han er Paradoxet, han er den Enkelte, absolut kun den Enkelte uden alle Connerioner og Vidtløftigheder. Dette er det Forfærdelige, som den secteriske Skralling ikke kan udholde. Istedensfor nemlig deraf at lære, at han ikke er istand til at gøre det Store, og da ligefrem at tilstaae dette, Noget jeg naturligviis ikke kan andet end billige, da det er, hvad jeg selv gjør, mener Stymperen, at han ved at forene sig med nogle andre Stympere skal kunne gøre det. Men det gaaer aldeles ikke an; i Aandens Verden taales intet Snyderi. Et Dusin Secterikere tage hinanden under Armen, de kjende slet Intet til de eenfomme Anfægtelser, der vente Troens Ridder, og som han ikke tør flye, netop fordi det var endnu forfærdeligere, om han formastelig trængte sig frem. Secterikerne overdøve hinanden ved Støi og Larm, holde Angesten borte ved deres Strig, og et saadant hujende Dyrehaugsselskab mener at storme Himlen og mener at gaae ad samme Vej som Troens Ridder, der i Universjets Gensomhed aldrig hører nogen menneskelig Røst, men gaaer ene med sit forfærdelige Ansvar.

Troens Ridder han er alene anvist sig selv, han føler Smerten af, at han ikke kan gøre sig forstaaelig for Andre, men han føler ingen forsængelig Lyst til at ville vejlede Andre. Smerten er ham Forvisningen, den forsængelige Lyst kjender han ikke, dertil er hans Sjæl for alvorlig. Den uægte Ridder forraader sig let ved dette Mesterskab, han i et Dieblik har erhvervet. Han fatter slet ikke, hvorum Talen er, at forsaavidt en anden Enkelt skal gaae den samme Vej, maa han aldeles paa samme Maade blive den Enkelte og trænger da ikke til Nogens Veiledning, mindst til Gen, der vil paanøde sig. Her springer man atter af, man kan ikke udholde Uforstaaelighedens Martyrium, og istedenfor dette

vælger man da bequemt nok Mesterfkabets verdslige Beundring. Den sande Troens Ridder han er Vidne, aldrig Lærer, og deri ligger det dybe Humane, der er noget mere bevendt end denne pjankede Deeltagelse for andre Menneffers Bøe og Vel, der hædres under Navn af Sympathi, medens den dog ikke er andet end Forfængelighed. Den der kun vil være Vidne, han bekfender derved, at intet Menneffe, end ikke det ringeste, behøver et andet Menneffes Deeltagelse, eller skal nedværdiges derved, for at den Anden kan hæves. Men som han selv ikke vandt, hvad han vandt, for godt Kjøb, saa sælger han det heller ikke ud for godt Kjøb, han er ikke ussel nok til at tage Menneffers Beundring og til Bederlag give dem sin tause Foragt, han veed, at hvad der i Sandhed er Stort, det er lige tilgængeligt for Alle.

Enten er der da en absolut Blygt mod Gud, og er der en saadan, da er den det beskrevne Paradox, at den Enkelte som den Enkelte er høiere end det Almene og som den Enkelte staaer i et absolut Forhold til det Absolute — eller ogsaa har der aldrig været Tro til, fordi den altid har været til, eller ogsaa er Abraham tabt, eller ogsaa maa man forklare Stedet i Luc. XIV saaledes som hiin smagfulde Creget gjorde det, og paa samme Maade forklare de tilsvarende Steder, og de lignende.

Problema III.

Var det ethisk forsvarligt af Abraham, at han fortiede sit Forehavende for Sara, for Elieser, for Izaak?

Det Ethiske er som saadant det Almene, som det Almene er det igjen det Aabenbare. Den Enkelte er som umiddelbar sandfelig og sjælelig bestemmet den Skjulte. Hans ethiske Opgave er da den, at vikle sig ud af sin Skjulthed og blive aabenbar i det Almene. Hver Gang han da vil forblive i det Skjulte, da forsynder han sig og ligger i Ansægtelse, hvoraf han kun kommer ud ved at aabenbare sig.

Her staae vi atter ved det jamme Punkt. Er der ikke en Skjulthed, som har sin Grund deri, at den Enkelte som den Enkelte er høiere end det Almene, saa lader Abrahams Udfærd sig ikke forsvare; thi han oversaae de ethiske Melleminstantser. Er der derimod en saadan Skjulthed, saa staae vi ved Paradoxet, der ikke lader sig mediere, da det netop beroer derpaa, at den Enkelte som den Enkelte er høiere end det Almene, men det Almene er netop Mediationen. Den hegelste Philosophi antager ingen berettiget Skjulthed, ingen berettiget Incommensurabilitet. Den er da i Conseqvents med sig selv, naar den fordrer Aabenbarelse, men den er ikke paa det Rene, naar den vil ansee Abraham for Troens Fader og tale om Troen. Troen er nemlig ikke den første

Umiddelbarhed, men en senere. Den første Umiddelbarhed er det Æsthetiske, og her kan den hegel'ske Philosophi vel have Ret. Men Troen er ikke det Æsthetiske eller ogsaa har Troen aldrig været til, fordi den altid har været til.

Det bliver det Bedste her at betragte hele Sagen reent æsthetisk og til den Ende at gaae ind i en æsthetisk Overveelse, i hvilken jeg vil bede Læseren momentviis ganske at hengive sig, medens jeg, for at bidrage Mit dertil, vil modificere min Fremstilling i Forhold til Gjenstandene. Den Kategori, jeg lidt nærmere vil betragte, er: det Interessante, en Kategori, der fornemlig i vor Tid, netop fordi Tiden lever in discrimine rerum, har faaet stor Betydning; thi den er egentlig Vendepunktets Kategori. Man skulde derfor ikke, som stundom skeer, efter selv pro virili at have elsket den, lade haant om den, fordi den vorede fra Gen, men man skulde heller ikke være altfor graadig efter den; thi vist er det, at det, at blive interessant, eller at Gens Liv er interessant, ikke er en Opgave for Kunstflid, men et sjebe-svangert Privilegium, der som ethvert Privilegium i Mandens Verden kun kjøbes i dyb Smerte. Saaledes var Socrates det interessanteste Menneske, der har levet, hans Liv det interessanteste, der er blevet ført, men denne Eksistens var ham anvist af Guden, og forsaavidt han selv maatte erhverve den, da har han ogsaa ikke været ukjendt med Noie og Smerte. Alt ville tage en saadan Eksistens forfængelig, sommer sig ikke for Noget, der tænker alvorligere over Livet, og dog er det ikke sjældent i vor Tid, at man seer Exempler paa en saadan Stræben. Det Interessante er forøvrigt en Grændsekategori, et Confinium mellem Æstetikken og Ethikken. Forsaavidt maa Overveelsen bestandig streife over paa Ethikens Gebeet, medens den for at kunne faae Betydning maa med æsthetisk Inderlighed og Concupiscents gribe Pro-

blemet. Slikt indlader i vor Tid Ethiken sig sjeldnere paa. Grunden skal være, at der ikke kan blive Plads dertil i Systemet. Saa kunde man jo gjøre det i Monographier, og desuden, vil man ikke gjøre det vidtløftigt, saa kan man gjøre det kort, og dog opnaae det Samme, dersom man nemlig har Prædikater i sin Magt; thi eet eller to Prædikater kan forraade en heel Verden. Skulde der i Systemet heller ikke være Plads til saadanne Smaaord?

Aristoteles siger i hans udødelige Poetik: *δvo μεν ουν του μυθου μερη, περι των εστι, περιπετεια και αναγωγισις* (cfr cap. 11). Det er naturligt kun det andet Moment, der her beskæftiger mig: *αναγωγισις*, Gjenkjendelsen. Overalt hvor der kan være Tale om en Gjenkjendelse, der er eo ipso Tale om en foregaaende Skjulthed. Som da Gjenkjendelsen bliver det Løsende, det Relaxerende, saaledes er Skjultheden det Spændende i det dramatiske Liv. Hvad Aristoteles i det Foregaaende af samme Capitel udvikler angaaende Tragediens forskjellige Værd alt i Forhold til som *περιπετεια* og *αναγωγισις* carambolere, samt om den enkelte og den dobbelte Gjenkjendelse, kan jeg her ikke tage Hensyn til, om det end frister ved sin Inderlighed og sin stille Fortællelse især den, der længe nok blev trættet af Oversigtsmændenes overfladiske Alvidenhed. En almindeligere Bemærkning maa her finde sin Plads. I den græske Tragedie er Skjultheden (og som en Følge deraf Gjenkjendelsen) en episk Rest, der har sin Grund i et Fatum, i hvilket den dramatiske Handling forsvinder, hvorfra denne har sit dunkle gaadefulde Udspring. Deraf kommer det, at den Virkning, en græsk Tragedie frembringer, har en Lighed med Indtrykket af en Marmor-Statue, der mangler Diets Magt. Den græske Tragedie er blind. Derfor hører der en vis Abstraktion til for ret at lade sig paavirke af den. En Søn myr-

der sin Fader, men først bag efter faaer han at vide, at det er hans Fader. En Søster vil offre sin Broder, men i det afgjørende Dieblif faaer hun det at vide. Dette Tragiske kan mindre beskæftige vor reflecterende Tid. Det nyere Drama har opgivet Skjebnen, har dramatisk emanciperet sig, er seende, stuer ind i sig selv, optager Skjebnen i sin dramatiske Bevidsthed. Skjultheden og Aabenbarelsen er da Heltens fri Gjerning, for hvilken han er ansvarlig.

Ogsaa i det nyere Drama hører Gjenkjendelsen og Skjultheden med som et væsentligt Element. At anføre Exempler herpaa vilde være for vidtløftigt. Jeg er høflig nok til at antage, at Enhver i vor Tid, der er saa æsthetisk vellystig, saa potent og opildnet, at den undfanger lige saa let som Agerhønen, der efter Aristoteles Udsagn har nok af at høre Hannens Røst eller dens Flugt over Hovedet paa den; jeg antager, at Enhver, blot han hører det Ord „Skjulthed“, let vil kunne ryste en halv Snees Romaner og Comedier ud af Ormet. Jeg kan desaaarsag fatte mig kort og saaledes strax blot antyde en almindeligere Bemærkning. Dersom den, der leger Skjul og derved bringer den dramatiske Gjæring i Stykket, skjuler noget Nonsens, saa faae vi en Comedie, staaer han derimod i Forhold til Ideen, da kan han nærme sig til at blive en tragisk Helt. Her blot et Exempel paa det Komiske. En Mand sminker sig og gaaer med Paryk. Samme Mand vil gjerne gjøre Lykke hos det smukke Kjøn, han er sikker nok paa Seiren ved Hjælp af Sminken og Parykken, der ubetinget gjør ham uimodstaelig. Han fanger en Pige og er paa Lyffens Tinde. Nu kommer Humlen; kan han tilstaae det, taber han ikke hele sin bedaarende Magt, naar han viser sig som en slet og ret ja endog en skaldet Mandsperson, taber han ikke derved igjen den Elskede. — Skjultheden er hans fri Handling, for hvilken ogsaa Æsthe-

tiken gjør ham ansvarlig. Denne Videnskab er ingen Ven af skaldede Hyklere, den prisgiver ham for Latteren. Dette maa være nok for blot at antyde hvad jeg mener; det Coz misse kan ikke være Gjenstand for denne Undersøgelses Interesse.

Beien, som jeg har at gaae, er at gjennemføre Skjult- heden dialektisk gennem Æstheten og Ethiken; thi det gjel- der om, at den æsthetiske Skjulthed og Paradoxet vise sig i deres absolute Forskjellighed.

Et Par Exempler. En Pige er hemmelig forelsket i Een, uden at de dog definitivt have tilstaaet hinanden deres Kjærlighed. Forældrene tvinge hende til at ægte en Anden (der kan desuden være et Pietets- Hensyn, der bestemmer hende), hun adlyder Forældrene, hun skjuler sin Kjærlighed „for ikke at gjøre den Anden ulykkelig, og Ingen skal nogen- sinde faae at vide, hvad hun lider.“ — En Ungersvend kan ved et eneste Ord komme i Besiddelse af Gjenstanden for sine Længsler og sine urolige Drømme. Dette lille Ord vil imidlertid compromittere, ja maaskee (hvo veed det?) ødelægge en heel Familie, han beslutter hoimodigen at blive i sit Skjul „Pigen skal aldrig faae det at vide, at hun maaskee kan blive lykkelig ved en Andens Haand.“ Skade at dette Par Mennecker, der begge to hver især ere skjulte for de respektive Elskede, ogsaa ere skjulte for hi ianden, her lod sig ellers tilveiebringe en mærkvaerdig høiere Eenhed. — Deres Skjulthed er en fri Gjærning, for hvilken de ogsaa ere Æsthe- tiken ansvarlige. Æstheten er imidlertid en høflig og søl- som Videnskab, der veed flere Udveie end nogen Assistent- husforvalter. Hvad gjør den da? Den gjør Alt muligt for de Elskende. Ved Hjælp af et Tilfælde faae de respektive Makkere i det projecterede Ægteskab et Bink om den anden Parts hoimodige Beslutning, det kommer til en Forklaring,

de faae hinanden, og tillige Raag med virkelige Helte; thi uagtet de ikke engang have faaet Tid at sove paa deres heltemodige Beslutning, saa betragter Esthetiken det dog som om de i mange Aar modigen havde gennemkæmpet deres Forsæt. Esthetiken bryder sig nemlig ikke stort om Tiden, hvad enten det er Spøg eller Alvor, den gaaer lige hurtig for den.

Men Esthiken kjender ikke noget hverken til hiint Tilfælde eller hiin Følsomhed, ikke heller har den saa hurtigt et Begreb om Tiden. Herved faaer Sagen et andet Udseende. Esthiken er ikke god at disputere med, thi den har rene Kategorier. Den beraaber sig ikke paa Erfaringen, der da ogsaa af alle latterlige Ting saa omtrent er den allerlatterligste, og saa langt fra at gjøre en Mand klog, at den snarere gjør ham gal, hvis han intet Hoiere kjender end den. Esthiken har intet Tilfælde, altsaa kommer det ikke til en Forklaring, den spøger ikke med Værdigheder, den lægger et uhyre Ansvar paa de spinkle Heltes Skuldre, den fordømmer det som noget formasteligt ved sin Gjerning at ville spille Forsynet, men den fordømmer ogsaa det ved sin Tiden at ville gjøre det. Den byder at troe paa Virkeligheden og at have Mod til at kæmpe med alle Virkelighedens Trængsler fremfor med disse blodløse Lidelser, som man paa eget Ansvar har paataget sig, den advarer mod at troe Forstandens snilde Beregninger, der ere mere troløse end Draklerne i Oldtiden. Den advarer mod enhver utidig Høimodighed, lad Virkeligheden tage det, saa er det paa Tide at vise Mod, men saa tilbyder Esthiken selv al mulig Bistand. Var det imidlertid noget Dybere, der rørte sig i disse Tvende, var der Alvor til at see Opgaven, Alvor til at fange an, saa vil der vel komme noget ud af dem, men Esthiken kan ikke hjælpe dem, den er

fornærmet; thi de have en Hemmelighed for den, en Hemmelighed, som de have faaet paa eget Ans og Tilsvær.

Æstetikken fordrede altsaa Skjulthed og belønnede den, Ethikken fordrede Aabenbarelse og straffede Skjultheden.

Undertiden fordrer imidlertid Æstetikken selv Aabenbarelse. Naar Helten hildet i den æsthetiske Illusion mener ved sin Tausshed at frelse et andet Menneffe, da fordrer den Tausshed og belønner den. Naar derimod Helten ved sin Gjerning griber forstyrrende ind i et andet Menneffes Liv, da fordrer den Aabenbarelse. Jeg staaer her ved den tragiske Helt. Jeg vil et Dieblisk betragte Euripides's Iphigenia i Aulis. Agamemnon skal offre Iphigenia. Æstetikken fordrer nu forsaavidt Tausshed af Agamemnon, som det vilde være Helten uærdigt at søge Trøst hos noget andet Menneffe, ligesom han og af Omsorg for Dvinderne bør skjule det for dem saa længe som muligt. Paa den anden Side maa Helten netop for at være Helt ogsaa forsøges i den forfærdelige Ansægtelse, som Klytæimnestras og Iphigenias Taarer vil berede ham. Hvad gjør Æstetikken? Den har en Udvei, den har en gammel Tjener i Beredskab, som aabenbarer Alt for Klytæimnestra. Nu er Alt i sin Orden.

Ethikken har imidlertid intet Tilfælde og ingen gammel Tjener ved Haanden. Den æsthetiske Idee modsiges sig selv, saasnart den skal udføres i Virkeligheden. Ethikken fordrer derfor Aabenbarelse. Den tragiske Helt viser netop sit ethiske Mod derved, at han, ikke hildet i nogen æsthetisk Illusion, selv er den, der forkynder Iphigenia sin Skjæbne. Gjør han dette, da er den tragiske Helt Ethikkens ellselige Søn, i hvem den haver Velbehagelighed. Tier han, da kan det være fordi han derved troer at gjøre det lettere for Andre, men det kan ogsaa være, fordi han derved gjør det lettere for sig selv. Dog dette veed han sig fri for. Tier han, da paa-

tager han sig som den Enkelte et Ansvar, forsaavidt han overseer et Argument, der kan komme udenfra. Dette kan han som tragisk Helt ikke gjøre; thi netop derfor elsker Ethiken ham, fordi han bestandig udtrykker det Almene. Hans Heltegjerning fordrer Mod, men til dette Mod hører ogsaa, at han ikke unddrager sig nogen Argumentation. Nu er det vist, at Taarer er et forfærdeligt argumentum ad hominem, og der var vel den, hvem Intet rørte, som dog Taarer bevægede. I Stykket faaer Iphigenia Lov at græde, i Virkeligheden bør der indrømmes hende som Jephthas Datter 2 Maaneder til at græde ikke i Gensomhed, men ved Faderens Fodder, og bruge al sin Kunst, „der kun er Taarer,“ og snoe sig selv istedenfor en Oliegreen omkring hans Knæ (cfr. v. 1224).

Æstheten fordrede Aabenbarelse, men hjalp sig med et Tilfælde, Ethiken fordrede Aabenbarelse, og fandt i den tragiske Helt sin Tilfredsstillelse.

Til trods for den Strengthed, med hvilken Ethiken fordrer Aabenbarelse, lader det sig dog ikke negte, at Hemmelighed og Taushed egentlig gjør et Menneske til det Store, netop fordi de ere Inderlighedens Bestemmelser. Da Amor forlader Psyche siger han til hende: Du skal føde et Barn, der bliver et Gudebarn, hvis Du tier, men et Menneske, hvis Du forraader Hemmeligheden. Den tragiske Helt, der er Ethikens Yndling, han er det rene Menneske, ham kan jeg ogsaa forstaae, og alt hans Foretagende er ogsaa i det Aabenbare. Gaaer jeg videre, da støder jeg bestandig an paa Paradoxet, det guddommelige og det dæmoniske; thi Taushed er begge Dele. Taushed er Dæmonens Besnærelse; og jo mere der ties, jo forfærdeligere bliver Dæmonen, men Taushed er ogsaa Guddommens Samvidne med den Enkelte.

Inden jeg imidlertid gaaer over til Fortællingen om Abraham, vil jeg kalde et Par poetiske Individualiteter frem. Ved Dialektikens Magt holder jeg dem paa Spidsen, og idet jeg svinger Fortvivlelsens Disciplin over dem, skal jeg nok forhindre dem i at staae stille, at de om muligen i deres Angst kunne opdage *Get og Andet.**)

Aristoteles fortæller i hans Politikk en Historie om en politisk Urolighed i Delphi, der havde sin Grund i et Giftermaals Anliggende. Brudgommen, hvem Augurerne forudsige en Ulykke, der vil have sin Oprindelse af hans Giftermaal, forandrer pludselig sin Plan i det afgjørende Dieblik, da han kommer for at hente Bruden — han vil ikke holde Bryllup,

*) Disse Bevægelser og Stillinger kunne vel endnu blive Gjenstand for æsthetisk Behandling, hvorvidt derimod Troens og hele Træselivet kan blive det, lader jeg her uafgjort. Kun vil jeg, fordi det altid er mig en Glæde at talke hvem jeg skylder Noget, talke Lessing for de enkelte Vink om et christeligt Drama, der findes i hans hamburgiske Dramaturgie. Han har imidlertid hæftet Blikket paa den reen guddemmelige Side af dette Liv (den fuldendte Seier), derfor har han mistvivlet; maaskee vilde han have dømt anderledes, hvis han havde været mere opmærksom paa den reen menneskelige Side. (*Theologia viatorum*). Det, han siger, er unegtelig meget kort, tildeels undvigende, men da jeg altid er saare glad, naar jeg kan faae Leilighed til at tage Lessing med tager jeg ham strax. Lessing var ikke blot et af de mest omfattende Hoveder, Tydskland har eiet; han var ikke blot i Besiddelse af en ganske sjelden Pæmption i sin Videnskab, der gjør, at man trygt kan stole paa ham og hans Autopsi uden at frygte for at blive narret ved løse Citater, som intetsteds have hjemme, halvforstaaede Phraser, der ere hentede fra upaalidelige Compendier, eller desorienteret ved en dum Udbasunen af Nyheder, som de Ældre have fremsat langt bedre — men han havde tillige en høist ualmindelig Gave til at forklare, hvad han selv har forstaaet. Derved blev han staaende, i vor Tid gaaer man videre, og forklarer mere end man selv har forstaaet.

Mere behøver jeg ikke. *) I Delphi gif denne Begivenhed neppe af uden Taarer; hvis en Digter vilde adoptere den, da turde han vel nok regne paa Deeltagelse. Er det ikke Forfærdeligt, at Kjærligheden, der ofte nok var landflygtig i Livet, nu ogsaa er berøvet Himlens Bistand? Er det gamle Ord, at Egteskabet stiftes i Himlen, her ikke til Skamme? Ellers er det alle Endelighedens Trængsler og Vanffeligheder, der som onde Aander ville adffille de Elskende, men Kjærligheden har Himlen paa sin Side, og derfor besejrer denne hellige Alliance alle Fjender. Her er det Himlen selv, der adffiller hvad Himlen selv jo dog har forenet. Hvo havde ogsaa ahnet dette? mindst vel den unge Brud. Endnu for et Dieblisk siden sad hun paa sit Bærelse i al sin Skjønhed, og de elskelige Piger havde samvittighedsfuldt smykket hende, saa de kunde forsvare det for al Verden, saa de ikke blot havde Glæde deraf men Misundelse, ja Glæde ved, at det var umuligt for dem at blive mere misundelige, fordi det var umuligt for hende at være skjønnere. Hun sad ene paa sit Bærelse og blev forvandlet fra Skjønhed til Skjønhed; thi Alt hvad qvindelig Kunst formaaede, det var benyttet til værdeligen at smykke den Værdige, men der manglede dog endnu Noget, som de unge Piger ikke havde drømt om: et Slør, finere, lettere og dog mere skjulende end det, i hvilket

*) Den historiske Katastrophe var efter Aristoteles følgende: for at hævne sig stæffer Familien et Tempel-Kar ind blandt hans Huusgeraad, og han bliver dømt som Tempelrøver. Dette er imidlertid ligegyldigt; thi Spørgsmaalet er ikke, om Familien er snild eller dum i at tage Havn, Familien faaer kun ideal Betydning forsaavidt den drages ind i Heltens Dialektik. Forøvrigt er det skjæbnesvangert nok, at han, idet han vil undflye Faren ved ikke at gifte sig, styrter i den, samt at hans Liv paa en dobbelt Maade kommer i Berøring med det Gudsdommelige, først ved Augurens Udsagn, dernæst ved at blive dømt som Tempelrøver.

de unge Piger havde indhyllet hende; en Brudeklædning, som ingen ung Pige vidste Besked om, eller kunde være hende behjælpelig med, ja Bruden havde end ikke Forstand til at hjælpe sig selv. Det var en usynlig, en venlig Magt, der har sin Glæde af at pynte en Brud, der indhyllede hende i den, uden at hun vidste Noget deraf; thi hun saae blot, hvorledes Brudgommen gik forbi og gik op til Templet. Hun saae Døren lukke sig efter ham, og hun blev end roligere og saligere; thi hun vidste, at han nu tilhørte hende mere end nogensinde. Templets Dør gik op, han traadte ud, men hun slog jomfrueligt Diet ned og derfor saae hun ikke, at hans Ansigt var forvirret, men han saae, at Himlen nok var misundelig paa Brudens Deilighed og paa hans Lykke. Templets Dør gik op, de unge Piger saae Brudgommen træde ud; men de saae ikke, at hans Ansigt var forvirret; thi de havde travlt med at hente Bruden. Da traadte hun frem i al sin jomfruelige Idmyghed og dog som en Herskerinde, omgiven af sin Stab af unge Piger, der neiede sig for hende, som den unge Pige altid neier sig for en Brud. Saaledes stod hun i Spidsen af den skjonne Skare og ventede — det var kun et Dieblik; thi Templet var strax derved — og Brudgommen kom — men han gik hendes Dør forbi.

Dog jeg afbryder her; jeg er ikke Digter og gaar blot dialektisk tilværks. For det første er at bemærke, at det er i det afgjørende Dieblik, at Helten faaer hiin Oplysning, han er da reen og angerløs, har ikke letsindig knyttet sig til den Elskede. Dernæst har han et guddommeligt Udsagn for sig eller rettere imod sig, han styres da ikke som hine spinde Elskere og Elskerinder af Selvføgt. Det følger fremdeles af sig selv, at hiint Udsagn gjør ham ligesaa ulykkelig som Bruden, ja lidt til, da han dog er Anledningen. Vel er det nemlig sandt, at Augurerne kun forudsagde ham en Ulykke,

men Spørgsmaalet er, om denne Ulykke ikke er af den Bestaafsenhed, at den ved at ramme ham tillige vil ramme deres ægtefabelige Lykke. Hvad skal han nu gjøre? 1) Skal han tie og holde Bryllup, og tænke, Ulykken kommer maaskee ikke strax, i ethvert Fald har jeg høvdet Kjærligheden og ikke frygtet for at gjøre mig selv ulykkelig; men tie maa jeg, thi ellers er selv det korte Dieblik forspildt. Dette synes plausibelt, men er det ingenlunde; thi i saa Fald har han fornærmet Pigen. Han har ved sin Taushed paa en Maade gjort Pigen skyldig; thi dersom hun havde vidst det, havde hun vel aldrig givet sit Samtykke til en saadan Forbindelse. Han vil da i Nødens Stund ikke blot have Ulykken at bære paa, men ogsaa det Ansvar, at han har tiet, hendes retfærdige Brede at han har tiet. 2) Skal han tie og lade være at holde Bryllup? I saa Fald maa han gaae ind i en Mystification, hvorved han tilintetgjør sig selv i sit Forhold til hende. Dette vilde maaskee Æsthetiken billige. Katastrophen kunde da dannes i Lighed med den virkelige, kun at det i det sidste Dieblik kom til en Forklaring, der dog var bag efter, da det, æsthetisk tænkt, bliver en Nødvendighed, at lade ham døe, med mindre denne Videnskab skulde see sig istand til at have hiin uhelbsvangre Propheti. Smidlertid indeholder denne Adfærd, hvor høimodig den end er, en Fornærmelse mod Pigen og Realiteten af hendes Kjærlighed. 3) Skal han tale? Man maa naturligtviis ikke glemme, at vor Helt er lidt for poetisk til at det at give Afkald paa sin Kjærlighed for ham ikke skulde have anden Betydning end en mislykket Handelspeculation. Taler han, saa bliver det Hele en ulykkelig Kjærlighedshistorie i samme Stil som Arel og Valborg.*) Det

*) Forøvrigt kunde man fra dette Punkt komme ind i en anden Retning af dialektiske Bevægelser. Himlen forudsiger ham en Frygt og Baven.

bliver et Par, som Himlen selv adskiller. Dog bliver denne Adskillelse i nærværende Tilfælde at tænke noget anderledes, da den tillige resulterer af Individernes frie Gjerning. Det saare Difficile ved det Dialektiske i denne Sag er nemlig, at Ulykken kun skal ramme ham. De faae da ikke som Arel og Valborg et fælleds Udtryk for deres Lidelse, medens Himlen ligemeget adskiller Arel og Valborg, fordi de ere hinanden lige nær. Var dette Tilfælde her, saa lod der sig tænke en Udvei. Da Himlen nemlig ikke bruger nogen skyldig Magt for at adskille dem, men overlader det til dem selv, saa lod

Ulykke af hans Ægteskab, saa kunde han jo lade være at holde Bryllup, men derfor ikke opgive Pigen, men leve i en romantisk Forbindelse med hende, der for de Elskende var mere end betryggende. Dette indeholder dog en Fornærmelse mod Pigen, fordi han i sin Kjærlighed til hende ikke udtrykker det Almene. Imidlertid var det en Dlgave baade for en Digter og for en Etbiker, der vil forsvare Ægteskabet. Overhovedet vilde Poesien, naar den bliver opmærksom paa det Religiøse og Individualitetens Inderlighed, faae langt betydningsfuldere Dlgaver end de, med hvilke den nu sysler. Atter og Atter hører man jo i Poesien denne Historie. en Mand er bunden til een Pige, som han engang har elsket, eller maaskee aldrig elsket rigtig, thi nu har han seet en anden Pige, som er Idealet. En Mand tager Feil i Livet, Gaden var rigtig, men det var i et forkeert Huus, thi ligeoverfor paa 2den Sal der boer Idealet — det mener man er en Dlgave for Poesien. En Elsker har taget Feil, han har seet den Elskede ved Lys og troet hun havde mørke Haar, men see! ved nærmere Eftersyn havde hun blonde — men Søsteren det er Idealet. Det mener man er en Dlgave for Poesien. Min Mening er, at enhver saadan Mand er en Laban, der kan være utaaalelig nok i Livet, men som siebliffelig burde pibes ud, naar han vil gjøre sig vigtig i Poesien. Kun Lidenskab med Lidenskab giver en poetisk Collision, ikke denne Enkelthedernes Rumsteren indenfor den samme Lidenskab. Naar en Pige s. Gr. i Middelalderen efter at have forelsket sig, forvisser sig om, at jordisk Kjærlighed er en Synd, og foretrækker en himmelsk, saa er her en poetisk Collision, og Pigen er poetisk; thi hendes Liv er i Ideen.

det sig jo tænke, at de besluttede i Forening at trodse Himlen med samt dens Ulykke.

Etiheden vil imidlertid fordre af ham, at han skal tabe. Hans Heltemod bliver da væsentlig at sætte deri, at han opgiver det æsthetiske Høimod, der dog in casu ikke let kunde tænkes at have nogen Tilfætning af den Forsængelighed, der ligger i at være skjult, da det jo maa være ham klart, at han dog gjør Pigen ulykkelig. Dette Heltemods Realitet beroer imidlertid paa, at det har havt og hævet sin Forudsætning; thi ellers kunde man især i vor Tid faae Helte nok, i vor Tid, der har drevet det til en mageløs Virtuositet i det Falskneri, der gjør det Høieste derved, at man springer det Mellemliggende over.

Men hvortil nu denne Skizze, da jeg dog ikke kommer videre end til den tragiske Helt? Fordi det dog var muligt, at den kunde kaste et Lys over Paradoxet. Alt beroer da paa, i hvilket Forhold han staaer til Augurernes Udsagn, der paa den ene eller anden Maade bliver afgjørende for hans Liv. Er dette Udsagn publici juris eller er det et Privatissimum? Scenen er i Grækenland; en Augurs Udsagn er forstaaeligt for Alle, jeg mener ikke blot, at den Enkelte lexicalt kan forstaae Indholdet, men den Enkelte kan forstaae, at en Augur forkynder den Enkelte Himlens Beslutning. Augurens Udsagn er da ikke blot forstaaeligt for Helten, men for Alle, og der resulterer intet privat Forhold til Guddommen deraf. Han kan gjøre hvad han vil, hvad der er forudsagt vil skee, og han kommer hverken ved at gjøre eller ved at lade i engere Forhold til Guddommen, bliver hverken Gjenstand for dens Naade eller for dens Brede. Udfaldet vil enhver Enkelt ligesaa godt kunne forstaae som Helten, og der bliver ingen hemmelig Skrift, som kun er læselig for Helten. Forsaaavidt han da vil tale, kan han ypperlig, thi han

kan gjøre sig forstaaelig; forsaavidt han vil tie, er det, fordi han i Kraft af at være den Enkelte vil være høiere end det Almene, vil foregøgle sig selv allehaande phantastiske Forestillinger om, hvorledes hun snart vil glemme denne Sag o. s. v. Dersom derimod Himlens Villie ikke var bleven ham forkyndt ved en Augur, dersom den aldeles privat var kommen ham til Kundskab, dersom den havde sat sig i et aldeles privat Forhold til ham, saa ere vi ved Paradoxet, dersom det ellers er til (thi min Dverveielse er dilemmatisk), da kunde han ikke tale, om han end nok saa gjerne vilde. Han nød da ikke sig selv i Tausheden, men han leed Smerten, men denne var ham netop Forvisningen om, at han var berettiget. Hans Tausshed havde da ikke sin Grund i, at han som den Enkelte vilde stille sig i et absolut Forhold til det Almene, men at han som den Enkelte var sat i et absolut Forhold til det Absolute. Han vilde da ogsaa kunne finde Hvile deri, efter hvad jeg kan forestille mig, medens hans heimodige Tausshed bestandig vilde uroliges af det Ethiskes Fordringer. Det var overhovedet at ønske, om Æsthetiken engang vilde forsøge at begynde, hvor den i saa mange Aar har endt, ved den illusoriske Heimodighed. Saasnart den gjorde dette, vilde den arbejde lige i Haanden paa det Religiøse; thi denne Magt er den eneste, der kan frelse det Æsthetiske ud af sin Kamp med det Ethiske. Dronning Elisabeth offerer Staten sin Kjærlighed til Essex ved at underskrive hans Dødsdom. Dette var en Heltedaa, om der end var lidt personlig Fornærmelse med i Spillet, at han ikke havde sendt hende Ringen. Som bekendt havde han gjort det, men ved en Hofdames Dnskab var den bleven holdt tilbage. Elisabeth modtog, saa fortælles der ni fallor, Efterretningen derom, derpaa sad hun i 10 Dage med den ene Finger i Munden og beed i den uden at sige eet Ord, og derpaa døde hun.

Dette var en Opgave for en Digter, der forstod at vriste Munden op, ellers er det i det Høieste brugeligt for en Balletmester, med hvem Digteren i vor Tid ofte nok forverler sig selv.

Nu vil jeg lade en Skizze følge i Retning af det Dæmoniske. Dertil kan jeg bruge Sagnet om Agnete og Havmanden. Havmanden er en Forfører, der skyder op fra Afgrundens Skjul, i vild Lyst griber og bryder den uskyldige Blomst, der i al sin Ynde stod ved Strandbredden og tankesfuldt boiede sit Hoved efter Havets Susen. Dette har hidtil været Digternes Mening. Lad os gjøre en Forandring. Havmanden var en Forfører. Han har kaldt paa Agnete, han har ved sin sletteste Tale loffet det Skulte frem i hende, hun har i Havmanden fundet, hvad hun søgte, hvorefter hun stirrede ned paa Havsens Bund. Agnete vil følge ham. Havmanden har sat hende paa sin Arm, Agnete slynger sig om hans Hals; hun hengiver sig tillidsfuld af sin ganske Sjæl til den Stærkere; han staaer allerede ved Strandbredden, han bøier sig ud over Havet for at styrte ned med sit Bytte — da seer Agnete endnu engang paa ham, ikke frygtsom, ikke tvivlende, ikke stolt af sin Lykke, ikke beruset i Lyst; men absolut troende, men absolut ydmygt som den ringe Blomst, hun tyktes sig selv at være, absolut tillidsfuldt betroer hun ham med dette Blik hele sin Skjebne. — Og see! Havet bruser ikke mere, dets vilde Røst forstummer, Naturens Lidenskab, der er Havmandens Styrke, lader ham i Stikken, det bliver et Blikstille — og endnu seer Agnete saaledes paa ham. Da synker Havmanden sammen, han kan ikke modstaae Ufskyldens Magt, hans Element bliver ham utro, han kan ikke forføre Agnete. Han fører hende hjem igjen, han forklarer hende, at han blot vilde vise hende, hvor skjont Havet var, naar det er stille, og Agnete troer ham. — Da

vender han ene tilbage, og Havet stormer, men Fortvivlelsen i Havmanden stormer vildere. Han kan forføre Agnete, han kan forføre hundrede Agneter, han kan bedaare enhver Pige — men Agnete har seiret, og Havmanden har tabt hende. Kun som Bytte kan hun blive hans; trofast kan han ikke tilhøre nogen Pige; thi han er jo kun en Havmand. Jeg har tilladt mig en lille Forandring*) med Havmanden, i Grunden har jeg ogsaa forandret Agnete lidt; thi i Sagnet er Agnete ikke aldeles uden Skyld, som det

*) Ogsaa paa en anden Maade kunde man behandle hiint Sagn. Havmanden vil ikke forføre Agnete, om han end har forført Mange tidligere. Han er ingen Havmand mere, eller han er, om man saa vil, en stakkels Havmand, der allerede længe har siddet nede paa Havsens Bund og sørget. Dog veed han, som det jo læres i Sagnet, at han kan frelles ved en uskyldig Piges Kjarlighed. Men han har en ond Samvittighed med Hensyn til Pigerne, og tør ikke nærme sig dem. Da ser han Agnete. Mange Gange har han allerede, skjult i Sivet, seet hende vandre ved Strandbredden. Hendes Skjønhed, hendes stille System med sig selv fængsler ham til hende; men Alt er Beemod i hans Sjæl, ingen vild Lyft rører sig i den. Og naar da Havmanden blander sit Sul i Sivets Hvidsken, da vender hun sit Dre derhen, da staaer hun stille og synker hen i Drømme, deiligere end nogen Qvinde og dog skjøn som en frelsende Engel, der indgyder Havmanden Tillid. Havmanden fatter Mod, han nærmer sig Agnete, han vinder hendes Kjarlighed, han haaber sin Frelse. Men Agnete var ingen stille Pige, hun holdt meget af Havets Brusen, og det vemodige Sul ved Søen behagede hende kun, fordi det da brusede stærkere i hendes Indre. Hun vil afsted, afsted, storme vildt vil hun ud i det Uendelige med Havmanden, som hun elsker — da hidser hun Havmanden. Hun forsmaaede hans Ydmyghed, nu vaagner Stoltheden. Og Havet bruser, og Bølgen fraader, og Havmanden omfavner Agnete og styrter sig i Afgrunden med hende. Aldrig havde han været saa vild, aldrig saa attraaende; thi ved denne Pige havde han haabet sin Frelse. Snart blev han træt af Agnete, dog fandt man aldrig hendes Liig; thi hun blev en Havfrue, der fristede Mændene med sine Sange.

overhovedet er Nonsens og Lesteri og Fornærmelse mod Dvindekjønnet at tænke en Forførelse, hvor Pigen aldeles ingen, ingen, ingen Skyld har. Agnete er i Sagnet, at jeg skal modernisere mit Udtryk lidt, en Dvinde, der forlanger det Interessante, og enhver saadan kan altid være sikker paa, at der er en Havmand i Nærheden; thi Sligt opdage Havmændene med et halvt Die og det styre de efter som Haien efter sit Bytte. Det er derfor meget dumt, eller ogsaa er det et Rygte, som en Havmand har ladet udsprede, at den saakaldte Dannelses sikkre en Pige mod Forførelse. Nei Tilværelsen er mere retfærdig og ligelig, der er kun eet Middel, det er Ufskyld.

Vi ville nu give Havmanden en mennekelig Bevidsthed, og lade det, at han er en Havmand, betegne en mennekelig Præeristents, i hvis Consequents hans Liv var hildet. Der er Intet til Ginder for, at han kan blive en Helt; thi det Skridt, han nu gjør, er forsonende. Han er frelst ved Agnete, Forføreren er knust, han har boiet sig under Ufskyldens Magt, han kan aldrig mere forføre. Men i samme Nu stride to Magter om ham: Angeren, og Agnete og Angeren. Tager Angeren ham alene, da er han skjult, tager Agnete og Angeren ham, da er han aabenbar.

Forsaavidt nu Angeren griber Havmanden og han forbliver skjult, da har han vel gjort Agnete ulykkelig; thi Agnete elskede ham i al sin Ufskyld, hun troede, at det var Sandhed, at han i hiint Dieblis, da han forekom endog hende forandret, hvor godt han end skjulte det, blot vilde vise hende Havets sjonne Stilhed. Imidlertid bliver Havmanden selv i Retning af Lidenskab endnu mere ulykkelig; thi han elskede Agnete med en Mangfoldighed af Lidenskaber og havde desuden en ny Skyld at bære paa. Det Dæmoniske i An-

geren vil nu vel forklare ham, at dette er netop hans Straf, og jo mere den martre ham, jo bedre.

Hengiver han sig til dette Dæmoniske, da gjør han maaskee endnu et Forsøg paa at frelse Agnete, saaledes som man i en vis Forstand kan frelse et Menneſke ved Hjælp af det Onde. Han veed, at Agnete elsker ham. Kunde han fravrifste Agnete denne Kjerlighed, da er hun paa en Maade frelst. Men hvorledes? At regne paa, at en aabenhjertet Tilſtaaelse ſkulde vække hendes Afſky, det er Havmanden for forſtandig til. Han vil da maaskee ſee, at hidſe alle mørke Lidensfaber i hende, haane hende, ſpotte hende, gjøre hendes Kjerlighed til en Latterlighed, om muligt ægge hendes Stoltſhed. Han vil ikke ſkaane ſig ſelv for nogen Dval; thi dette er den dybe Modſigelse i det Dæmoniske, og der boer i en vis Forſtand uendeligt meget mere godt i en Dæmoniſk end i de trivielle Menneſker. Jo mere ſelviſt Agnete er, deſto lettere vil hun blive bedraget; (thi det er kun meget uerfarne Folk, der mene, at det er let at bedrage Uſkyldigheden, Tilværelſen er ſaare dybsindig, og det er det letteſte for den Kloge at narre de Kloge) men deſto forfærdeligere ville Havmandens Lidelser blive. Jo ſnildere hans Bedrag er anlagt, deſto mindre vil Agnete blufærdigt ſkjule ſin Lidelse for ham; hun vil bruge ethvert Middel, der da heller ikke vil blive uden Virkning, det vil ſige, ikke til at rokke ham, men til at martre ham.

Med Hjælp af det Dæmoniske vilde altsaa Havmanden være den Enkelte, der ſom den Enkelte var høiere end det Almene. Det Dæmoniske har den ſamme Egenſkab ſom det Guddommelige, at den Enkelte kan træde i et abſolut Forhold dertil. Dette er Analogien, Modſtykket til hiint Paradox, om hvilket vi tale. Det har derfor en vis Lighed, ſom kan ſkuffe. Saaledes har Havmanden tilſyneladende det Beviis

for, at hans Taushed er berettiget, at han i den lider hele sin Smerte. Imidlertid er der ingen Tvivl om, at han kan tale. En tragisk Helt kan han da blive, i mine Tanker en grandios tragisk Helt, hvis han taler. Saa ville maaskee kun fatte, hvori det Grandiose ligger*). Han vil da have Mod til at fravryste sig selv ethvert Selvbedrag om, at han kan gjøre Agnete lykkelig ved sin Kunst, han vil have Mod til menneskelig talt at knuse Agnete. Forøvrigt vil jeg blot her gjøre en psychologisk Bemærkning. Jo mere Agnete har været selvist udviklet, desto mere blændende vil Selvbedraget være, ja det er ikke utænkeligt, at det kunde forekomme i Virkeligheden, at en Havmand ved sin dæmoniske Kløgt menneskelig talt ikke blot havde frelst, men bragt noget Overordentligt ud af en Agnete; thi en Dæmon veed at pine Kræfter ud af selv det svageste Menneſke, og han kan paa sin Viis mene det meget godt med et Menneſke.

Havmanden staaer paa en dialektisk Spids. Hvis han frelſes ud af det Dæmoniske i Angeren, da er der to Veie mulige. Han kan holde sig tilbage, blive i det Skulte, men

*) Æsthetiken behandler stundom noget Lignende med sin sædvanlige Lest. Havmanden bliver frelst ved Agnete, og det Hele ender med et lykkeligt Ægteſkab. Et lykkeligt Ægteſkab! det er nemt nok. Skal derimod Ethiken holde Taler ved Brudevielsen, saa tænker jeg, det bliver en anden Ting. Æsthetiken kaster Kjærlighedens Kaabe over Havmanden, saa er Alt glemt. Den er tillige ſjodesløs nok til at mene, at det gaaer til ved et Ægteſkab ſom paa en Auction, hvor Alt ſælges i den Stand, i hvilken det ved Hammerſlaget befindes. Den ſorger blot for, at de Elſkende ſaae hinanden, Reſten bryder den sig ikke om. Den ſkulde bare ſee, hvad der ſkeer bag efter; men dertil har den ikke Tid, den er ſtrar i fuld Gang med at klappe et nyt elſkende Par ſammen. Æsthetiken er den troſeſte af alle Videndſaber. Enhver, der ret har elſket den, bliver i en vis Forſtand ulykkelig; men den, der aldrig har elſket den, han er og bliver et pecus.

ikke stole paa sin Kløgt. Han kommer da som den Enkelte ikke i et absolut Forhold til det Dæmoniske, men finder Hvile i Modparadoxet, at Guddommen vil frelse Agnete. (Saaledes vilde vel Middelalderen gjøre Bevægelsen; thi Havmanden er aabenbart ifølge dens Begreb hjemfalden til Klosteret). Eller han kan frelses ved Agnete. Dette maa nu ikke forstaaes saaledes, som om han ved Agnetes Kjerlighed skulde frelses fra fremtidig at blive en Forfører (dette er et æsthetisk Redningsforsøg, som altid gaaer uden om Hovedsagen, nemlig Continuiteten i Havmandens Liv); thi i denne Henseende er han frelst; han frelses forsaavidt han bliver aabenbar. Han ægter da Agnete. Imidlertid maa han tye til Paradoxet. Naar nemlig den Enkelte er ved sin Skyld kommen udenfor det Almene, da kan han kun vende tilbage dertil i Kraft af, som den Enkelte at være kommen i et absolut Forhold til det Absolute. Her vil jeg nu gjøre en Bemærkning, hvorved jeg siger mere end der er sagt paa noget Punkt i det Foregaaende*). Synden er ikke den første Umiddelbarhed, Synden er en senere Umiddelbarhed. I Synden er den Enkelte allerede i Retning af det dæmoniske Paradox høiere end det Almene, fordi det er en Modsigelse af det Almene at ville fordre sig selv af den, der mangler *conditio sine qua non*. Dersom Philosophien blandt Andet ogsaa tænkte paa, at det kunde falde et Menneske ind at ville handle efter dens Lære, saa vilde man faae en besynderlig Comedie ud deraf. En Ethik, der ignorerer Synden, er en aldeles

*) I det Foregaaende har jeg med Flid holdt ethvert Hensyn til Spørgsmaalet om Synden og dens Realitet borte. Det Hele er rettet paa Abraham, og ham kan jeg endnu naae i umiddelbare Kategorier, det vil sige, forsaavidt jeg kan forstaae ham. Saa snart Synden kommer frem, da gaaer Ethiken til Grunde, netop paa Angeren; thi Angeren er det høieste ethiske Udtryk, men netop som saadant den dybeste ethiske Selvomdiggelse.

ørkesløs Videnskab, men gjør den Synden gjeldende, saa er den eo ipso ude over sig selv. Philosophien lærer, at det Umiddelbare skal ophæves. Dette er sandt nok; men, hvad der ikke er sandt, er, at Synden er uden videre det Umiddelbare, ligesaa lidet som Troen uden videre er det Umiddelbare.

Saa snart jeg bevæger mig i disse Sphærer, da gaaer Alt let, men hvad her er sagt, forklarer heller ikke Abraham; thi Abraham var ikke ved Synden bleven den Enkelte, han var tvertimod den retfærdige Mand, der er Guds Udvalgte. Analogien til Abraham, vil da først vise sig, efterat den Enkelte er bragt istand til at kunne gjøre det Almene, og nu Paradoxet gjentager sig.

Havmandens Bevægelser kan jeg derfor forstaae, medens jeg ikke kan forstaae Abraham; thi Havmanden kommer netop ved Paradoxet til at ville realisere det Almene. Forbliver han nemlig skjult og indvier sig til alle Angerens Dvaler, da vorder han en Dæmon, og er som saadan tilintetgjort. Forbliver han skjult, men mener ikke fløgtigt ved selv at martres i Angerens Trældom at kunne arbejde Agnete løs, saa faaer han vel Fred, men han er tabt for denne Verden. Bliver han aabenbar, lader han sig frelse ved Agnete, da er han det største Menneffe, jeg kan forestille mig; thi det er kun Æstheten, der letfindig mener at prise Kjærlighedens Magt ved at lade den Fortabte elkes af en uskyldig Pige og derved frelles; det er kun Æstheten, der seer feil, og troer, at Pigen er Heltinden, istedenfor at Havmanden er det. Havmanden kan da ikke tilhøre Agnete uden at han, efterat have gjort Angerens uendelige Bevægelse, endnu gjør een Bevægelse, Bevægelsen i Kraft af det Absurde. Ved egen Kraft kan han gjøre Angerens Bevægelse, men han bruger ogsaa absolut hele sin Kraft dertil, og derfor kan han

umulig igjen ved egen Kraft komme tilbage og gribe Virkeligheden. Naar man ikke har Lidenskab nok til hverken at gjøre den ene eller den anden Bevægelse, naar man sjudsker sig gjennem Livet, angrer lidt og mener, saa gaaer nok Resten, da har man engang for alle Gange renonceret paa at leve i Ideen, og saa kan man meget let opnaae og forhjælpe Andre til det Høieste : bedaae sig selv og Andre i den Forestilling, at i Aandens Verden gaaer det til som i Gnavspil, hvor Alt gaaer paa bedste Beskub. Man kan da forlyste sig selv ved at betænke, hvor underligt det dog er, at netop i en Tid, hvor jo Enhver kan gjøre det Høieste, Twivlen om Sjælens Udødelighed kan være saa udbredt; thi den, der virkelig har gjort blot Uendelighedens Bevægelse, han twivler neppe. Lidenskabens Slutninger ere de eneste paalidelige : de eneste overbevisende. Heldigviis er Tilværelsen her kjærligere, trofastere end hvad Viismand paaستااا, thi den udeluffer intet Menneſte end ikke det ringeste, den narrer Ingen, thi i Aandens Verden er kun den narret, der narrer sig selv. Det er Alles Mening, og forsaavidt jeg tør tillade mig at dømme derom, er det ogsaa min Mening, at det er ikke det Høieste at gaae i Kloster, men derfor er det ingenlunde min Mening, at i vor Tid, da intet Menneſte gaaer i Kloster, Enhver er større end de dybe og alvorlige Sjæle, der fandt Hvile i et Kloster. Hvor Mange har i vor Tid Lidenskab nok til at tænke det og da at dømme sig selv oprigtigt. Alene Forestillingen om, saaledes at tage Tiden paa sin Samvittighed, at give den Tid til i sin søvnløse Utrættelighed at udforske hver en lønlig Tanke, saaledes, at man, hvis man ikke hvert Dieblif gjør Bevægelsen i Kraft af det Vdøleſte og Helligſte i et Menneſte, med Angst og Gru kan opdage*),

*) Dette tror man ikke paa i vor alvorlige Tid, og dog er det mærkeligt nok, at selv i det, ifølge sit Væsen, mere letſindige

og om ikke ved andet, saa ved Angst fremlocke den dunkle Rørelse, som dog skjuler sig i ethvert Menneskeliv, medens man, naar man lever i Samfund med Andre, saa let glemmer, saa let slipper fra det, paa saa mange Maader holdes oppe, faaer Leilighed til at begynde paa en frisk — alene denne Forestilling, opfattet med sømmelig Grbødighed, tænkte jeg kunde tugte mangan Enkelt i vor Tid, der allerede mener, at være kommen til det Høieste. Dog dette bekymrer man sig lidet om i vor Tid, der er kommen til det Høieste, medens dog ingen Tid som netop den har været hjemfalden til det Gøimste. Og ubegribeligt er det, at det ikke allerede er skeet, at Tiden selv ved en generatio æquivoca har affødt sin Helt, den Dæmon, der skaanselsløst vil opføre det forfærdelige Skuespil, at bringe hele Tiden til at lee og bringe den til at glemme, at den leer ad sig selv. Eller hvad er Tilværelsen mere værd end at lee ad, naar man allerede i sit 20de Aar er kommen til det Høieste. Og dog hvilken høiere Bevægelse har Tiden udfundet siden den Stund, da man opgav at gaae i Kloster? Er det ikke en jammerlig Leveviisdom, Klogskab, Modløshed, der sidder til Høibords, der feigt indbilder Menneskene, at de have gjort det Høieste, og lumskeligen afholder dem fra endog at forsøge det Mindre? Den, der har gjort Klosterbevægelsen, han har kun een Bevægelse tilbage, det er det Absurdes. Hvor Mange forstaae i vor Tid, hvad det Absurde er, hvor Mange leve i vor Tid saaledes, at de have givet Afkald paa Alt, eller have faaet Alt, hvor Mange ere blot saa rebelige, at de vide, hvad de kunne og hvad de

og mindre gennemreflekterede Hedenskab, de to egentlige Repræsentanter for den græske Anskuelse af Tilværelsen *γυνή σωτων*, hver paa sin Viis have antydnet, at man ved at fordybe sig i sig selv først og fremmest opdager Dispositionen til det Onde. At jeg tænker paa Pythagoras og Socrates, behøver jeg vel ikke at sige.

ikke kunne? Og er det ikke sandt, forsaavidt man finder saadanne, man snarest finder dem blandt de mindre Dannede og tildeels blandt Qvinder? I en Art Clairvoyance aabenbarer Tiden, saaledes som en Dæmonisk altid aabenbarer sig selv uden at forstaae sig selv, sin Brost; thi den fordrer atter og atter det Komiske. Skulde det virkelig være det, Tiden behøvede, skulde Theatret maaskee behøve et nyt Stykke, hvor det blev gjort latterligt, at Een døde af Kjarlighed, eller vilde det ikke snarere være Frelsende for Tiden, hvis det skete iblandt os, hvis Tiden blev Vidne til en saadan Begivenhed, for at den engang kunde faae Mod til at troe paa Aandens Magt, Mod til at lade være, feigt at qvæle det Bedre i sig selv, misundeligt at qvæle det hos Andre — ved Latteren. Skulde Tiden virkelig behøve en latterlig Erscheining af en Opvakt, for at faae Noget at lee ad, eller skulde den ikke snarere behøve, at en saadan begejstret Skikkelse mindede den om, hvad der var glemt?

Bilde man have et Anlæg i en lignende Stil, der dog, fordi Angerens Lidenskab ikke blev sat i Bevægelse, vilde blive mere rørende, saa kunde man dertil benytte en Fortælling, der forekommer i Tobias's Bog. Den unge Tobias vil ægte Raquels og Gdnas Datter Sara. Med denne Pige har det et sørgeligt Sammenhæng. Hun har været given til 7 Mænd, der alle ere omkomne i Brudehuset. Dette er i Retning af mit Anlæg en Fregne ved Fortællingen; thi den comiske Virkning er næsten uundgaelig, naar Tanken vaffes om en Piges 7 frugtesløse Forsøg paa at blive gift, skjønt hun var ganske nær derved ligesaa nær som en Student, der 7 Gange gif reject til Attestats. I Tobias's Bog ligger Accenten paa et andet Sted, og derfor er det høie Tal af Vigtighed og i en vis Forstand endog et tragisk Medvirkende; thi desto større er den unge Tobias's Høimod, deels forsaavidt han er Forældrenes

eneste Søn (6, 15), deels fordi det Affrækkende mere paa-
 nøder sig. Dette maa altsaa bort. Sara er da en Pige, der
 aldrig har elsket, der endnu gjemmer en ung Piges Salig-
 hed, hendes uhyre Prioritets Obligation i Tilværelsen, hendes
 „Vollmachtbrief zum Glücke“ — at elske en Mand af sit ganske
 Hjerte. Og dog er hun ulykkeligere end Noget, thi hun
 veed, at den onde Dæmon, der elsker hende, vil dræbe Brud-
 gommen i Bryllupsnatten. Jeg har læst om megen Sorg,
 men jeg tvivler om, at der nogensteds findes saa dyb en
 Sorg som den, der ligger i denne Piges Liv. Naar dog
 Ulykken kommer udenfra, saa er der dog Trøst at finde. Om
 Tilværelsen ikke bragte et Menneſte, hvad der kunde have
 gjort ham lykkelig, det er dog en Trøst, at han kunde have
 modtaget det. Men den uudgrundelige Sorg, som ingen Tid
 kan adsprede, ingen Tid læge, at vide, at det hjalp Intet,
 om Tilværelsen gjorde Alt! En grafsk Forfatter skjuler i sin
 simple Naivitet saa uendeligt Meget, naar han siger: πάντως
 γὰρ οὐδείς Ἐρωτα ἔφυγεν ἢ φευξεται, μέχρι ἂν κάλλος
 ἦ καὶ ἰοφθαλμοὶ βλέπωσιν (cfr. Longi Pastoralis). Der
 var mangen Pige, der blev ulykkelig i Kjærlighed, men hun
 blev det dog, Sara var det, før hun blev det. Det er
 tungt, ikke at finde den, til hvem man kan hengive sig, men
 det er uudsigeligt tungt ikke at kunne hengive sig. En
 ung Pige hengiver sig, og da siger man: nu er hun ikke
 fri mere, men Sara var aldrig fri, og dog havde hun aldrig
 hengivet sig. Det er tungt, om en Pige hengav sig, og blev
 bedragen, men Sara var bedragen, før hun hengav sig.
 Hvilken Verdens Sorg ligger der ikke i det Følgende, da
 Tobias endelig vil ægte hende? Hvilke Bryllups-Ceremonier,
 hvilke Forberedelser! Ingen Pige er bleven bedragen som
 Sara; thi hun blev bedragen for det Saligste af Alt, den
 absolute Riigdom, som selv den fattigste Pige eier, bedragen

for Hengivelsens trygge, ubegrændsede, ubundne, tøilesløse Fortabelse; thi der skulde jo først ryges, idet Hjertet af Sifken og Leveren blev lagt paa glødende Emmer. Og hvorledes maa Moderen ikke tage Afsted med Datteren, der da ligesom hun selv er bedragen for Alt, i Continuitet hermed maa bedrage Moderen for det Skønneste. Man læse blot Fortællingen. Edna tilberedte Kammeret og hun ledede Sara derind, og græd, og hun annammede sin Datters Graad. Og hun sagde til hende: mit Barn vær frimodig! Himmelens og Jordens Herre give Dig Glæde for denne Din Sorg! Datter, vær frimodig. Og nu Bryllups Diebliffet, man læse, hvis man ellers kan det for Taarer: men da de begge vare indelukte tilhobe, opstod Tobias af Sengen og sagde: Staa op Søster! og vi vil bede, at Herren maa forbarme sig over os (8, 4).

Dersom en Digter læste denne Fortælling, dersom han vilde benytte den, jeg vedder hundrede mod En, han lagde Alt an paa den unge Tobias. Dette Heltetmod at ville vove sit Liv i en saa siensynlig Fare, hvorom Fortællingen endnu engang minder; thi Raguel siger Morgenen efter Brylluppet til Edna: send en af Pigerne hen og lad hende see, om han lever, men hvis ikke, at jeg kan begrave ham, og Ingen skal vide det (cfr. 8, 13) — dette Heltetmod blev Dpgaven. Jeg tillader mig at foreslaae en anden. Det er kjæft, og behjerttet og ridderligt handlet af Tobias, men enhver Mand, der ikke har Mod dertil, han er en Vertekjelling, der hverken veed, hvad Kjærlighed er, eller hvad det er at være Mand, eller hvad det er Umagen værd at leve for, han har end ikke fattet det lille Mysterium, at det er bedre at give end at modtage, og har ingen Ahnelse om det store: at det er langt sværere at modtage end at give; det vil da sige, naar man har havt Mod til at undvære og i Nødens Stund ikke blev

feig. Nei, Sara hun er Heltinde. Hende vil jeg nærme mig, som jeg aldrig har nærmet mig nogen Pige, eller følt mig fristet til i Tanken at nærme mig nogen, jeg har læst om. Thi hvilken Kjærlighed til Gud hører der dog ikke til, for at ville lade sig helbrede, naar man saaledes fra Begyndelsen af er forqvælet uden Skyld, fra Begyndelsen af et forulykket Exemplar af et Menneske! Hvilken ethisk Modenhed for at paatage sig det Ansvar, at tillade den Elskede et saadant Bovesstykke! Hvilken Ydmyghed ligeoverfor et andet Menneske! Hvilken Tro til Gud, at hun ikke i næste Dieblik skulde hade den Mand, hvem hun skyldte Alt!

Lad Sara være en Mand, og det Dæmoniske ligger lige ved Haanden. Den stolte, ædle Natur kan taale Alt, men een Ting kan den ikke taale, den kan ikke taale Medlidenhed. Der ligger en Krænkelse deri, som kun kan tilføies ham af en høiere Magt; thi ved sig selv kan han aldrig blive Gjenstand derfor. Har han syndet, da kan han bære Straffen, uden at fortvivle, men det uden Skyld fra Modersliv at være udseet til Offer for Medlidenheden, en sød Lugt i dens Næse, det kan han ikke udholde. Medlidenhed har en besynderlig Dialektik, den fordrer i det ene Dieblik Skyld, i det næste vil den ikke have det, og derfor bliver det, at være prædestineret til Medlidenhed, forfærdeligere og forfærdeligere, jo mere Individets Ulykke er i Retning af det Mandelige. Men Sara har ingen Skyld, hun er henkastet som et Koy for alle Lidelser og skal dertil endnu martres af Menneskenes Medlidenhed, thi endogsaa jeg, der dog beundrer hende mere end Tobias elskede hende, endogsaa jeg kan ikke nævne hendes Navn uden at sige: den stakkels Pige. Lad en Mand være i Saras Sted, lad ham vide, at dersom han vil elske en Pige, da kommer en Helvedes Mand og myrder den Elskede i Bryllupsnatten, da var det vel muligt, at han valgte det Dæmoniske; han

luffede sig inde i sig selv, og sagde paa den Maade, som en dæmonisk Natur taler i Løndom: „Tak, jeg er ingen Ven af Ceremonier og Vidtløftigheder, jeg forlanger aldeles ikke Kjærlighedens Lyst, jeg kan jo blive en Blaubart, der har min Fryd af at see Pigerne segne i Bryllupsnatten.“ Man faaer i Almindelighed meget lidet at vide om det Dæmoniske, uagtet dette Gebeet netop i vor Tid har et gyldigt Krav paa at opdages, og uagtet Jagttageren, naar han ellers forstaaer at sætte sig lidt i Rapport til Dæmonen, næsten kan bruge ethvert Menneske i det mindste momentviis. Shakespeare er og bliver bestandig i denne Retning en Heros. Hiin rædsomme Dæmon, den mest dæmoniske Figur, som Shakespeare har skildret, men ogsaa skildret magesløs: Gloster (Siden Richard den Tredie) hvad gjorde ham til Dæmon? Aabenbar det, at han ikke kunde bære Medlidenhed, som han fra Barn af var priisgiven til. Hans Monolog i 1de Akt af Richard den Tredie er mere værd end hele Moralsystemer, der ingen Ahnelse have om Tilværelsens Rædsler eller om Forklaringen.

... Ich, roh geprügt, und aller Reize baar.

Vor leicht sich dreh'nden Nymphen mich zu brüsten;

Ich, so verkürzt um schönes Ebenmaß,

Geschändet von der türkischen Natur,

Entstellt, verwahrlost, vor der Zeit gesandt

In diese Welt des Athmens, halb kaum fertig

Gemacht, und zwar so lahm und ungeziemend,

Daß Hunde bellen, hint' ich wo vorbei.

Saadanne Naturer som Glosters kan man ikke frelse ved at mediere dem ind i en Samfunds Idee. Ethiken gjør egentlig kun Nar ad dem, som det jo vilde være en Spot over Sara, hvis den vilde sige til hende, hvorfor udtrykker Du ikke det Almene og gifter Dig. Saadanne Naturer ere fra Grunden af i Paradoxet, og de ere ingenslunde ufuldkommere end andre Mennesker, kun at de enten fortabes i det dæmoniske

Paradox eller frelses i det guddommelige. Man har nu Tid ud og Tid ind glædet sig ved, at Hære, Risser, Trolde o. s. v. vare Banskabninger, og det er unegteligt, at ethvert Menneske har en Tilbøielighed til, naar han seer en Banskabning, strax at knytte Forestillingen dertil om en moralsk Depravation. Hvilken uhyre Uretfærdighed, da Forholdet snarere maa vendes om, at Tilværelsen selv har fordærvet dem, saaledes som en Stedmoder gjør Børnene vanartede. Det oprindeligt ved Natur eller Historie-Forhold at være sat uden for det Almene, det er Begyndelsen til det Dæmoniske, som Individet dog selv ikke har Skyld i. Cumberland's Jøden er saaledes ogsaa en Dæmon, om han end gjør det Gode. Saaledes kan det Dæmoniske ogsaa yttre sig som Foragt for Mennesker, en Foragt, der dog vel at mærke ikke bringer den Dæmoniske selv til at handle foragteligt, tværtimod har han sin Styrke i at vide, at han er bedre end Alle, som dømme ham. — Angaaende alt Sligt burde Digteren nærmest først gjøre Allarm. Gud veed hvilke Skrifter de nu levende yngre Versmagere læse! Deres Studium bestaaer nok i at lære Riim udenad. Gud veed, hvad deres Betydning er i Tilværelsen! I dette Dieblis veed jeg ikke, de gjøre anden Nytte, end at de føre et opbyggeligt Bevis for Sjælens Udødelighed, idet man trostvig kan sige om dem til sig selv, hvad Baggesen siger om Byens Digter Kildevalle: blir han udødelig, saa blive vi det Alle. — Hvad her er sagt i Anledning af Sara nærmest i Retning af digterisk Frembringelse og derfor med en phantastisk Forudsætning, har sin fulde Betydning, naar man med psykologisk Interesse vilde fordybe sig i Betydningen af den gamle Sætning: nullum unquam exstitit magnum ingenium sine aliqua dementia. Thi denne Dementia er Geniets Lidet i Tilværelsen, er Udtrykket for, om jeg saa tør sige, den guddommelige Misundelse, medens det Geniale er Forkjærlighe-

dens Udtryk. Saaledes er Geniet fra Begyndelsen af desorienteret i Forhold til det Almene, og bragt i Forhold til Paradoxet, hvad enten han i Fortvivelse over sin Grændse, der i hans Dine forvandler hans Almagt til Afmagt, søger en dæmonisk Beroligelse, og derfor ikke vil vedgaae det hverken for Gud eller Menneſker, eller han religiøs beroliger sig i Kjerlighed til Guddommen. Her ligge psykologiske Dpgaver, som man med Glæde, synes mig, kunde offre et heelt Liv paa, og dog hører man saa sjeldent et Ord derom. I hvilket Forhold staaer Sindsſvagheden til Genialiteten, kan man construere den ene ud af den anden; i hvilken Forstand og hvorvidt er Geniet Herre over sin Sindsſvaghed; thi det følger af sig selv, at han til en vis Grad er Herre over det, da han jo ellers virkelig var sindsſvag. Til saadanne Iagttagelser hører imidlertid Snildhed i høi Grad og Kjerlighed; thi at iagttage den Overlegne er saare vanskeligt. Naar man med Dpmærksomhed herpaa vilde gennemlæse enkelte af de mest geniale Forfattere, var det dog maaskee muligt, en ganske enkelt Gang om end med megen Møie at opdage Lidt.

Endnu et Tilfælde vil jeg tænke mig, at en Enkelt ved at være skjult og ved sin Tausshed vil frelse det Almene. Dertil kan jeg bruge Sagnet om Faust. Faust er en Tvivler *), en Mandens Apostat, der gaaer Kjødets Gang. Dette

*) Vil man ikke bruge en Tvivler, kunde man vælge en lignende Figur, en Ironiker f. Gr., hvis skarpe Blik fra Grunden af har opdaget Tilværelsens Latterlighed, hvem en hemmelig Forstaelse med Kræfterne i Livet forvisser om, hvad Patienten ønsker. Han veed, at han har Latterens Magt, hvis han vil bruge den, han er sikker paa sin Seier, ja hvad mere er paa sin Lykke. Han veed, der vil opløste sig en enkelt Stemme, der vil holde igjen, men han veed, han er stærkere, han veed, at man endnu et Dieblik kan bringe Mandene til at synes alvorlige, men han veed ogsaa, at de i Smug langes efter at lee med ham; han veed, at man endnu et Dieblik kan bringe

er Digternes Mening, og medens det atter og atter gjen-
tages, at hver Tid har sin Faust, gaaer dog dens ene Dig-
ter efter den anden uførtroden hen ad den slagne Landevei.
Lad os foretage en lille Forandring. Faust er Ivisleren
καὶ ἔξοχον; men han er en sympathetisk Natur. Selv i
Goethes Opfattelse af Faust savner jeg et dybere psychologisk
Indblik i Ivislens hemmelige Samtaler med sig selv. I vor
Tid, da jo Alle have oplevet Ivislen, har endnu ingen Dig-
ter gjort noget Skridt dertil. Jeg tænker da ogsaa, at jeg

Dvinden til at holde Viften for Dinene, naar han taler, men
han veed, at hun leer bag ved Viften, han veed, at Viften er
ikke absolut ugjennemsigtig, han veed, at man kan skrive en
usynlig Skrift paa den, han veed, at naar en Dvinde slaaer
efter ham med Viften, da er det fordi hun har forstaaet
ham, han veed ubedragelig Bessed om, hvorledes Latteren sni-
ger sig ind og boer skjult i et Menneffe, og naar den en-
gang har taget Bolig, sidder paa Luur og venter. Lad os
tanke os en saadan Aristophanes, en saadan Voltaire lidt for-
andret; thi han er tillige en sympathetisk Natur, han elsker
Tilvarelsen, han elsker Menneffene og han veed, at om end
Latterens Fordømmelse maaskee vil opdrage en frelst ung Slægt,
saa vil der i den samtidige gaae en Mængde Menneffer til
Grunde. Han tier da, og glemmer saavidt muligt selv at lee.
Men tør han tie. Maaskee er der Udskillige, der slet ikke for-
staae den Vanskelighed, om hvilken jeg taler. De mene nok,
at det var en beundringsværdig Høimodighed at tie. Dette er
slet ikke min Mening, thi jeg mener, at enhver saadan Natur,
hvis han ikke har havt Høimod til at tie, er en Ferrader mod
Tilvarelsen. Jeg fordrer da altsaa denne Høimodighed af ham;
men naar han har den, tør han saa tie. Esthiken er en
farlig Videnskab, og det var vel mueligt, at Aristophanes, be-
stemmet reen ethisk, har besluttet sig til at lade Latteren domme
den forvildede Tid. Esthetisk Høimod kan ikke hjælpe; thi
paa den Gento vover man ikke Sligt. Skal han tie, saa maa
han ind i Paraderet. — Endnu et Anlæg vil jeg antyde, at
f. Ex. et Menneffe eier en Forklaring af en Heros's Liv, der
paa en sørgelig Maade forklarer dette, og dog hviler en heel
Samtid absolut trygt i denne Heros, uden at ahne noget
Saadant.

gerne kunde byde dem kongelige Obligationer at skrive paa, for at skrive alt det Meget, de i denne Henseende have oplevet — de skrev neppe mere end hvad der kunde rummes paa den forreste Margin.

Kun naar man saaledes bøier Faust ind i sig selv, kun da kan Ivislen tage sig poetisk ud, kun da opdager han egentligt ogsaa selv i Virkeligheden alle dens Lidelser. Han veed da, at det er Manden, der bærer Tilværelsen, men han veed ogsaa, at den Tryghed og Glæde, i hvilken Menneskene leve, ikke er grundet i Mandens Magt, men let forklarlig som en ureflekteret Lyksalighed. Som Ivisler, som Ivisleren er han høiere end alt dette, og om Noget vil bedrage ved at indbilde ham, at han har gennemgaaet Ivislen, saa gennemsfuer han det let; thi den, der har gjort en Bevægelse i Mandens Verden, altsaa en uendelig Bevægelse, han kan strax gennemhøre Replikken, om det er en forsøgt Mand, der taler, eller en Münchhausen. Hvad en Tamerlan formaaer med sine Hunner, det veed Faust han formaaer med sin Ivisl, — at skrække Menneskene forfærdede op, at lade Tilværelsen vakle under deres Fødder, at splitte Menneskene ad, at bringe Angestens Skrig overalt til at lyde. Og hvis han gjør det, da er han dog ingen Tamerlan, han er i en vis Forstand bemyndiget og har Tankens Bemyndigelse. Men Faust er en sympathetisk Natur, han elsker Tilværelsen, hans Sjæl kjender ingen Misundelse, han indseer, han kan ikke standse den Rase, han vel kan vække, han attraaer ingen herostratisk Gæ — han tier, han skjuler Ivislen omhyggeligere i sin Sjæl, end den Pige, der skjuler en syndig Kjærligheds Frugt under sit Hjerte, han søger saa godt som muligt at gaae i Tridt med andre Mennesker, men hvad der foregaaer i ham, det fortærer han i sig selv, og saaledes bringer han sig selv som et Offer for det Almene.

Man kan stundom høre Menneffene klage, naar et excentrisk Hoved reiser Tvivlens Hvirvel, de sige da: gid han havde tiet. Denne Idee realiserer Faust. Den, der har Forestilling om, hvad det vil sige, at et Menneffe lever af Aand, han veed ogsaa, hvad Tvivlens Hunger vil sige, og at Tivleren hungret ligesaa meget efter Livets daglige Brød som efter Aandens Næring. Magtet da al den Smerte, Faust lider, kan være et ret godt Argument for, at det ikke er Stolthed, der har besat ham, saa skal jeg dog bruge et lille Forsigtigheds Middel, som jeg let opfinder; thi som Gregorius Rimini blev kaldet tortor infantium, fordi han antog de smaa Børns Fordømmelse, saaledes kunde jeg fristes til at kalde mig selv: tortor heroum; thi jeg er meget opfindsom, naar det gjelder om at pine Heltene. Faust seer Margrete, ikke efter at han har valgt Lyften; thi min Faust vælger slet ikke Lyften, han seer Margrete ikke i Mephistopheles's Huulspeil, men i al hendes elskelige Ufskyld, og da hans Sjæl har bevaret Kjærligheden til Menneffer, kan han ogsaa meget godt forelske sig i hende. Men han er Tivler, hans Tivl har tilintetgjort ham Virkeligheden; thi saa ideal er min Faust, at han ikke hører til disse videnskabelige Tivlere, der tvivle een Time i hvert Semester paa Kathederet, men forøvrigt kunne gjøre alt Andet, som da ogsaa dette uden Aandens Tilstand eller i Kraft af Aand. Han er Tivler, og Tivleren hungret ligesaa meget efter Glædens daglige Brød, som efter Aandens Føde. Dog bliver han sin Beslutning tro og tier, og taler ikke til noget Menneffe om sin Tivl, og til Margrete heller ikke om sin Kjærlighed.

Det følger af sig selv, at Faust er for ideal en Figur til at lade sig nøie med den Passiar, at naar han talte, saa vilde han foranledige en almindelig Discussion, eller det Hele vilde gaae af uden Følge, eller maaskee, eller maaskee.

(Her slumrer, som enhver Digter let vil see, det Comiske i Anlægget, ved at bringe Faust i et ironisk Forhold til disse lavcomiske Gjakke, der i vor Tid løbe efter Tviolen, føre et udvortes Argument for, at de virkelig have tvivlet, f. Ex. en Doctor=Attest, eller bande paa, at de have tvivlet om Alt, eller bevise det deraf, at de paa deres Reise traf sammen med en Tvioler, disse Jilbud og Hurtigløbere i Aandens Verden, der i største Hast hos eet Menneſke faaer et lille Nys om Tviolen, hos en anden om Troen, og nu wirtschafte paa bedste Maade, alt eftersom Menigheden vil have fint Sand eller grovt Sand). Faust er for ideal en Figur til at gaae i Slæber. Den, der ikke har en uendelig Lidenskab, han er ikke ideal, og den, der har en uendelig Lidenskab, han har forlængst frelst sin Sjæl ud af saadant Vaas. Han tier for at ofre sig selv — eller han taler med Bevidsthed om, at han vil forvirre Alt.

Tier han, da dømmer Ethiken ham; thi den siger: „Du skal anerkjende det Almene, og det anerkjender Du netop ved at tale, og Du tør ikke have Medlidenshed med det Almene.“ Denne Betragtning skulde man ikke glemme, naar man stundom bedømmer en Tvioler strængt, fordi han taler. Jeg er ikke tilbøielig til at bedømme en saadan Udsærd mildt; men her som allevegne gjelder det om, at Bevægelserne skee normalt. Naar galt skal være, saa er dog en Tvioler, om han end ved at tale bragte al mulig Ulykke over Verden, langt at foretrække for disse elendige Slitzmunde, der smage paa Alt, og som ville helbrede Tviolen uden at kjende den, og som da derfor i Almindelighed ere den nærmere Anledning til, at Tviolen bryder vildt og ustyrligt frem. — Taler han, da forvirrer han Alt; thi om det ikke skeer, det faaer han først bag efter at vide, og Ud=

faldet kan ikke hjælpe Gen, hverken i Handlingens Dieblif eller med Hensyn til Ansvaaret.

Tier han paa eget Ans og Tilsvaer, da kan han vel handle hoimodig, men han vil til sin ovrige Smerte soie en lille Ansfaegtelse; thi det Almene vil bestandig pine ham og siige: Du skulde have talt, hvor vil Du finde Wissheden om, at det dog ikke var en krypt Hoimod, der styrede Din Beslutning.

Kan Tviivleren derimod blive den Enkelte, der som den Enkelte staaer i et absolut Forhold til det Absolute, saa kan han faae en Bemyndigelse for sin Tausshed. I saa Fald maa han gjøre sin Tviivl til Skyld. I saa Fald er han i Paradoxet, men i saa Fald er hans Tviivl helbredet, om han end kan faae en anden Tviivl.

Selv det nye Testament vilde anerkjende en saadan Tausshed. Der forekommer endog Steder i det nye Testamente, som anprise Ironi, kun at den bruges til at skjule det Bedre. Denne Bevægelse er imidlertid ligesaa vel Ironiens som enhver anden, der har sin Grund i, at Subjectiviteten er hoiere end Virkeligheden. Dette vil man i vor Tid ikke vide Noget af, man vil overhovedet ikke vide mere om Ironi end hvad Hegel har sagt, der besynderlig nok ikke forstod sig stort paa den, og bar et Nag til den, hvilket vor Tid har gode Grunde til ikke at opgive; thi den skal blot vogte sig for Ironien. Det hedder i Bjergrædiken: naar Du faster, da salv Dit Hoved og toe Dit Ansigt, at ikke Menneffene skulle see Dig faste. Dette Sted vidner ligesom om, at Subjectiviteten er incommensurabel for Virkeligheden, ja at den har Lov at bedrage. Naar blot de Folk, der i vor Tid soite om med los Tale om Menighedens Idee, vilde læse det nye Testamente, saa kom de maaskee paa andre Tanker.

Men nu Abraham, hvorledes handlede han? thi jeg har ikke glemt, og Læseren vil nu maaskee behage at erindre, at det var for at støde an derpaa, jeg indlod mig i hele den foregaaende Undersøgelse, ikke som Abraham derved blev mere forstaaelig, men at Uforstaaeligheden kunde blive mere defultorisk; thi, som sagt, Abraham kan jeg ikke forstaae, ham kan jeg kun beundre. Det blev ogsaa bemærket, at intet af de beskrevne Stadier indeholdt en Analogi til Abraham; de bleve kun udviklede, for at de, medens de bleve viste indenfor deres egen Sphære, i Misvisningens Dieblik kunde ligesom antyde det ubekjendte Lands Grændse. Forsaaavidt der skulde være Tale om en Analogi, maatte det være Syndens Paradox, men dette ligger igjen i en anden Sphære, og kan ikke forklare Abraham, og er selv langt lettere at forklare end Abraham.

Abraham talte altsaa ikke, han talte ikke til Sara, ikke til Elieser, ikke til Isaa, han forbigik de 3 ethiske Instantser; thi det Ethiske havde for Abraham intet høiere Udtryk end Familie-Livet.

Æsthetiken tillod, ja fordrede Taushed af den Enkelte, naar han ved at tie kunde frelse en Anden. Dette allerede viser tilstrækkelig, at Abraham ikke ligger indenfor Æsthetikens Omfang. Hans Taushed er ingenlunde for at frelse Isaa, som overhovedet hele hans Opgave, at ofre Isaa for sin egen og for Guds Skyld, er Æsthetiken en Forargelse; thi den kan vel forstaae, at jeg offerer mig selv, men ikke at jeg offerer en Anden for min egen Skyld. Den æsthetiske Helt var taus. Ethiken dømte ham imidlertid, fordi han var taus i Kraft af sin tilfældige Enkelthed. Hans menneskelige Forudvidenhed var det, der bestemte ham til at tie. Dette kan Ethiken ikke tilgive, enhver saadan menneskelig Bidden er kun en Illusion, Ethiken fordrer en uendelig Be-

vælgelse, den fordrer Aabenbarelse. Den æsthetiske Helt kan da tale, men vil ikke.

Den egentlige tragiske Helt offerer sig selv og alt Sit for det Almene; hans Gjerning, enhver Rørelse i ham tilhører det Almene, han er aabenbar, og i denne Aabenbarelse Ethikens elskelige Søn. Dette passer ikke paa Abraham, han gjør Intet for det Almene og han er skjult.

Nu staae vi da ved Paradoxet. Enten kan den Enkelte som den Enkelte staae i et absolut Forhold til det Absolute, og saa er det Ethiske ikke det Høieste, eller Abraham er tabt, han er hverken en tragisk Helt eller en æsthetisk Helt.

Forsaaavidt kan det atter synes her, at Paradoxet er det Letteste og Nærmeste af Alt. Imidlertid maa jeg gjentage, at den, der holder sig overbevist derom, han er ikke Troens Ridder, thi Nøden og Angesten er den eneste Berettigelse, der kan tænkes, om den end ikke kan tænkes i Almindelighed; thi saa hæves Paradoxet.

Abraham tier — men han kan ikke tale, deri ligger Nøden og Angsten. Naar jeg nemlig, idet jeg taler, ikke kan gjøre mig forstaaelig, saa taler jeg ikke, om jeg end talte uafbrudt Nat og Dag. Dette er Abrahams Tilfælde. Han kan sige Alt; men Gøt kan han ikke sige, og dog naar han ikke kan sige det : sige det saaledes, at en Anden forstaaer det, saa taler han ikke. Det Lindrende i Talen er, at den oversætter mig i det Almene. Abraham kan nu sige det Skønneste, noget Sprog kan opdrive, om hvorledes han elsker Izaak. Men dette er ikke det, der ligger ham paa Sinde, det er det Dybere, at han vil offer ham, fordi det er en Prøvelse. Dette Sidste kan Ingen forstaae, og saa kan Enhver kun misforstaae det Første. Denne Nød kjender den tragiske Helt ikke. Han har for det første den

Troft, at ethvert Modargument er skeet sin Ret, at han har kunnet give Klytæmnestra, Iphigenia, Achilleus, Choret, ethvert levende Væsen, enhver Røst fra Menneskeheden's Hjerte, enhver suid, enhver angstende, enhver anklagende, enhver medlidende Tanke Leilighed til at staae op imod sig. Han kan være sikker paa, at Alt, hvad der lod sig sige mod ham, er blevet sagt, skaanselsløst, ubarmhjertigt — og at stride mod den ganske Verden er en Trost, at stride med sig selv er forfærdeligt —; han skal ikke frygte for at have overseet Noget, at han engang bagefter maaskee skal raabe som Kong Edvard d. 4. ved Efterretningen om Clarences Mord:

Wer bat für ihn? Wer kniet in meinem Grimm
 Zu Füßen mir und bat mich überlegen?
 Wer sprach von Bruderpflcht? Wer sprach von Liebe*).

Den tragiske Helt kender ikke Gensomhedens forfærdelige Ansvar. Dernæst har han den Trost, at han kan græde og klage med Klytæmnestra og Iphigenia — og Taarer og Skrig lindre, men uudsigelige Sukke martre. Agamemnon kan hurtig samle sin Sjæl i Bished om, at han vil handle, og da har han endnu Tid at trøste og opmuntre. Dette kan Abraham ikke. Naar hans Hjerte er bevæget, naar hans Ord vilde indeholde en salig Trost for den ganske Verden, da tør han ikke trøste, thi skulde ikke Sara, skulde ikke Elieser, skulde ikke Izaak sige til ham: „hvorfor vil Du da gjøre det, Du kan jo lade være.“ Og dersom han da i sin Nød vilde give sig Lust, vilde omfavne Alt, hvad der var ham kjær, inden han stred til det Sidste, da skulde han maaskee afstedkomme det Forfærdelige, at Sara, at Elieser, at Izaak forargedes paa ham og troede, han var en Hyl-

*) Gfr. 2. Akt 1. Scene.

ler. Tale kan han ikke, han taler intet menneskeligt Sprog. Om han selv forstod alle Jordens Tungemaal, om de Elskede ogsaa forstode dem, han kan dog ikke tale — han taler i et guddommeligt Tungemaal, han taler i Tunger.

Denne Nød kan jeg vel forstaae, jeg kan beundre Abraham, jeg frygter ikke for, at Nogen ved denne Fortælling skulde fristes til letfærdigheden at ville være den Enkelte, men jeg tilstaaer ogsaa, at jeg ikke har Mod dertil, og at jeg med Glæde renoncerer paa enhver Udfigt til at komme videre, dersom det blot var muligt, at jeg nogensinde, om end nok saa sild, kom saavidt. I ethvert Dieblik kan Abraham bryde af, han kan angre det Hele som en Anfægtelse, da kan han tale, da kunne alle forstaae ham — men da er han ikke Abraham mere.

Abraham kan ikke tale; thi det Alt Forflarende kan han ikke sige, (∴: saa det er forstaaeligt), at det er en Prøvelse, vel at mærke, en saadan, hvor det Gihiffe er Fristelsen. Den, der er stillet saaledes, han er en Emigrant fra det Almene's Sphære. Men det Næste kan han endnu mindre sige. Abraham gjør nemlig, som tidligere tilstrækkelig udviklet, to Bevægelser. Han gjør Resignationens uendelige Bevægelse, og opgiver Isaa, dette kan Ingen forstaae, fordi det er et privat Foretagende; men dernæst gjør han i ethvert Moment Troens Bevægelse. Dette er hans Trost. Han siger nemlig: dog vil det ikke skee, eller hvis det skeer, da vil Herren give mig en ny Isaa i Kraft nemlig af det Absurde. Den tragiske Helt han faaer dog Ende paa Historien. Iphigenia bøier sig under Faderens Beslutning, hun gjør selv Resignationens uendelige Bevægelse og de ere nu i Forstaaelse med hinanden. Hun kan forstaae Agamemnon, fordi hans Foretagende udtrykker det Almene. Vilde Agamemnon derimod sige til hende: „uagtet

Guden fordrer Dig som Offer, saa var det dog muligt, at han ikke fordrede det, i Kraft nemlig af det Absurde," saa vilde han i samme Dieblik blive uforstaaelig for Iphigenia. Kunde han sige det i Kraft af menneskelig Beregning, saa skulde Iphigenia vel forstaae ham; men saa vilde deraf følge, at Agamemnon ikke havde gjort Resignationens uendelige Bevægelse, og saa er han ikke Helt, saa er Spaamandens Udsagn en Skipperesterretning, og den hele Begivenhed en Baudeville.

Abraham talede da ikke. Kun eet Ord er der opbevaret af ham, den eneste Replik til Isaak, hvilken da ogsaa tilstrækkelig beviser, at han ikke havde talet iforveien. Isaak gjør Abraham det Spørgsmaal, hvor Lammet er til Brænderoffer. „Og Abraham sagde: Gud skal see sig om Lammet til Brænderofferet min Søn!“

Dette sidste Ord af Abraham skal jeg her lidt nærmere betragte. Dersom dette Ord ikke var, da vilde den hele Begivenhed mangle Noget, dersom det var anderledes, da vilde Alt maaskee opløse sig i Forvirring.

Det har ofte været Gjenstand for min Overveelse, hvorvidt en tragisk Helt, hvad enten han culminerer i en Liden eller en Handling, bør have en sidste Replik. Det beroer, efter hvad jeg kan skjønne, paa, hvilken Livs-Sphære han tilhører, hvorvidt hans Liv har intellectual Betydning, hvorvidt hans Liden eller Handling staae i Forhold til Aand.

Det følger af sig selv, at den tragiske Helt i sit Culminationens Dieblik, ligesom ethvert andet Menneske, der ikke er Målet berøvet, kan sige et Par Ord, maaskee et Par passende Ord, men Spørgsmaalet er, hvorvidt det er passende for ham at sige dem. Ligger hans Livs-Betydning i en udbortes Gjerning, da har han Intet at sige, da er Alt, hvad han siger, væsentlig Passiar, hvorved han kun svækker

Indtrykket af sig selv, hvorimod det tragiske Ceremoniel byder, at han taus fuldkommer sin Opgave, hvad enten denne bestaaer i en Handling eller i en Liden. For ikke at gaac for vidt, vil jeg blot tage hvad der ligger allernærmest. Hvis Agamemnon selv, ikke Kalchas, skulde have draget Kniven mod Iphigenia, da havde han blot nedværdiget sig selv, ved i det sidste Dieblik, at ville sige et Par Ord; thi hans Gjærnings Betydning var jo vitterlig for alle, Pietetens, Medlidenhedens, Solesens, Taarernes Procedure var fuldendt, og for øvrigt havde hans Liv intet Forhold til Aand: han var ikke Lærer eller Aandens Vidne. Er en Helts Livs Betydning derimod i Retning af Aand, da vilde Mangelen paa Replik svække Indtrykket af ham. Det, han da har at sige, er ikke et Par passende Ord, et lille Declamations-Stykke, men Betydningen af hans Replik er, at han gennemfører sig selv i det afgjørende Dieblik. En saadan intellectuel tragisk Helt, han bør have og han bør beholde det sidste Ord. Man fordrer af ham den samme forklarede Holdning, som den, der anstaaer enhver tragisk Helt, men da fordrer man endnu eet Ord. Forsaavidt da en saadan intellectuel tragisk Helt culminerer i en Liden (i Døden), da bliver han i dette sidste Ord udødelig før han døer, medens derimod den almindelige tragiske Helt først bliver udødelig efter sin Død.

Socrates kan man bruge som et Exempel. Han var en intellectuel tragisk Helt. Hans Dødsdom bliver ham forkyndt. I det Dieblik døer han, thi den, som ikke forstaaer, at der fordres Aandens hele Kraft til at døe, og at Helten altid døer, før han døer, han skal ikke komme syndeligt vidt i sin Betragtning af Livet. Som Helt fordres der nu af Socrates, at han rolig hviler i sig selv, men som intellectuel tragisk Helt fordres der af ham, at han i dette sidste Dieblik har Aandsstyrke nok til at gennemføre sig

selv. Han kan da ikke som den almindelige tragiske Helt concentrere sig paa at holde sig ligeoverfor Døden, men han maa saa hurtigt gjøre denne Bevægelse, at han i samme Dieblik med sin Bevidsthed er ude over denne Strid og hævder sig selv. Derjom saaledes Socrates i Dødens Krisis havde forstummet, da havde han svækket Virkningen af sit Liv, vakt en Mistanke om, at Ironiens Elasticitet i ham ikke var en Verdenskraft, men et Spil, hvis Spændstighed i det afgjørende Dieblik maatte bruges efter omvendt Maalestof til pathetisk at holde ham oppe*).

Hvad her kortelig er antydet, kan vel ikke finde sin Anvendelse paa Abraham, forsaavidt man mener ved nogen Analogi at skulle kunne udfinde et passende Ord for Abraham til at ende med, men vel forsaavidt, at man indseer Nødvendigheden af, at Abraham i det sidste Dieblik maa gennemføre sig selv, ikke taus maa drage Kniven, men have et Ord at sige, da han som Troens Fader har absolut Betydning i Retning af Aand. Hvad han skal sige, derom kan jeg ingen Forestilling gjøre mig iforveien; efterat han har sagt det, kan jeg vel forstaae, vel i en vis Forstand forstaae Abraham i det Sagte, uden dog derved at være kommen ham nærmere, end jeg har været ham i det Fore-

*) Hvilken Replik af Socrates der maa ansees for den afgjørende, derom kunne Meningerne være delte, da Socrates paa saa mange Maader ved Plato er poetisk forsløgtiget. Jeg foreslaaer følgende: Dødsdommen bliver ham forkyndt, i samme Dieblik døer han, i samme Dieblik overvinder han Døden og gennemfører sig selv i det berømte Tilsvær: at det forundrede ham, at han var bleven dømt med en Majoritet af 3 Stemmer. Ingen løs og ledig Tale paa Torvet, ingen taabelig Bemærkning af en Idiot kunde han have søgt mere ironisk med, end med den Dødsdom, der dømmer ham selv fra Livet.

gaaende. Dersom der ingen sidste Replik havde existeret af Socrates, da havde jeg kunnet tænke mig ind i ham og dannet en saadan, havde jeg ikke kunnet gjøre det, saa havde en Digter formaaet det, men Abraham naaer ingen Digter.

Inden jeg gaaer over til nærmere at betragte Abrahams sidste Ord, maa jeg først gjøre opmærksom paa Vanffeligheden af, at Abraham overhovedet kan komme til at sige Noget. Røden og Angsten i Paradoxet laae, som ovenfor udviklet, netop i Tausheden, Abraham kan ikke tale*). Forsaavidt er det da en Selvmodsigelse at fordre, at han skal tale, med mindre man vil have ham ud igjen af Paradoxet, saaledes, at han i det afgjørende Dieblik suspenderer det, hvorved han da ophører at være Abraham og annullerer hele det Foregaaende. Dersom saaledes Abraham nu i det afgjørende Dieblik vilde sige til Izaak: det er Dig, det gjelder, da var dette kun en Svaghed. Thi kunde han overhovedet tale, da maatte han have talt for længe siden, og Svagheden vilde da ligge i, at han ikke havde haft Aands Modenhed og Concentration til forud at tænke hele Smerten, men stubbet Noget af sig, saaledes at den virkelige Smerte var et Mere end den tænkte. Desuden vilde han ved en saadan Tale falde ud af Paradoxet, og hvis han virkelig vilde tale med Izaak, maatte han forvandle sin Tilstand til en Ansægtelse; thi ellers kunde han dog Intet sige, og gjør han dette, da er han end ikke nogen tragisk Helt.

Imidlertid er der dog opbevaret et sidste Ord af Abraham, og forsaavidt jeg kan forstaae Paradoxet, kan jeg ogsaa

*) Forsaavidt der kan være Tale om nogen Analogi, afgiver Pythagoras's Døds-Situation en saadan, thi den af ham altid hævede Taushed maatte han gennemføre i sit sidste Dieblik, og derfor sagde han: det er bedre at dræbes end at tale. Cf. Diogenes 8de Bog § 39.

forstaae Abrahams totale Tilstedeværelse i dette Ord. Han siger først og fremmest ikke Noget, og i denne Form siger han hvad han har at sige. Hans Svar til Izaak har Ironiens Form, thi det er altid Ironi, naar jeg siger Noget, og dog ikke siger Noget. Izaak spørger Abraham i den Formening, at Abraham er vidende. Vilde Abraham nu have svaret: jeg veed Intet, saa havde han sagt en Usandhed. Sige Noget kan han ikke; thi hvad han veed, kan han ikke sige. Han svarer da: Gud skal see sig om Lammet til Brændoffer min Søn! Man seer heraf Dobbeltbevægelsen i Abrahams Sjæl, saaledes som den er beskrevet i det Foregaaende. Havde Abraham blot resigneret paa Izaak og ikke gjort mere, saa har han sagt en Usandhed; thi han veed jo, at Gud fordrer Izaak til Offer, og han veed, at han selv netop i dette Dieblif er redebon til at offre ham. Han har da i ethvert Dieblif, efter at have gjort denne Bevægelse, gjort den næste, gjort Troens Bevægelse i Kraft af det Absurde. Forsaavidt siger han ingen Usandhed; thi i Kraft af det Absurde er det jo muligt, at Gud kunde gjøre noget ganske Andet. Han siger da ingen Usandhed, men han siger da heller ikke Noget; thi han taler i et fremmed Tungemaal. Dette bliver endnu evidenter, naar vi betænke, at det var Abraham selv, der skulde offre Izaak. Havde Opgaven været en anden, havde Herren befalet Abraham at bringe Izaak ud paa Morijaberget, saa skulde han selv lade sit Lyn ramme Izaak og saaledes tage ham som et Offer, saa kunde Abraham i ligefrem Forstand have Ret i at tale saa ænigmatisk, som han gjør; thi saa kunde han jo ikke selv vide hvad der vilde skee. Men saaledes som Opgaven er stillet Abraham, skal han jo selv handle, han maa altsaa i det afgjørende Dieblif vide, hvad han selv vil gjøre, og altsaa maa han vide, at Izaak skal offres. Har han ikke vidst dette med Bestemthed, saa har han ikke gjort

Resignationens uendelige Bevægelse, saa er hans Ord vel ikke Usandhed, men han er tillige meget langt fra at være Abraham, han er ubetydeligere end en tragisk Helt, ja han er en uresolveret Mand, der hverken kan beslutte sig til det Ene eller til det Andet, og som paa Grund deraf altid vil komme til at tale i Gaader. Men en saadan Hæstator er lige Parodien paa Troens Ridder.

Det viser sig da atter her, at man vel kan forstaae Abraham, men kun forstaae ham saaledes, som man forstaaer Paradoxet. Jeg for mit Vedkommende kan vel forstaae Abraham, men fatter tillige, at jeg ikke har Mod til at tale saaledes, ligesaa lidet som jeg har Mod til at handle som Abraham; men derfor siger jeg ingenlunde, at det er noget Ringe, da det tværtimod er det eneste Vidunderlige.

Dg hvad dømte nu Samtiden om den tragiske Helt? at han var stor, og den beundrede ham. Dg hiin hæderværdige Samling af Edle, den Jury, som enhver Slægt constituerer til at dømme den forbigangne Slægt, den dømte ligesaa. Men Abraham var der Ingen, der kunde forstaae. Dg dog hvad opnaaede han? At han blev sin Kjærlighed tro. Men den, der elsker Gud, han behøver ikke Taarer, ikke Beundring, han glemmer Lidelsen i Kjærligheden, ja saa aldeles har han glemt den, at der skulde end ikke bag efter være den mindste Ahnelse om hans Smerte, hvis Gud selv ikke mindedes den; thi han seer i Løndom, og kjender Nøden og tæller Taarerne og glemmer Intet.

Enten er der da et Paradox til, at den Enkelte som den Enkelte staaer i et absolut Forhold til det Absolute, eller Abraham er tabt.

Epilog.

Da engang i Holland Priserne paa Kryderier bleve noget flaaue, da lod Kjøbmændene et Par Ladninger sænke i Havet for at skrue Prisen op. Dette var et tilgiveligt, maaskee et nødvendigt Bedrag. Er det noget Lignende, vi behøve i Naaens Verden, ere vi i den Grad forvissede om, at være komne til det Høieste, at der intet Andet er tilbage end frontt at indbilde os selv, at vi ikke ere komne saavidt, for dog at faae Noget at udfylde Tiden med? Er det et saadant Selvsbedrag, den nærværende Slægt behøver, er det til en Virtuositet heri den skulde dannes, eller er den ikke snarere tilstrækkeligt perfectioneret i den Konst at bedrage sig selv? Eller er det, den behøver, ikke snarere en redelig Alvor, der uforfærdet og ubestikkelig peger paa Dpgaverne, en redelig Alvor, der hjærtligt freder om Dpgaverne, der ikke ængster Menneskene til at ville forraske sig i det Høieste, men holder Dpgaverne unge og skjøne og deilige at see til og vinkende for Alle og dog derhos vanskelige og begeistrende for de Udle; thi den ædle Natur begeistres kun ved det Vanskelige? Hvad end den ene Slægt lærer af den anden, det egentlige Humane lærer ingen Slægt af en foregaaende. I Henseende til dette begynder enhver Slægt primitivt, har ingen anden Dpgave

end enhver foregaaende Slægt, kommer heller ei videre, forsaavidt den foregaaende ikke sveg Dpgaven, og bedrog sig selv. Dette egentlig Humane er Lidenstaben, i hvilken ogsaa den ene Slægt fuldkommen forstaaer den anden og forstaaer sig selv. At elske har saaledes ingen Slægt lært af en anden, ingen Slægt kommer til at begynde paa et andet Punkt end ved Begyndelsen, ingen senere Slægt har en kortere Dpgave end den foregaaende, og hvis man her ikke vil, som de foregaaende Slægter, blive staaende ved at elske, men gaae videre, saa er dette kun en ørkesløs og daarlig Tale.

Men den høieste Lidenstab i et Menneske er Troen, og ingen Slægt begynder her paa et andet Punkt end den foregaaende, enhver Slægt begynder forfra, den følgende Slægt kommer ikke videre end den foregaaende, forsaavidt denne blev sin Dpgave tro og ikke lod den i Stikken. At dette skulde være trættende, er naturligtviis Noget, Slægten ikke kan sige, thi Slægten har jo Dpgaven og har Intet med den Ting at gjøre, at den foregaaende Slægt havde samme Dpgave, med mindre den enkelte Slægt, eller de Enkelte i Slægten formastelig ville indtage den Plads, som kun tilkommer den Mand, der styrer Verden og som har Taalmodighed til ikke at blive træt. Begynder Slægten paa Sligt, da er den forkeert, og hvad Under da, at hele Tilværelsen synes den forkeert; thi der er vist Ingen, der har fundet Tilværelsen mere forkeert end den Skrædder, der efter Eventyret i levende Live kom op i Himlen og fra dette Standpunkt betragtede Verden. Saasnart Slægten kun bekymrer sig om sin Dpgave, hvilket er det Høieste, da kan den ikke blive træt; thi Dpgaven er altid tilstrækkelig for et Menneskeliv. Naar Børnene paa en Fridag allerede før Klokken er 12 have gennemleget alle Lege, og nu utaalmodige sige: er der da Ingen, der kan hitte paa en ny Leeg, beviser dette

da, at disse Børn ere mere udviklede og fremmeligere end de Børn i den samtidige eller en forbigangen Slægt, der kunde lade de bekjendte Lege strække til for hele Dagen? Eller beviser det ikke snarere, at hine første Børn mangle, hvad jeg vilde kalde, den elskelige Alvor, der hører til at lege?

Troen er den højeste Videnskab i et Menneske. Der er maasske i enhver Slægt Mange, der end ikke komme til den, men Ingen kommer videre. Om der ogsaa i vor Tid er Mange, der ikke opdage den, afgjør jeg ikke; jeg tør kun beraabe mig paa mig selv, der ikke dølger, at det har lange Udsigter med ham, uden at han dog derfor ønsker at bedrage sig selv eller det Store ved at gjøre dette til en Ubetydelighed, til en Børnesygdom, man saa snart som muligt maa ønske overstaaet. Men ogsaa for den, der ikke engang kommer til Troen, har Livet Opgaver nok, og naar han elsker disse-redelig, da skal Livet heller ikke være spildt, om det end aldrig bliver deres ligt, der fornam og grebe det Højeste. Men den, der kom til Troen, (han være den udmærket Begavede eller den Genfoldige, dette gjør Intet til Sagen) han bliver ikke staaende ved Troen, ja han vilde oprøres, hvis Nogen sagde det til ham, ligesom den Elskende vilde harmes, naar man sagde, han blev staaende ved Kjærligheden; thi, vilde han svare, jeg bliver ingenlunde staaende, da jeg har mit Liv deri. Dog kommer han heller ikke videre, ikke til noget Andet; thi naar han opdager dette, da har han en anden Forklaring.

„Man maa gaae videre; man maa gaae videre.“ Denne Trang til at gaae videre er gammel i Verden. Den dunkle Heraklit, der nedlagde Tanker i sine Skrifter og sine Skrifter i Dianas Tempel, (thi hans Tanker havde været hans Rustning i Livet, og derfor ophængte han den i Gudens Tempel) den dunkle Heraklit har sagt: man kan ikke gaae to Gange

gjennem den samme Flod *). Den dunkle Heraclit havde en Discipel, han blev ikke staaende herved, han gik videre og tilføiede: man kan end ikke gjøre det eengang **). Staffels Heraclit at have en saadan Discipel! Den heraclitiske Sætning blev ved denne Forbedring forbedret til en elegant Sætning, der negter Bevægelsen, og dog ønskede hiin Discipel kun at være en Discipel af Heraclit, der gik videre, ikke tilbage til det, Heraclit havde forladt.

*) *Και ποταμον ροη απεικαζων τα οντα λεγει ως δις ες τον αυτον ποταμον ουκ εμβαιης.* Cfr. Platos Cratylus § 402. Aft. 3die B. Pag. 158.

***) Cfr. Tennemann Gesch. d. Philos. 1ster B. Pag. 220.

Foto 195737 Z. M.

cat. 169636

lot. 36545

